

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**İRAN VE ABD/İSRAİL GÜÇ MÜCADELESİ:
İRAN'IN NÜKLEER SİLAH ELDE ETME ÇABALARI VE
MUHTEMEL SENARYOLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mehtap Pınar IŞIK ERGÜL**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hasan ÜNAL**

ANKARA - 2011

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**İRAN VE ABD/İSRAİL GÜÇ MÜCADELESİ:
İRAN'IN NÜKLEER SİLAH ELDE ETME ÇABALARI VE
MUHTEMEL SENARYOLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mehtap Pınar IŞIK ERGÜL**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hasan ÜNAL**

ANKARA - 2011

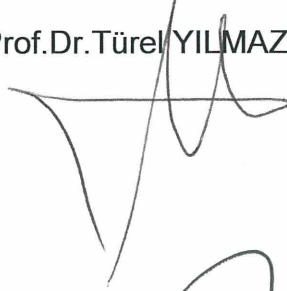
ONAY

Mehtap Pınar IŞIK ERGÜL tarafından hazırlanan “İran ve ABD/İsrail Güç Mücadelesi: İran’ın Nükleer Silah Elde Etme Çabaları ve Muhtemel Senaryolar” başlıklı çalışma 20/12/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

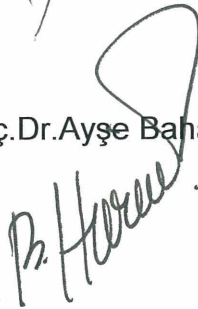
Prof.Dr.Hasan ÜNAL (Başkan)

Prof.Dr.Türel YILMAZ ŞAHİN (Üye)

Yrd.Doç.Dr.Ayşe Bahar HURMİ (Üye)

ÖNSÖZ

Köklü bir bürokrasiye, devlet geleneğine ve kültür birikimine sahip olan İran, 1979 İslam Devrimi'nin ardından uluslararası arenada adından yoğun biçimde bahsedilen ülkelerden biri haline gelmiştir. Özellikle 1991 yılında SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bölgenin yeni süper gücü olarak kendisini tanımlama eğilimine giren İran, yaklaşık 77 milyona yakın dinamik nüfusu, Müslüman kimliği, sahip olduğu önemli petrol ve doğal gaz kaynakları ve jeopolitik durumu ile Orta Doğu'nun yadsınamaz önemli aktörlerinden biri olmuştur.

İslam Devrimi sonrasında İran, genel anlamda Batı, özel anlamda ABD ve İsrail düşmanı haline gelmiştir. Devrimden bu yana devam eden İran ile ABD/İsrail arasındaki gerginlik, son yıllarda İran nükleer çalışmaları üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmada İran'ın nükleer silah elde etme çabaları, bu nedenle taraflar arasında cereyan edebilecek askeri harekât ve söz konusu askeri harekâtın muhtemel sonuçları incelenmiştir.

Çalışmam boyunca her türlü yönlendirme ve desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Hasan ÜNAL'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca her zaman yanımda olan eşime, beni yetiştiren anneme, babama ve kardeşime teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

MEHTAP PINAR IŞIK ERGÜL
ANKARA – 2011

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iv
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	v
HARİTALAR LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İRAN JEOPOLİTİĞİ

1.1. JEOPOLİTİK KURAM	5
1.2. İRAN'IN JEOPOLİTİK KONUMU	6
1.2.1. Dünden Bugüne İran	6
1.2.2. İran'ın Coğrafi Konumu.....	11
1.2.3. İran'ın Ekonomisi.....	16
1.2.4. İran'ın Nüfusu ve Etnik Yapısı	18

İKİNCİ BÖLÜM

İRAN VE ABD/İSRAİL GÜÇ MÜCADELESİNDE TARAFLARIN UZLAŞMAZLIK KONULARININ VE HEDEFLERİNİN ANALİZİ

2.1. İRAN İSLAM CUMHURİYETİ	25
2.2. ABD	28
2.2.1. Petrol Ve Doğal Gaz Yataklarının Güvenliğinin Sağlanması Ve Dünya Enerji Arzının Sürdürülebilir Olması:	28
2.2.2. İsrail'in Güvenliğinin Sağlanması.....	31
2.2.3. Kitle İmha Silahlarının Üretilmesi Ve Yayılmasının Önlenmesi..	33
2.2.4. Terörizm Tehdidinin Ortadan Kaldırılması	34
2.2.5. İran'ın Nükleer Faaliyetlerinin Engellenmesi.....	36
2.3. İSRAİL	37
2.3.1. Terörizm Tehdidinin Ortadan Kaldırılması	39
2.3.2. Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Engellenmesi.....	39
2.3.3. İran'ın Nükleer Faaliyetlerinin Engellenmesi.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMAZLIĞIN ANA KONUSU: İRAN'IN NÜKLEER SİLAH ELDE ETME ÇABALARI VE GERGİNLİĞİN OLASI SONUÇLARI

3.1. İRAN'IN NÜKLEER SİLAH ELDE ETME ÇABALARI	46
3.1.1. İran'ın Nükleer Çalışmalarının Tarihçesi.....	46
3.1.2. İran'ın Nükleer Krizi	48
3.2. GERGİNLİĞİN SONUÇLARINA İLİŞKİN SENARYOLAR	52
3.2.1. İyimser Senaryo (Sıcak Savaşın Gerçekleşmediği Senaryo)	53
3.2.2. Kötümser Senaryo (Sıcak Savaşın Gerçekleştiği Senaryo).....	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İRAN ASKERİ HAREKÂTINDA ÖNE ÇIKABİLECEK AKTÖRLER

4.1. SALDIRININ ABD TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİLMESİ DURUMU ...	60
4.2. SALDIRININ İSRAİL TARAFINDAN GERÇEKLEŞMESİ DURUMU	61
4.3. SALDIRININ ABD VE İSRAİL TARAFINDAN GERÇEKLEŞMESİ DURUMU	65

BEŞİNCİ BÖLÜM

MUHTEMEL İRAN ASKERİ HAREKÂTI

5.1. İRAN ASKERİ HAREKÂTININ HEDEFLERİ.....	68
5.2. İRAN ASKERİ HAREKÂTININ OLASI CEREYAN TARZI	70

ALTINCI BÖLÜM

İRAN HAREKATININ ETKİLERİ

6.1. HAREKATIN ASKERİ VE EKONOMİK ETKİLERİ.....	79
6.2. HAREKÂTIN SİYASİ VE SOSYAL ETKİLERİ	83

SONUÇ	86
--------------------	-----------

KAYNAKÇA	89
-----------------------	-----------

ÖZET	103
-------------------	------------

ABSTRACT	104
-----------------------	------------

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
Bkz.	: Bakınız
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Çev.	: Çeviren
MOSSAD	: İsrail İstihbarat Servisi
MW	: MEGAWAT
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NPT	: Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PJAK	: Kürdistan Özgür Yaşam Partisi Terör Örgütü
PKK	: PKK/Kongra-Gel Terör Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SAVAK	: İran Haber Alma ve Güvenlik Örgütü
UAEK	: Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
YY.	: Yüzyıl
5+1 Grubu	: ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere ve Almanya.

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1: Dünya Petrol Rezervleri Grafiği (Milyar Varil).....	13
Tablo 2: Dünya Doğal Gaz Rezervleri Grafiği (Trilyon m ³).....	14
Tablo 3: Dünyada En Çok Petrol Tüketen 10 Ülke	30
Tablo 4: İnan'ın Elinde Olduğu İleri Sürülen Önemli Balistik Füzeler	41
Şekil 1: İsrail'in Doğu Akdeniz'de İcra Ettiği Tatbikatların Sahası.....	62
Şekil 2: ABD'nin Arrow Füze Savunma Sistemi Tatbikatı.....	67

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: İran Petrol ve Doğal Gaz Yatakları Haritası	15
Harita 2: İran Fiziki Haritası	16
Harita 3: İran Etnik Dağılım Haritası	19
Harita 4: İran Balistik Füzelerinin Etki Alanını Gösteren Harita	42
Harita 5: İsrail'in İran Nükleer Tesislerine Yapacağı Saldırının Muhtemel Rotaları	72
Harita 6: İran'a Komşu Ülkelerde Bulunan ABD Üsleri	76
Harita 7: Muhtemel İran Harekâtında Vurulması Hedeflenen İran Nükleer Tesisleri	77

GİRİŞ

Uzun yıllar monarşi ile yönetilen İran, 1979 İran İslam Devrimi ile birlikte yeni bir yönetim biçimine sahip olmuş, ülkenin iç ve dış politikası yeniden biçimlendirilmiştir. Devrime kadar ABD ve Batı yanlısı politikalar izleyen İran, Devrim sonrası Batı'nın "sadık kölesi" olmayı bırakıp, artık kendi "efendisi" olmaya karar vermiş,¹ bu kapsamda dış politikada egemen olan ABD ve İsrail ile müttefiklik ilişkisi Devrimle birlikte ABD ve İsrail karşıtlığına dönüşmüştür.² Bununla birlikte, İslam rejimini ihraç etme çabaları yeni yönetimin ilk yıllarında İran'ın bölgesel ve küresel düzeyde dışlanmasına neden olmuştur.

Devrimin İran dış politikasında yarattığı değişim, İslam rejimini ihraç çabaları ve nükleer silah edinme isteği, Atlantik'in diğer tarafındaki ABD'yi ve ABD'nin sadık müttefiki İsrail'i rahatsız etmiş, özellikle İran'ın rejimini ihraç çabaları ABD'nin Orta Doğu'daki çıkarlarının zarar görmesi ve prestijini yitirmesi olarak yorumlanmıştır. İslam merkezli ve Batı karşıtı İran'ın etkinliğini artırmasını kabul edilemez gören ABD, İran'ı sınırlamaya ve kontrol altında tutmaya yönelik politikalar izlemeye yönelerek, ekonomik tedbirlerle etkisiz hale getirmeye çalışmıştır.

1997 yılında İran'ın liberal ve ılımlı lideri Seyyid Muhammed Hatemi'nin Cumhurbaşkanı olması ile ABD-İran ilişkilerinde kısa süreli de olsa bir yumuşama görülmüş, ancak bu yumuşama 11 Eylül saldırılarına kadar devam edebilmiştir.

11 Eylül 2001 tarihinde düzenlenen terör saldırıları, dünyadaki küresel güç mücadelesi ve etkileri bakımından bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Saldırıları sonrasında ABD'nin terörle mücadele konsepti kapsamındaki

---

¹ Mehmet Durmuş, "Şahtan Hatemi'ye İran Dış Politikası", **Uluslararası İlişkiler ve Strateji Araştırmalar Merkezi, Türksam**, (Erişim) <http://www.turksam.org/tr/a653.html>, 01 Nisan 2011.

² İsmail Yurdakurban, **Devrim Sonra İran Dış Politikası**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007, (Erişim) <http://www.belgeler.com/blg/1a4f/devrim-sonrasi-iran-dis-politikasi-1979-2005-after-the-revolution-of-the-iranian-foreign-policy-1979-2005>, 01 Nisan 2011.

hedefi Orta Doğu olmuştur. Büyük Orta Doğu Projesi'nin bir sonucu olarak ABD, terörizme destek veren ülkeleri yola getirmek ve bu ülkelerin halklarını özgürleştirmek maksadıyla önce Afganistan'ı ardından da kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiasıyla Irak'ı işgal etmiştir.³

Tahran Yönetimi, ABD'nin çeşitli bahanelerle Afganistan ve Irak'a girmesi ile birlikte bir takım tedbirler almaya başlamış, bu çerçevede 11 Eylül sonrasında İran, nükleer faaliyetleri ile birlikte konvansiyonel, kitle imha silahları ve balistik füze üretme çabalarına büyük hız vermiştir. İran'ın nükleer güç olma yolundaki çalışmaları ve silahlanma çabaları, ABD'nin dikkatini Afganistan ve Irak'ın ardından İran'a çevirmesine neden olmuştur. İran ile ABD arasında İran Devrimi'nden bu yana sürmekte olan gerilim 2000'li yıllarda nükleer odaklı olarak devam etmiştir.

Hâlihazırda, teknolojiyi geliştirme ve uranyum zenginleştirme faaliyetlerine devam eden İran, açık olarak ifade etmese de nükleer silaha sahip olarak başta ABD ve İsrail olmak üzere, tehdit olarak gördüğü tüm unsurlara karşı koyma, rejimini koruma, bölgesel olarak etki alanını genişletme ve etkinliğini arttırmayı politika olarak benimsemiştir. Onay verdiği uluslararası antlaşmalara rağmen, nükleer teknoloji alanında çalışmalarına devam etmesi, İran'ın nükleer alanda bazı konuları denetimden kaçırma teşebbüsleri, nükleer silah yapmayacağına dair güven telkin etmemektedir.⁴

ABD ve İsrail açısından, İran'ın nükleer silah geliştirme yeteneğini kazanması, hem Basra Körfezi üzerinde hâkimiyet kurma girişimlerinde daha cesaretli olmasını, hem de İslam Devrimi'nden sonra ülkeyi yöneten Mollaların sıklıkla dile getirdiği "İsrail devletini yok etme" konusunda çok daha ciddiye alınmasını gerektirecek imkân ve kabiliyetlere sahip olmasını beraberinde getirebilecektir. Bu iki olasılık da ABD/İsrail açısından "kabul edilemez" bir durumdur. Bu sebeple nükleer silah geliştirme aşamasına çok

³ Durmuş, a.g.m.

⁴ Armağan Kuloğlu, "Türkiye-İran Eksenindeki Gelişmeler", Jeopolitik Tartışmalar Serisi, **Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Serisi, ORSAM**, Ankara-2010, (Erişim) http://www.orsam.org.tr/trUploads/Toplantilar/Dosyalar/2010422_OJT-9_Rapori.pdf, 28 Mart 2011.

yaklaşmış olduğu değerlendirilen İran'ı durdurmak maksadıyla, ABD yönetimi, İran'a yaptırımlar uygulamaktadır.

Nükleer silaha sahip olmak yoluyla bölgesinde kendisini yok etmek isteyen Arap devletlerine karşı caydırıcılığı sağlama düşüncesinde olan İsrail ise İran'a uygulanan yaptırımların yeterli olmadığını ifade ederek, geçekleştirmek istediği askeri harekâtın uluslararası toplumda alt yapısını oluşturmaya çalışmaktadır.⁵

Son yıllarda taraflar arasındaki nükleer odaklı tartışmaların her geçen gün giderek tırmandığı ve açık kaynaklarda artan gerilimin savaş ile sonuçlanacağına ilişkin sayısız senaryo üretildiği gözlemlenmektedir. Bu tezde, tarafların bölgesel ve küresel çıkarlarının uzlaşmazlıkları, hedefleri ve muhtemel bir harekâta ilişkin askeri hazırlıkları dikkate alınarak söz konusu gerginliğin askeri bir harekâtle sonuçlanacağı kabul edilmiştir.

Senaryolar üzerine kurulu tezimin amacı, İran ve ABD/İsrail güç mücadelesinin bir sonucu olarak İran'a yönelik bir harekâta ilişkin öngörü oluşturmak; buna bağlı olarak harekâtın Orta Doğu'ya ve ülkemize yönelik askeri, ekonomik ve siyasi etkilerini analiz etmektir. Bu bağlamda birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak literatür taraması yapılmış, bununla birlikte açık kaynaklarda giderek artan muhtemel ABD/İsrail-İran savaşına ilişkin senaryolar incelenmiştir. Çalışma çerçevesinde birincil kaynak olarak internet ve kitaplar kullanılırken, ikincil kaynak olarak konuyla ilgili raporlar, makaleler ve dergiler kullanılmıştır.

Çalışma, altı bölümden ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde jeopolitik konumu ortaya konularak, İran'ın kilit ülke haline geldiği ve hâlihazırda taraflar arasındaki husumete İran jeopolitiğinin önemi açısından da bakılması gerektiği belirtilmiştir.

---

⁵ Mustafa Kibaroglu, "İran'daki Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri," **Harp Akademileri Komutanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi**, Mart 2006, (Erişim) <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-HarbAkademileri-Sempozyum-Iran-Mart2006.pdf>, 01 Nisan 2011.

İkinci bölümde, İran jeopolitiğinden hareketle tarafların uzlaşmazlık konuları ve hedefleri; üçüncü bölümde tarafların uzlaşmadığı konuların başında gelen İran'ın nükleer çalışmaları kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Dördüncü ve beşinci bölümde, İran nükleer çalışmaları nedeniyle taraflar arasında uzlaşma sağlanamayacağı kabul edilerek, İran'a yönelik bir hava harekâtının icrası tasavvur edilmeye çalışılmıştır.

Son bölümde ise senaryo çerçevesinde ele alınan muhtemel askeri harekâtın etkileri ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İRAN JEOPOLİTİĞİ

İran İslam Cumhuriyeti'nin uluslararası ve bölgesel rolünü belirleyen en önemli faktörlerden biri jeopolitik konumudur. İran'ın küresel ve bölgesel etkinliğinin tahlili için İran'ın jeopolitik önemi analiz edilmelidir. Bu maksatla "jeopolitik kurama" kısaca değinmek uygun olacaktır.

1.1. JEOPOLİTİK KURAM

En yalın ifadeyle coğrafyanın politikaya verdiği yön olarak tanımlanan Jeopolitik, devletlerin ulusal güçlerini ve dış politika davranışlarını ülkelerin coğrafi konumu ve fiziksel çevreleri ile açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır.⁶ Daha kapsamlı bir tanımlama yapmak gerekirse Jeopolitik, bir ulusun, uluslararası topluluğun veya bölgenin kendi coğrafi platformu üzerinde güç değerlendirmesini yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç odaklarını değerlendiren, hedefleri ve hedeflere ulaşmada şart ve aşamaları araştıran disiplindir.

Jeopolitiğin alt birimleri jeo-strateji⁷, jeo-ekonomi⁸ ve jeo-kültürdür⁹. Bu alt birimler çerçevesinde jeopolitik düzeyde yorum yapılırken, incelenecek bölgenin/ülkenin coğrafi, beşeri ve ekonomik unsurları ele alınmalıdır.¹⁰ Bu çerçevede İran jeopolitiği, ülkenin tarihine, coğrafi konumuna, ekonomisine, nüfusuna ve etnik yapısına özetle değinilerek anlatılmaya çalışılacaktır.

---

⁶ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, 3.Basım, İstanbul, Der Yayınları, Ss. 398–399.

⁷ Stratejik düzeydeki konu ve uygulamaların zaman ve mekân unsurlarıyla birlikte düşünülmesidir.

⁸ Farklı ekonomik konu ve ekonomik çevrelerin, buldukları coğrafyalarla birlikte dikkate alınarak jeopolitiğe katkılarının değerlendirilmesidir.

⁹ Ortak kültür unsurlarını oluşturduğu kültür çevrelerinin coğrafi konumlarıyla birlikte değerlendirilerek jeopolitiğe etkilerini araştırır.

¹⁰ Berna Gürkaş, **"Bölgesel Bir Güç Olarak İran'ın Jeopolitik Konumu"**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, (Erişim) <http://tez2.yok.gov.tr/>, 15 Ekim 2010.

1.2. İRAN'IN JEOPOLİTİK KONUMU

1.2.1. Dünden Bugüne İran

İranlılar binlerce yıllık medeniyet, kültür ve devlet yönetimi gelenekleriyle Orta Doğu'nun köklü milletlerindedir. Bugünkü İran topraklarına kurulmuş ilk büyük uygarlık Perslere aittir. Perslerin M.Ö.2800 yıllarında İran'a yerleştikleri tahmin edilmektedir. Fars veya diğer deyişle Perslerin ataları İndo-Aryan ırkından geldiği bilinmektedir.

Yazılı tarihi M.Ö.559 yılında kurulan Akamenid İmparatorluğu ile başlayan İran, M.Ö.559–330 yılları arasında büyük bir uygarlığa erişmiştir. Doğudan Mısır, batıdan eski Yunan devletine kadar uzanan sınırlarıyla Akamenid İmparatorluğu M.Ö.330 yılında Büyük İskender tarafından fethedilmiştir.¹¹

M.Ö. 248 yılından itibaren bugünkü İran toprakları ile Mezopotamya'yı kapsayan topraklarda Part İmparatorluğu kurulmuştur. M.S.226 yılında tarih sahnesine çıkan Sasaniler, Part İmparatorluğu hâkimiyetine son vererek kendi devletlerini kurmuşlardır. Hükümdarlıkları boyunca sınır komşuları olan Roma İmparatorluğu ile büyük rekabet ve çekişme içerisinde olan Sasaniler, askeri ve ekonomik alanda getirdikleri köklü reformların da sayesinde sınırlarını bugünkü Irak, Ermenistan, Afganistan, Orta Asya ve Arap Yarımadası'nı kapsayacak şekilde genişletmiştir. Sasani hükümdarları resmi din olarak Zerdüştlüğü benimsemiş, bu sebeple hüküm sürdükleri dönem içinde diğer putperest dinleri yok etmeye çalışmışlardır.¹²

M.S.637 yılında Arap orduları tarafından ağır bir yenilgiye uğrayan Sasani devleti ortadan kalkmış, hâkim din olan Zerdüştlük de yerini İslam

¹¹“ Kültür ve Tarih”, **Adriya Datis Law and Consultancy Office**, (Erişim) http://www.ariyadatis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=16&Itemid=17&lang=tr, 25 Haziran 2011.

¹² Ünal Gündoğan, **İran ve Ortadoğu**, 1. Baskı, Ankara, 2010, Adres Yayınları, Ss. 33-36.

dinine bırakmıştır. Arap istilasının ardından İran önce Emeviler (637–750) daha sonra Abbasiler (750–950) tarafından yönetilmiştir.¹³ Emevi ve Abbasi İmparatorlukları döneminde İran halkı tümüyle Müslümanlaşmıştır.¹⁴

Dokuzuncu yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan göç eden Türklerin hâkimiyet kurduğu İran'da sırasıyla Gazneliler, Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar, Timur Hanedanı, Karakoyunlular hüküm sürmüştür. Bu dönemde özellikle Moğol istilalarına maruz kalan İran, yüzyıllar süren bir tahribata uğramıştır.¹⁵ Bu çerçevede 661 yılından itibaren genel olarak Sünni devletler (Emeviler, Abbasiler, Selçuklular) tarafından yönetilen İran toprakları, 1200'lü yılların başından itibaren Moğol kontrolüne girmiştir.¹⁶

1501'de Şah İsmail tarafından kurulan Safevi Hanedanı döneminde Güney İran, Lübnan, Yemen gibi ülkelerde yayılmaya başlayan Şiilik mezhebi İran'da da hâkim ideoloji haline getirilmiştir.¹⁷ Safevi hükümdarlarının Şiiliği yaygınlaştırması, Orta Doğu açısından önemli bir gelişme olmuştur.¹⁸ Böylelikle İslam medeniyetinin iki ana kolu bu tarihlerde şekillenmeye başlamış ve günümüze kadar ulaşmıştır: Batıda Türkler (Osmanlı İmparatorluğu–Sünni), doğuda İranlılar (Safevi Devleti–Şii)¹⁹

1722–1725 yıllarında Afganlılar İran'ı ele geçirmiştir. Afganlıların ardından İran topraklarında Afşar, Zend ve Kaçar hanedanlıkları kurulmuştur.

¹³ Kültür ve Tarih, **a.g.m.**

¹⁴ Metin Çıtak, “**ABD-İran Arasında Meydana Gelebilecek Çatışma Olasılığı, Sonrasında Ortaya Çıkacak Yeni Durum ve Türkiye'nin Milli Güvenliğine Etkileri**” Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze, 2007, s.81.

¹⁵ Kültür ve Tarih, **a.g.m.**

¹⁶ Ünal Gündoğan, “Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi: Genel Değerlendirme”, **Ortadoğu Analiz**, Mayıs 2011, Cilt 3, Sayı 29, s. 94, (Erişim)

http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011513_makale8.pdf , 25 Haziran 2011.

¹⁷ Kültür ve Tarih, **a.g.m.**

¹⁸ William Cleveland, **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çev. Mehmet Harmancı, 1. Baskı, İstanbul, 2004, s.43.

¹⁹ Gündoğan, **a.g.m.**, s.94.

İran, 1901 yılında petrolün bulunmasıyla birlikte Rus-İngiliz çekişmesinin ev sahibi olmuştur. 1907 yılında İran, İngiltere ve Rusya arasında iki nüfuz bölgesine ayrılmıştır.²⁰ 1924 yılına kadar olan süreçte İngiltere Rusya rekabetine bağlı olarak İran güçsüzleşmiş ve dağılma sürecine girmiştir.

1925 yılında İran'da Rıza Pehlevi, Kaçkar Hanedanlığını devirerek, iktidarı ele geçirmiş ve İran'daki dağılma sürecinin önüne geçmiştir.²¹ 1941 yılında Rusya ve İngiltere'nin istilası üzerine Rıza Pehlevi, oğlu Muhammed Şah Reza Pehlevi lehine tahttan feragat etmiştir. Rıza Pehlevi, iktidarı süresince reformist, seküler ve milliyetçi bir yönetim tarzını benimsemiştir.²² Bununla birlikte monarşinin gücünü kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak servetini artırması ve halk desteğini sağlayamaması nedenleriyle Rıza Pehlevi'nin iktidardan feragatı İran halkını memnun etmiştir.²³

Muhammed Rıza Şah Pehlevi dönemi, İran'ın Batı'yla ilişkilerin en iyi olduğu dönemlerinden biri olmuştur. Bu dönemde özellikle ABD ile yaklaşan İran'da çok sayıda iktidar değişimi yaşanmıştır. Sadece 1951'e kadar olan dönemde altı başbakan değişmiştir.

1951'de Başbakanlık makamına gelen ve ulusalcı politikalar izleyen Musaddık'ın İran petrolünü millileştirmesi siyasi ve ekonomik bir krize neden olmuştur. Musaddık'ın bu kararı başta İngiltere olmak üzere birçok Batılı ülkeyi de rahatsız etmiştir, Musaddık'ın politikalarından rahatsız olan birçok iç

²⁰ Kültür ve Tarih, **a.g.m.**

²¹ Ünal Gündoğan, "1990'lı Yıllardan Günümüze İran ve Basra Körfezi Ülkeleri: İdeolojiden Pragmatizme Süreklilik ve Değişim", **Ortadoğu Analiz**, Ocak 2011, Cilt 3, Sayı 25, s.47. (Erişim) www.orsam.org.tr/tr/Uploads/Yazilar/Dosyalar/2011125_unalson.pdf, 30 Haziran 2011.

²² "İran'ı Anlamak", **Bahçeşehir Üniversitesi, Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi**, İstanbul, Temmuz 2009, s.19, (Erişim) <http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/irani-anlamak.pdf>, 30 Haziran 2011.

²³ Cleveland, **a.g.e.**, s.216.

ve dış güçler Musaddık Yönetimini devirmeye yönelik planlar yapmaya başlamıştır.²⁴

Başarısız birkaç darbe denemesinin üzerine 1953 yılında CIA tarafından desteklenen bir operasyonla Musaddık devrilmiştir. Bu dönemden itibaren İran, İslam Devrimi'ne kadar Şah'ın mutlak kontrolünde kalmıştır. 1955 yılında Bağdat Paktı ve müteakiben devamı niteliğindeki CENTO'ya imza atarak Batıya yakınlaştığını gösteren İran'da, 1963 Haziran'ında Büyük Ayetullah Humeyni'nin de başı çektiği birçok ayaklanma meydana gelmiş, Humeyni, Şah'ı hedef alan açıklamalarından dolayı sürgüne gönderilmiştir. Ekonomide hedeflenen kalkınmanın gerçekleşmemesi ve halkın refah seviyesinin düşüklüğü, iç politikada Şah'a yönelen tepkileri arttırmıştır.²⁵

Ekonomik geri kalmışlık, batılı reformlara ulemadan gelen tepkiler ve otokrasiden rahatsızlık muhalefetin sürgündeki Ayetullah Humeyni liderliğinde ayaklanmasına neden olmuş, bunun neticesinde 1979 yılında Şah ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır. Böylelikle Pehlevi Hanedanlığı da tarihe İran adına son monarşi olarak geçmiştir²⁶, Ayetullah Humeyni de gittiği sürgünden zaferle dönmüştür.²⁷ Aralık 1979'da Humeyni ülkenin dini lideri olarak seçilmiş ve İran'da teokratik dönem başlamıştır.²⁸

İran İslam Devrimi ile birlikte Humeyni döneminde İran'ın önemli politikalarından biri "rejim ihracı" olurken, bir diğeri "Batı karşıtlığı" olmuştur. Rejim ihracı politikası gereği, mezhebi ne olursa olsun Devrimi tüm İslam ülkelerine yayarak, İran'ın önderliğinde bir Müslüman birliği oluşturmak amaçlanmıştır.²⁹ Diğer taraftan İran'ın Batı karşıtı politikası kapsamında

²⁴ "Petrol Oyunlarında Bir Darbe İki Ülke: İran-Türkiye", (Erişim)

<http://www.sde.org.tr/print.aspx?pageID=0&columnID=199&newsID=0>, 05 Temmuz 2011.

²⁵ "İran'ı Anlamak", **a.g.m.** s.21.

²⁶ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset Savaş ve Diplomasi**, 1. Baskı, İstanbul, Ekim 2004, s.541.

²⁷ Ali Kemal Ceylan, **Çılgık Çılgına İran**, 1. Basım, İstanbul, Temmuz 2009, Yenyüzyıl Yayınları, s.19.

²⁸ Arı, **a.g.e.**, s.541.

²⁹ Ceylan, **a.g.e.**, s.46.

Tahran Yönetimi'nin İsrail'e yönelik düşmanca yaklaşımı, Humeyni döneminde kurumsallaşmıştır. Bu çerçevede İsrail ile barış yapmak için ortaya konacak her türlü çaba İslam dünyasına ihanet olarak görülmüştür.³⁰

1980–1988 yılları arasında süren ve mutlak bir galibin olmadığı İran-İrak Savaşı, tüm yıkıcı etkilerine rağmen İran açısından birleştirici bir rol oynamış, halkın devrime olan bağlılığının artmasına neden olmuştur.³¹

1989 yılında dini lider Humeyni'nin vefat etmesi üzerine yerine Ali Hamaney seçilmiştir. Bu süreçte Meclis Başkanı olan Rafsancani Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Rafsancani'nin 1993–1997 yılları arasındaki ikinci dönem görev süresinin dolmasından sonra eski Kültür Bakanı Hüccetülislam Seyyid Muhammed Hatemi yüzde yetmiş oy oranı ile Cumhurbaşkanı seçilmiş, 2001 yılında yapılan seçimlerde ise oy oranını yüzde yetmiş sekize çıkararak Hatemi ikinci kez aynı görevi üstlenmiştir.³²

Devrim sonrasında Rafsancani ile başlayan dönem ile birlikte Tahran Yönetimi, ülkede ağırlaşan ekonomik sorunlar nedeniyle gerek Körfez gerekse Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri geliştirme yoluna gitmiştir.³³

2005 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde eski Tahran Belediye Başkanı olan muhafazakâr Mahmut Ahmedinejad Cumhurbaşkanlığı görevine seçilmiştir. 12 Haziran 2009 yılında yapılan seçimlerde Ahmedinejad ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ahmedinejad döneminde batı karşıtlığı önemli bir dış politika öğesi olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu kapsamda Ahmedinejad yönetimi tarafından İsrail'in varlığı gayri meşru olarak nitelendirilerek yok edilmesi gerektiği ifade edilmiş, öte yandan

³⁰ Aygül Muran, “Ahmet Gürkan Atay, “Humeyni ve Ahmedinejad Dönemi İran Dış Politikasının Karşılaştırmalı Analizi”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi/Journal of Strategic Studies**, Beykent Üniversitesi, 2009, s.159, (Erişim) www.beykent.edu.tr/docs/39.doc?phpMyAdmin..., 02 Temmuz 2011.

³¹ İran'ı Anlamak”, **a.g.m.**, s.23.

³² Kültür ve Tarih, **a.g.m.**

³³ Arı, **a.g.e.** s.568.

ABD'nin Afganistan ve Irak operasyonlarına vurgu yapılarak ABD karşıtlığı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ahmedinejad'ın radikal söylemleri ve radikal söylemleri ile birlikte nükleer alanda aldığı yol bölgesel ve küresel güç odaklarını tedirgin etmiştir.³⁴

1.2.2. İran'ın Coğrafi Konumu

25–39 kuzey enlemleri ile 44–63 boylamları arasında yer alan İran, kuzeyinde Azerbaycan, Hazar Denizi, Nahçıvan ve Ermenistan, doğusunda Afganistan, Pakistan, Türkmenistan, güneyinde Basra Körfezi, batısında da Türkiye ve Irak ile çevrelenmiş bir Orta Doğu ülkesidir.³⁵

İran, Hazar Bölgesi, Kafkasya, Orta Doğu ve Orta Asya'yı birbiriyle irtibatlandıran bir bölgede kilit noktadadır. Avrasya'yı yaşam alanı olarak gören güçlerin/aktörlerin, İran'ı dikkate almayan politikalarının uygulama alanı bulabilmesi ve başarılı olması güçtür.³⁶ İran üzerinde nüfuz kuran güçler sadece Körfez'i değil, Körfez ile birlikte Hazar Havzası ve Orta Asya doğal enerji kaynaklarını da kontrol edebilecektir.

Ayrıca, bir iç deniz olan Hazar Denizi ile uluslararası sulara açık Basra Körfezi'nin ortasında yer alan İran, Hazar Havzası'nın petrol kaynakları ve ticari metallerinin dünya pazarlarına taşınmasında geçiş yoludur. Bir anlamda Hazar Denizi enerjilerinin ve/veya her tür ticari mal ve hizmetlerin dünya piyasalarına ulaştırılmasında en iyi yolun veya rotanın İran toprakları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.³⁷

³⁴ Muran, Atay, **a.g.m.**, 159.

³⁵ Yavuz Cankara, **Yeni Oyun: İran'ın Nükleer Politikası**, 1. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s.55.

³⁶ Doğu Silahçioğlu, **ABD/İsrail-İran Denklemi ve Türkiye**, 2. Basım, İstanbul, Günizi Yayıncılık, Nisan 2006, s.81.

³⁷ Hikmet Erdoğan, **Büyük Pers Düşüncesinden Zülfikarın Yumruğuna İran**, 1. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, Ss. 229, 236 ve 237.

İran, Hürmüz Boğazı sayesinde Basra Körfezi'ndeki tüm ülkeleri sınırlandırabilecek ve işbirliğine zorlayabilecek durumdadır.³⁸ Çünkü Basra Körfezi'ni, Umman ve Arap Denizleri ile bağlayan ve dünyanın en yoğun petrol geçişini sağlayan Hürmüz Boğazı, yaklaşık olarak günlük on yedi milyon varil petrolün geçtiği stratejik bir boğaz niteliğindedir. Bu kapsamda Hürmüz Boğazı özellikle İran, Suudi Arabistan ve BAE menşeli petrolü, Japonya, ABD, Batı Avrupa ve diğer Asya ülkelerine ulaştırmada büyük önem arz etmektedir. Ayrıca Japonya, ithal ettiği petrolün yaklaşık yüzde yetmiş beşini; Çin ise yaklaşık yüzde ellisini Hürmüz Boğazı üzerinden elde etmektedir. Dolayısıyla; Körfez'deki petrol ve doğal gaz trafiğini engelleyebilme hatta kesebilme imkân ve kabiliyetine sahip İran ile Hürmüz'de yaşanacak herhangi bir krizin küresel düzeyde etkilerinin oldukça sarsıcı olacağı düşünülmektedir.³⁹

*“Dünya’da iki kalpgâh vardır: Birisi Tanrı Dağları ve Himalayaları birleştiren coğrafya, bir diğeri Anadolu’dur. Bu bölgeyi ele geçiren aktörler, kalpgâhın verdiği avantajlarla önce bölgesel güç, sonrada küresel güç olurlar. İran ise bu kalpgâhların kontrolü açısından stratejik öneme haizdir. Ayrıca, küresel güç mücadelesinde İran, Türkiye’nin Orta Asya’daki Türk Devletleriyle ya da diğer devletlerle ticari, politik ilişkilerini kesebilecek veya sınırlandırabilecek konuma sahip bir ülkedir”.*⁴⁰

Öte yandan İran'ın da kıyısının bulunduğu Basra Körfezi, bir taraftan Orta Doğu'nun politik, ekonomik ve askeri açılardan kontrol edilmesine imkân verirken, diğer taraftan da sahip olduğu zengin doğal gaz rezervleriyle tüm dünyanın dikkatini bu bölge üzerine çekmektedir.

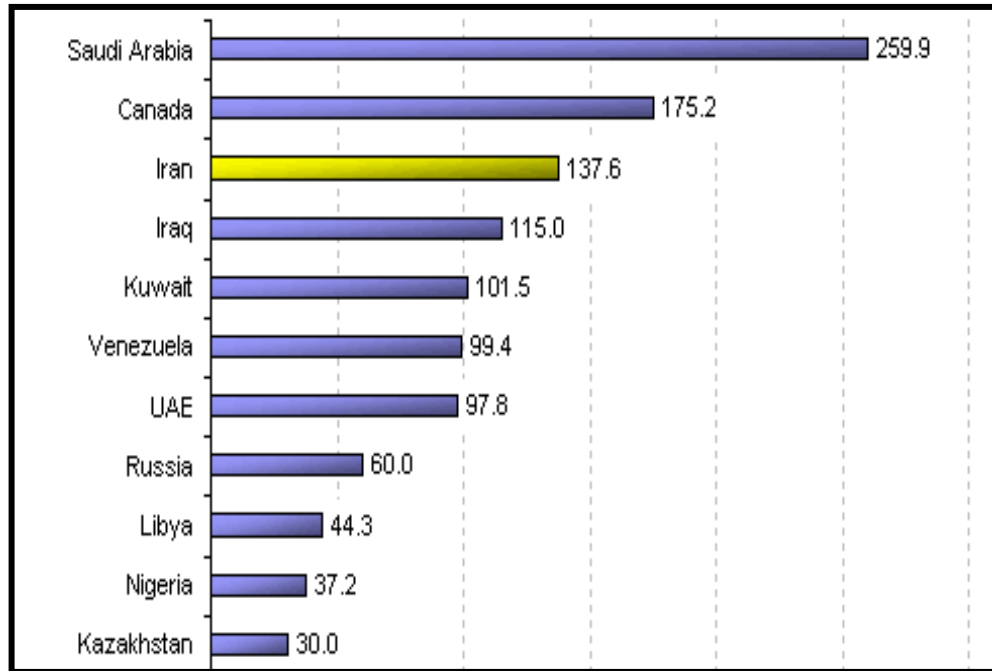
³⁸ Nihat Ali Özcan, **İran Sorunu'nun Geleceği Senaryolar, Bölgesel Etkiler ve Türkiye'ye Etkileri**, Ankara, TEPAV, 2006, s.14.

³⁹ “Hürmüz Boğazı Jeopolitiği”, Orta Doğu'da Güncel Güvenlik Sorunları Raporu, **Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi**, İstanbul, Ekim 2010, s. 8. (Erişim) busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/ortadogu_rapor.pdf, 05 Aralık 2010.

⁴⁰ 22 Aralık 2008 tarihinde Erdoğan Karakuş ile Yapılan Özel Röportaj.

Basra Körfezi, ispatlanmış altı yüz yetmiş dört milyar varil petrol (dünya petrol rezervlerinin yüzde altmış altısına) ve bin dokuz yüz yirmi üç trilyon m³ de doğal gaz rezervine (dünya doğal gaz rezervlerinin yüzde otuz beşine) sahiptir.⁴¹ İran ise ABD Enerji Enformasyonu İdaresi'nin 2010 yılı rakamlarını temel alarak yayınladığı verilerine göre, yaklaşık yüz otuz sekiz milyar varil petrol rezervine ve günde yaklaşık dört milyon varil (bu rakamın 2030'larda beş milyon varili bulması bekleniyor⁴²) petrol üretimine haizdir. Söz konusu rakamlarla İran, dünya'nın en büyük üçüncü petrol rezervine ve dördüncü petrol üretimine sahip ülkesi konumundadır.

Tablo 1: Dünya Petrol Rezervleri Grafiği (Milyar Varil)

Kaynak: US Energy Information Administration, Independent Statistics and Analysis, <http://www.eia.doe.gov/cabs/Iran/Oil.html>

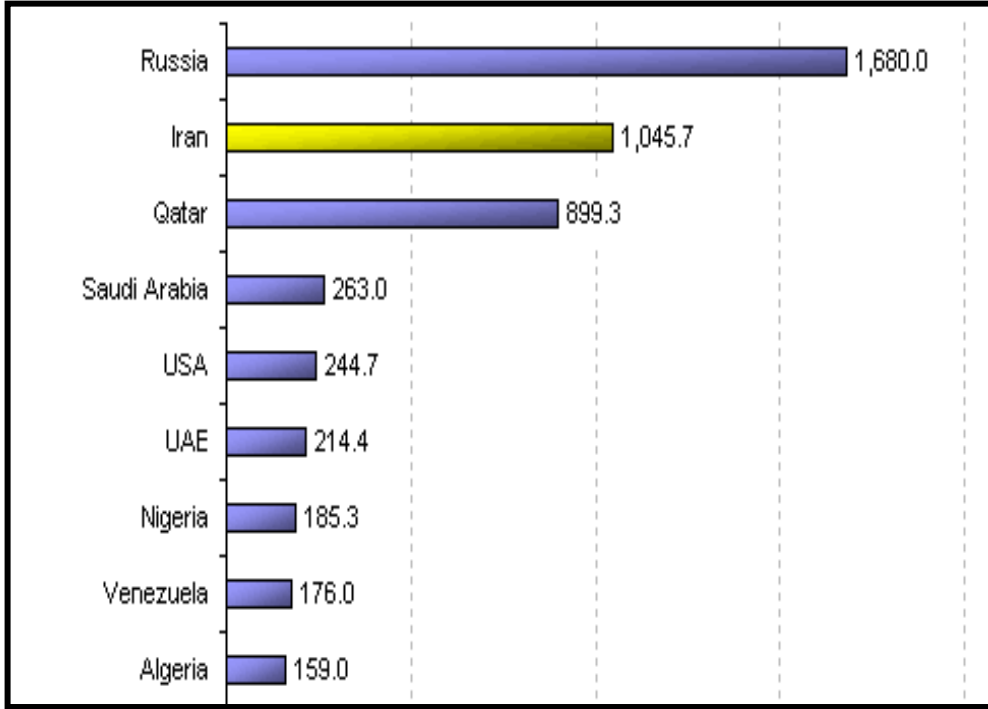
Dünya petrol rezerv ve üretiminde baş sıralarda yer alan İran'ın petrol yatakları, ülkenin güneyindeki Huzistan ve Boyar Ahmadi bölgesinde toplanmıştır.

⁴¹ Persian Gulf Oil and Gas Exports Fact Sheet (U.S. Department of Energy), **Persian Gulf**, (Erişim) <http://www.persianguftonline.org/interestgroups/oilfacts.htm>, 01 Aralık 2010.

⁴² International Energy Outlook 2007, **Energy Information Administration**, (Erişim) [http://tonto.eia.doe.gov/ftproot/forecasting/0484\(2007\).pdf](http://tonto.eia.doe.gov/ftproot/forecasting/0484(2007).pdf), 02 Aralık 2010.

Petrolün yanı sıra, İran bin kırk beş trilyon m³ doğal gaz rezervine ve yaklaşık dört trilyon m³ doğal gaz üretimine sahiptir ve bu rakamlarla dünya doğal gaz rezervinde ikinci ve üretiminde üçüncü sıradadır.⁴³

Tablo 2: Dünya Doğal Gaz Rezervleri Grafiği (Trilyon m³)

Kaynak: US Energy Information Administration, Independent Statistics and Analysis, <http://www.eia.doe.gov/cabs/Iran/NaturalGas.html>

İran doğal gaz yatakları,⁴⁴ ülkenin daha çok batısında ve kuzeybatısında bulunmaktadır. Ülkenin en büyük doğal gaz yatakları, Horasan, Hormozgan, Fars, Buşehr, Baktaran bölgelerinde bulunmaktadır.⁴⁵

⁴³ Iran Oil and Natural Gas, U.S Energy Information Administration Independent Statistics and Analysis, (Erişim), www.eia.doe.gov, 10 Ocak 2011.

⁴⁴ İran doğalgaz yatakları ve buldukları bölgeler şöyledir: Samand (Baktaran Bölgesi), Dalan (Fars Bölgesi), Abhar (Fars Bölgesi), Kangan (Buşehr Bölgesi), Varami (Buşehr Bölgesi), Khangran (Horosan Bölgesi), Gombadly (Horosan Bölgesi), Suru (Hormozgan Bölgesi), Sarkun (Hormozgan Bölgesi), Aga Jari (Huzistan Bölgesi), Tahari (Basra Körfezi Bölgesi).

⁴⁵ Balbay, a.g.e. s.110

Harita 1: İran Petrol ve Doğal Gaz Yatakları Haritası

Kaynak: <http://www.safehaven.com/article/10837/the-geopolitics-of-iran>

İran'ın coğrafi konumu yalnızca ekonomik ve politik olarak değil, askeri açıdan da Tahran yönetiminin elini kuvvetlendirmektedir. Bu kapsamda 1.684.000 km²'lik büyük bir yüzölçümü ile Dünya'nın en büyük on yedinci ülkesi⁴⁶ konumunda olan İran'ın fiziki yapısının oldukça engebeli ve dağlarla çevrili olması, yabancı askeri güçlerin muhtemel kara harekâtını zorlaştırmaktadır.⁴⁷ Ülkenin üç tarafını çevreleyen dağlar, ülke savunmasında adeta kale görevi üstlenmektedir.⁴⁸

⁴⁶ George Friedman, "The Geopolitics of Iran: Holding the Center of a Mountain Fortress", STRATFOR, (Erişim), <http://www.safehaven.com/article/10837/the-geopolitics-of-iran>, 13 Ekim 2010.

⁴⁷ Nihat Ali Özcan, **İran Sorununun Geleceği Senaryolar, Bölgesel Etkiler ve Türkiye'ye Etkileri**, Ankara, TEPAV, 2006, s.14.

⁴⁸ Friedman, **a.g.m.**

Harita 2: İran Fiziki Haritası

Kaynak: <http://www.safehaven.com/article/10837/the-geopolitics-of-iran>

1.2.3. İran'ın Ekonomisi

İran genel olarak ekonomide merkezi planlamanın hâkim olduğu, petrol ve diğer büyük ölçekli işletmeler üzerinde devlet mülkiyetinin devam ettiği, kırsal bölgelerde tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu, özel ticari faaliyetlerin ise sınırlı düzeyde bulunduğu bir ekonomik yapıya sahiptir.⁴⁹

Üç yüz otuz milyar dolarlık GSMH'si ile dünyanın yirmi dokuzuncu büyük ekonomisi⁵⁰ olan ve 2010 yılında yüzde üç büyüme gösteren İran

⁴⁹ İran İslam Cumhuriyeti Ülke Raporu, **Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi**, Mart 2008, (Erişim), <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/iran.pdf>, 20 Ekim 2010.

⁵⁰ Yusuf Türkoğlu, "2011 Yılı Hedef Ülke İran: Pazar Fırsatları, Potansiyel İşbirliği Alanları", **Orta Doğu Analiz**, Aralık 2010, Cilt 2, Sayı 24, s.73, (Erişim), www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20101229_yusuftrk.pdf, 01 Şubat 2011.

ekonomisinin hâlihazırdaki en önemli sorunları, yüksek enflasyon ve işsizliktir. Yüksek nüfusa sahip ülkede işsizlik yaklaşık yüzde on beş ve enflasyon yüzde on iki civarındadır.⁵¹

İran 2010 yılında yaklaşık yetmiş dokuz milyar dolar ihracat, elli dokuz milyar dolar ithalat gerçekleştirmiştir. İran'ın ihracat yaptığı ülkeler arasında sırasıyla Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve Türkiye; ithalatında ise Çin, BAE, Almanya, Güney Kore, İtalya, Rusya, Türkiye ve Fransa gibi ülkeler yer almaktadır.⁵²

Petrol, ülke ekonomisinin en önemli ihraç ürünlerindedir. İhracat gelirinin yüzde seksen ile doksanını, kamu bütçesinin ise yüzde kırk ile ellisini petrolden elde etmektedir.⁵³

İran'ın ekonomisi, son kırk yıllık dönem boyunca ham petrol fiyatlarına bağlı bir performans sergilemiştir. Döviz girdilerinin yüzde seksenini petrol ihracatından elde eden İran, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı olduğu için son yıllarda petrol dışı endüstrileri geliştirme programlarını yürürlüğe koymuş, ama yeterince başarılı olamamıştır.⁵⁴

İran'da enerjinin bol oluşu israfı da beraberinde getirmiştir. Ülkedeki enerji tüketimi dünya ortalamasının altı katından daha fazladır. İsraf diye tanımlayabileceğimiz bu durumun düzeltilmesinin dahi İran ekonomisine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.⁵⁵

Doğal gaz ise son yıllarda İran ekonomisine ciddi gelir getiren bir diğer ihraç ürünü haline gelmiştir. İran doğal gaz ihracatını artırmak maksadıyla çok sayıda boru hattı projesi geliştirmiş, ancak bu projelerden şimdilik sadece Türkiye ve Ermenistan'a ilişkin olanları hayata geçirilebilmiştir. Bahsi geçen

⁵¹ Iran Economy, **The World Fact Book Central Intelligence Agency**, (Erişim) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 01 Şubat 2011.

⁵² Türkoğlu, **a.g.m.**, s.73.

⁵³ "İran", **Energy Information Administration**, Ekim 2007, (Erişim) <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Iran/Oil.html>, 10 Aralık 2010.

⁵⁴ İran İslam Cumhuriyeti Ülke Raporu, **a.g.m.**

⁵⁵ Türkoğlu, **a.g.m.**, s.73.

projelerle Türkiye ve Ermenistan'a doğal gaz satan İran, yeni projeler ile ülkesinin doğal gazını Avrupa'ya ulaştırmayı hedeflemektedir.

İran'ın boru hattı girişimleri, ABD/İsrail-İran gerginliği çerçevesinde bir stratejik manevra aracı görüntüsü vermektedir. Bu vesileyle, İran bir taraftan çevre ülkelerin Batı saflarına katılmasına engel olmaya çalışırken, diğer taraftan da yeni gaz anlaşmaları imzalayarak ABD'nin ambargo girişimlerinin sonuç vermeyeceğini göstermek istemektedir.⁵⁶

İran Maliye Bakanı Şemseddin Huseyni'nin *“yapırımların İran ekonomisini güçlendirdiği, yapıtımlar sayesinde öz kaynaklarına yöneldikleri”*⁵⁷ yönünde açıklamaları olsa da, yıllardır süren ve özellikle son dönemde artan yapıtımların izleri İran ekonomisinde giderek kendini göstermektedir.⁵⁸

1.2.4. İran'ın Nüfusu ve Etnik Yapısı

2011 verilerine göre, yaklaşık yetmiş sekiz milyon⁵⁹ olduğu tahmin edilen İran nüfusu farklı etnik gruplardan ve bölgesel kültürlerden oluşmaktadır.⁶⁰

Nüfusunun yüzde doksanı Şii olan İran'ın etnik yapısını Türkler, Farslar, Araplar, Kürtler ve Beluciler oluşturmaktadır.

⁵⁶ Arif Keskin, “İran'ın Doğal Gaz Siyaseti ve Türkiye”, **Güney Azerbaycan Sosyo-kültürel Çalışmaları**, **GÜNASKAM**, (Erişim) http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=174&Itemid=46, 10 Aralık 2010.

⁵⁷ “Yeni Yapırımlar İran'ı Güçlendirdi”, **Milliyet Gazetesi**, 09 Nisan 2010, (Erişim tarihi) <http://www.milliyet.com.tr/-yeni-yapirimlar-iran-i-guclendirdi-/dunya/sondakika/08.10.2010/1299401/default.htm?ref=haberici>, 10 Aralık 2010.

⁵⁸ “İran”, **T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi**, (Erişim) <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=%C4%B0ran>, 11 Aralık 2010.

⁵⁹ “Iran Population”, **The World Factbook**, Central Intelligence Agency, (Erişim) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 15 Şubat 2011.

⁶⁰ Özcan, **a.g.e.** s.20.

Harita 3: İnan Etnik Dağılım Haritası

Kaynak: <http://www.orsam.org.tr/tr/haritaGaleri.aspx?HaritalD=14>

Doksan dan fazla dil ve lehçenin konuşulduğu⁶¹ İnan'ın kuzeybatısında çoğunlukla Azerbaycan Türkleri, güneyindeki Fars eyaletinde göçebe ve yerleşik olarak Kaşkay Türkleri, batısı ve güneybatısında ise Kürtler ve Araplar yaşamaktadır. İnan'ın kuzeydoğusunda Türkmenler ve güneydoğusunda ise Beluciler bulunurken Farslar, İnan'ın merkezinde, kuzeyinde ve güneyinde dağınık bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu etnik grupların yanı sıra İnan'ın değişik bölgelerinde gayri müslimler de yaşamlarını sürdürmektedir.

⁶¹ Arif Keskin, "ABD-İnan Gerginliği Çerçevesinde İnan'da Etnik Milliyetçilik", **TÜRKSAM**, 02 Ağustos 2007, (Erişim) <http://www.turksam.org.tr/a1320.html>, 15 Aralık 2010.

Ülkedeki çok etnili yapıyı bir arada tutmak, kendi bütünlüğünü ve bekâsını korumak için İran, topraklarında yaşayan etnik unsurları İranlılık kimliği içerisinde eritmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla Şia'yı esas alan merkezi hükümet, Fars merkezli İranlılık ideolojisini yayarak, diğer etnik toplulukların kimliklerini ve kültürlerini de yok etmek istemektedir.⁶²

Merkezi hükümet, etnik çeşitliliği İran kimliği üzerinden eritmeye çalışsa da, İran'ı oluşturan her bir toplumun diğer toplumlarla ya da milletlerle olan bağlantıları kutuplaşmalara neden olduğu için İran'da etnik milliyetçiliğin rejim için tehdit olabilme potansiyeli oldukça yüksektir.⁶³ Konuyu biraz daha açmak gerekirse söz konusu etnik gruplar, daha ziyade sınır bölgelerinde yoğunluklu olarak yaşamakta ve yaşadıkları yerin sınırının ötesinde soydaşları bulunmaktadır. Bu durum onlara coğrafi olarak “vatan” perspektifi sağlamakta ve dolayısıyla “bağımsız devlet” kurma potansiyeli sunmaktadır. Ayrıca bu grupların içinde etnik milliyetçilik güçlü ve her tür dış desteğe açıktır. Bu nedenlerle İran'ın geleceğine dair siyasi hesaplar bu etnik grupların üzerinden yapılmaktadır.⁶⁴ İran tarihi incelendiğinde de çok etnili yapının, bazı durumlarda İran yönetimini krizlere götürebildiği ya da istikrarsızlık unsuru haline geldiği görülmektedir.⁶⁵

Tarihin çeşitli dönemlerinde olduğu gibi önümüzdeki dönemlerde ABD ve/veya İsrail'in, İran ile yaşayacağı bir gerginlikte, İran'ın en hassas ve kırılgan noktasını oluşturan etnik grupları kullanma ihtimalleri konusunda da çok sayıda senaryo mevcuttur. Olası bir gerginlik durumunda İran rejimini zayıflatmak maksadıyla hangi etnik grup kullanılabilir sorusuna cevap bulabilmek için İran'da öne çıkan birkaç etnik grubu kısaca incelemek uygun olacaktır.

⁶² Davut Turan, “ABD'nin İran'da Etnik Politikası”, **Güney Azerbaycan Sosyo-Kültürel Araştırmaları GÜNASKAM**, (Erişim), http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=95&Itemid=44, 20 Aralık 2010.

⁶³ Mohammad Akhbari, Hossein Zolfeghari, “A Geopolitical Analysis Of Ethnicity In Iran, With An Emphasis On Challenges And Opportunities”, **Geopolitics Quartely**, Volume: 5, No: 3, Winter 2009, s.46. (Erişim) www.sid.ir/en/VEWSSID/J_pdf/108020101603.pdf, 19 Aralık 2010.

⁶⁴ Keskin, **a.g.m.**

⁶⁵ Mohammad Akhbari, Hossein Zolfeghari, **a.g.m.**, s.46.

Farlar, yaklaşık yirmi beş milyon nüfusları ile İran'da çoğunluğu oluşturan etnik gruplardan biridir. 1979 İran Devrimi'nden sonra ABD tarafından desteklenmiş olmalarına rağmen hâlihazırda İran'da Farların etnik sorunları olmadığı için ABD'nin İran etnik politikasında yer almaları zor gözükmemektedir. Diğer bir taraftan merkezi hükümet, Fars ideolojisini yaydığı için ABD'nin Fars etnik topluluğunu desteklemesi doğru sonuçlar doğurmayabilir.⁶⁶

Azerbaycan Türkleri, yirmi beş ile otuz milyon arasında olan nüfusuyla İran'ın en güçlü topluluklarından ve sahip oldukları siyasal güç, sosyo-kültürel, ekonomik ve jeopolitik konumları itibarıyla İran'daki değişimlerde sürekli başat rol oynamışlardır. Başka bir ifadeyle, İran devletini "tarihi olarak Türkler tarafından yönetilen, ancak Fars diliyle konuşan devlet" olarak tanımlamak mümkündür.⁶⁷ Muhtemel ABD/İsrail gerginliğinde ABD, İran rejimini zayıflatmak ve baskı aracı olarak Azerbaycan Türklerini yanında görmek isteyebilir. Çünkü İran'ın en etkin etnik grubuyla İran rejimine karşı mücadele etmesi, İran'a karşı mücadele veren aktör/aktörlerin elini oldukça kuvvetlendirecektir.

Ancak konuya Azerbaycan Türklerinin ne kadar ABD yanında yer almak isteyeceği perspektifinde yaklaştığımızda, Azerbaycan Türklerinin ABD ile anlaşması ve Tahran rejimine karşı ABD'nin yanında yer alması mümkün olmayabilir. Kısacası, Güney Azerbaycan Türklerinin İran içerisinde ABD çıkarlarını koruyacaklarını söylemek güçtür. Diğer taraftan her ne kadar ABD'nin, bu etkin grubu yanında görmek isteyebileceğini söylesek de şunu da gözden kaçırmamak gerekir; Güney Azerbaycan Türklerinin, Türkiye ve Azerbaycan ile sınır olmaları nedeniyle ABD çıkarlarından ziyade bu iki kardeş ülkenin çıkarlarını göz önünde bulundurmaları ABD için sıkıntı yaratabilir.⁶⁸

---

⁶⁶ Turan, **a.g.m.**

⁶⁷ Keskin, **a.g.m.**

⁶⁸ Turan, **a.g.m.**

Sayıları beş milyon olarak tahmin edilen Kürtlerin yüzde otuzunu Şii, yüzde yetmişini Sünni Kürtler oluşturmaktadır. İran içerisinde Şii Kürtler, sistemle entegre oldukları için Kürt milliyetçiliği, daha ziyade Sünni Kürtler tarafından benimsenmiştir. İran Kürtleri, yirminci yüzyılın başından günümüze kadar İran içerisinde özerk bir Kürdistan kurmak için çalışmışlardır. Irak işgalinden sonraki süreçte ABD'nin, Iraklı Kürtler ile yakın ilişki kurabilmesi ve PKK/Kongra-Gel Terör Örgütü konusunda belirsiz politikalar izlemesi, bunların yanı sıra ABD-İran arasındaki gerginlik ve askeri müdahalenin gündemde olması, İranlı Kürtleri cesaretlendirmiştir.⁶⁹ Buradan hareketle, İran'a yönelik olası bir harekâtın gerçekleşmesi halinde ABD ve/veya İsrail'in en rahat diyalog kurabileceği etnik grubun silahlı ve örgütlü Kürtler olacağı gözlemlenmektedir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir durum ise İran'da Kürt nüfusunun İran nüfusuna oranla az olması, ABD'nin İran Kürtleri ile birlikte İran'ı zayıflatmasının zor gözüktüğü gerçeğidir. Bu sebeple İran'daki Kürt kartına oynamak, Kürtlerin yaşadığı yerler göz önüne getirildiğinde sınırlı bir bölgede istikrarsızlıktan öteye gidemeyebilir.⁷⁰

Sayıları bir buçuk milyonu bulan ve İran'ın güneydoğusunda yaşayan Sünni Beluciler, Pakistan ve Afganistan Belucilerinin aksine, tarih boyu siyasi hayatta merkezi rol oynayamamıştır. İslam Devrimi'nin hemen ardından İran Anayasası'nda Şia'nın devletin resmi mezhebi olarak tanımlanmasına itiraz etmeleri nedenleriyle Sünni Beluciler, İran rejimi ile karşı karşıya gelmiştir. Öte yandan, Belucilerin sosyal yaşam şartları da iyi değildir. Uyuşturucunun geçiş noktası olan Belucistan bölgesinde işsizlik ve kötü ekonomik koşullar Belucileri uyuşturucu kullanmaya, satmaya ve silahlı mücadeleye itmiştir.⁷¹ Belucistan bölgesinde İran rejimine karşı faaliyet gösteren Cundullah örgütünün (Tanrının Askerleri), Taliban ve El Kaide ile yakından ilişki içerisinde olduğu söylenmektedir. ABD'nin Afganistan'da El Kaide ve dolayısıyla Taliban ile yaşadığı çatışma dikkate alındığında, adı geçen

---

⁶⁹ Keskin, a.g.m.

⁷⁰ Turan, a.g.m.

⁷¹ Keskin, a.g.m.

örgütlerle bağlantısı olduğu söylenen İran Belucilerinin ABD ile yakın ilişki kurabilmesi zor gözükmetedir.⁷²

Nüfusları üç milyon olarak tahmin edilen ve genelde Şii mezhebine mensup olan İran Arapları, yoğun olarak petrol bakımından hayati öneme sahip Kuzistan eyaletinde yaşamaktadırlar. 1980–1988 yıllarında yaşanan İran-İrak savaşında ciddi zarar gören İran Arapları, halen bu savaşın verdiği sıkıntıları yaşamaktadırlar. Savaşın verdiği zararın giderilememesi, bununla birlikte İran petrolünün yüzde doksanınin kendi bölgelerinde olmasına rağmen ekonomik anlamda kötü durumda olmaları, İran hükümetiyle aralarında sorun oluşturmaktadır. ABD açısından en önemli etnik grup, petrolün yüzde doksanınin bulunduğu ve Basra Körfezinde stratejik bir bölgede yaşayan İran Araplarıdır. Muhtemel bir savaşta ABD'nin ilk girmek isteyeceği yerlerden birinin, petrolü ele geçirmek maksadıyla Arapların yaşadığı bölgelerin olması oldukça yüksek bir ihtimaldir. Böylelikle İran ekonomisinin can damarı olarak nitelendirilebilecek önemli bir kaynaktan yoksun bırakarak İran'ın ekonomisine darbe vurulmak istenecektir.

Sayıları bir buçuk ile iki milyon arası olduğu tahmin edilen Türkmenler, bağımsızlık emellerinden dolayı 1979'dan sonra İran rejimi tarafından baskı altına alınmıştır. 1997'de Hatemi'nin iktidara gelmesiyle bu baskı biraz azalmışsa da hâlihazırdaki Ahmedinejad iktidarının en zayıf halkasını Türkmenler oluşturmaktadır. İran'daki birçok etnik grup (Azeri Türkleri, Kürtler, Beluciler vs.) kendi isimlerini taşıyan eyalete sahip iken Türkmenlerin böyle bir şansları olmamış, ayrıca Türkmenler birkaç eyalet içine dağıtılmışlardır. Söz konusu durum İran Türkmenlerinin rahatsızlığını artırsa da, dağınıklıkları nedeni ile istedikleri etkinliğe sahip olamamışlardır. Silahsız mücadeleleri ve dağınık olmaları nedeniyle, ABD ve/veya İsrail'in İran'ı zayıflatma mücadelesinde çok da tercih etmek isteyeceği bir grup olmayacağı düşünülmektedir.⁷³

---

⁷² Turan, a.g.m.

⁷³ Keskin, a.g.m.

Genel hatlarıyla İran'daki etnik topluluklara bakıldığında; her birinin etnik milliyetçiliğin güçlü ve herhangi bir gerginlikten pay alma maksadıyla diyaloga ve işbirliğine açık unsurlar olduğu gözlemlenmektedir. Yaşanabilecek bir gerginlikte, İran'ı zayıflatmak isteyen güç ya da güçler İran'daki etnik grupları kullanma eğilimine girebilir. Bu kapsamda muhtemel bir gerginlikte ABD'nin, Irak'ta yakın diyalog içerisine girmiş olduğu Kürtlerin İran'daki soydaşlarıyla ve İran'ın zengin petrol yatakları ile petrol işletme tesislerinin bulunduğu coğrafyada yaşayan Araplarla yakın diyaloga girebileceği düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

İRAN VE ABD/İSRAİL GÜÇ MÜCADELESİNDE TARAFLARIN UZLAŞMAZLIK KONULARININ VE HEDEFLERİNİN ANALİZİ

2.1. İRAN İSLAM CUMHURİYETİ

İmparatorluk, monarşik ya da fundamentalist şeklindeki tüm İran rejimleri, buldukları coğrafyada önder ülke olma iddiasını yüzyıllardır bırakmamıştır.⁷⁴ Kendisini Pers İmparatorluğu'nun devamı olarak gören İran İslam Cumhuriyeti, Basra Körfezi'nde etkili olmayı, Orta Asya'daki etkinliğini artırmayı ve bölgesel bir hegemonik güç olmayı hedeflemektedir.⁷⁵ Köklü tarihsel geçmişe ve güçlü devlet geleneğine sahip İran, bu hedeflerini gerçekleştirirken “İslami/Şii” rejimini ve toprak bütünlüğünü korumaya da dikkat etmektedir.

İslam Devrimi'yle birlikte, İran'da dini bir rejim kurulmuş, “din” bir “devlet dini” dini haline gelmiştir.⁷⁶ Devrim sonrası İran'ın kısa vadede ülke içinde rejimin korunması, orta vadede İran'ın bölgesel güvenliğinin sağlanması, uzun vadede ise İslami değerlerin hâkim olacağı bir dünya düzeninin kurulması şeklinde üç temel amaca yöneldiği görülmüştür.⁷⁷ İran, uzun vadeli amacına yönelik, “dünyadaki bütün Müslümanların haklarının savunucusu” olduğunu anayasanın bir kuralı⁷⁸ haline getirmiştir. Böylelikle İran dinî rejimi, sadece İran halkının değil; aynı zamanda dünyadaki tüm Müslümanların haklarını korumakla kendini yükümlü saymıştır. Bu

---

⁷⁴ Mustafa Kibaroglu, “İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor?” Avrasya Dosyası-İran Özel Sayısı, Güz 1999, Cilt. 5, Sayı. 3, Ss. 271–282.

⁷⁵ Nejat Eslan ile Söyleşi, “İran Üzerinde ABD ile Çin Arasında Güç Mücadelesi Var, ABD Nükleer Darbe Yapabilir.” (Erişim), <http://www.2023.gen.tr/subat2006/2.htm>, 10 Ocak 2011.

⁷⁶ Özcan, **a.g.e.**, Ss. 14–15.

⁷⁷ Ayça Tuğçe Ekşioğlu, “Humeyni Dönemi İran Dış Politikası”, **Kocaeli Stratejik Araştırmalar Masası KOUSAM**, (Erişim), <http://kousam.ysmyazilim.com/default.asp>, 13 Ocak 2011.

⁷⁸ 1979'da kabul edilen İran Anayasası'nda rejim ihracına ilişkin olarak “Müslüman ülkelerde İslam'a dayalı bir rejim kurulması bu yönde mücadele yapılması İran İslam Cumhuriyeti'nin hedefidir.” ibaresi yer almaktadır.

sorumluluğun bir gereği olarak da “rejim ihracı” konusunu, dış politikasının önemli bir unsuru haline getirmiştir.⁷⁹ Bu şekilde hareket eden İran, Basra Körfezi çevresinde bulunan ülkelerle, Irak ve Suudi Arabistan’daki Şii nüfus üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır.⁸⁰ Tahran yönetimi, rejim ihracı çabaları ile sadece Devrimi korumakla kalmamakta, aynı zamanda Orta Doğu’da ağırlığı hissedilen ABD’nin nüfuzunu kırarak bölgede hâkim güç olmayı hedeflemektedir.

Bölgede hâkim bir güç olmak isteyen ve Batı karşıtı politika izleyen Tahran yönetimi, “Büyük Şeytan” olarak nitelediği ABD’den ve “Siyonist Şeytan” olarak gördüğü İsrail’den tehdit algılamaktadır.

ABD’nin bölgedeki askeri varlığı, İran içindeki etnik çatışmaları kışkırtma ve rejimi sarsma teşebbüsleri Tahran yönetimini rahatsız etmektedir.⁸¹ ABD’nin söz konusu teşebbüsleri daha çok Afganistan ve Irak müdahaleleri sonrasında ortaya çıkmıştır. Çünkü ABD’nin Irak’a müdahalesi sonrasında Afganistan ve Irak’ta oluşan güç boşluğunun İran’ın etki alanını genişletmesi, bölgenin kontrolünü bırakmak istemeyen ABD yönetimini⁸² İran içindeki etnik çatışmaları kışkırtma ve rejimi sarsma teşebbüslerinin yanı sıra İran’ı çevreleme politikası⁸³ izlemeye sevk etmiştir. Bu çerçevede 2002 yılında Afganistan’a girerek doğudan; Irak işgaliyle batıdan komşu olması İran’ı çevreleme politikasının en basit göstergeleri olmuştur.

⁷⁹ Büşra Yaman, “Devrim Sonrası İran Dış Politikası”, **ORSAM**, Ekim 2010 (Erişim) <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1242>, 08 Ocak 2011.

⁸⁰ Necdet Timur, “ABD’nin Yeni Nükleer Kâbusu İran”, **Ulusal Strateji Dergisi**, Sayı 26, Ağustos, 2002, s.39.

⁸¹ Özcan, **a.g.e.**, s.16.

⁸² Emin Salihi, “Orta Doğu’da Oluşan Yeni Dengeler ve Şii Hilali Söylemi”, **BİLGESAM**, 25 Mart 2011, (Erişim)

http://www.bilgesam.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=989:ortadouda-oluan-yeni-dengeler-ve-ii-hilali-soylemi&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150, 05 Nisan 2011)

⁸³ Çevreleme Politikası, bu politikaya maruz kalan ülkenin, siyasal ve ekonomik olarak kuşatılarak, etki alanını genişletmesine izin verilmemesidir. ABD değişik ülkelere karşı uyguladığı bu baskı politikasını, İran’a karşı 1979 İslam Devrimi sonrasında uygulamaya başlamıştır. Bkz. http://www.cesran.org/index.php?option=com_content&view=article&id=520%3Aorta-dou-siyasetini-belirleyen-uec-temel-aktoer-tuerkiye-abd-rusya-federasyonu&catid=37%3Aorta-dou-calmalar-makale-ve-raporlar&Itemid=67&lang=tr, <http://www.diplomasisozluk.com/nedir/%C3%A7evreleme-politikas%C4%B1>

Bununla birlikte son dönemde Afganistan'ın ve Irak'ın ardından ABD'nin Suriye ve İran'a da müdahale edeceği iddialarının çok sayıda uzman ve akademisyen tarafından açık kaynaklarda artan bir biçimde gündeme getirilmesi, İran'ın ABD eksenli tehdit algılamalarını artırırken, İran'ın kendi kamuoyunda Amerika karşıtı söylemlerini besleyen bir süreç olmuştur.⁸⁴

Öte yandan Devrimle birlikte devlet politikası haline gelen İsrail ve Siyonizm karşıtlığı, yıllardır süre gelen İsrail-İran gerginliğinin dönüm noktalarından biri olmuştur. Devrim sonrasında İran İslam Cumhuriyeti kurucusu Humeyni'nin, İsrail'i bölgede "gasıp güç" ilan etmesi ve İsrail'in bir gün yeryüzünden silineceğini açıklaması ve benzer şekilde 2005 yılında aşırı muhafazakâr olarak bilinen Mahmud Ahmedinejad'ın İran Cumhurbaşkanlığına seçilmesi sonrasında "İsrail haritadan silinmeli" ifadesini kullanması, taraflar arasında süren husumeti artırmıştır. Bu husumetin bir sonucu olarak, İsrail düşmanlığının sert bir biçimde hüküm sürdüğü İran'ın resmi ve siyasi literatüründe İsrail ismi yerine, "Kudüs'ün İşgalci Rejimi" veya "Gasıp Rejim" sıfatlarının kullanıldığı görülmektedir.⁸⁵

İran'ın, ABD ve İsrail tarafından hukuk dışı devlet olarak ilân edilmesi ve bir hedefe dönüştürülmesi, kendi güvenliği için caydırıcı stratejik tedbirler geliştirmesini gerektirmiştir. Söz konusu gerekçelerle İran, caydırıcılığı temel alan bir dış politika konsepti belirlemiş ve nükleer çalışmalarına hız vermiştir.⁸⁶ Bunlara ilaveten, son yıllarda konvansiyonel silahlar alanında harcamalarını artıran İran, kitle imha silahı ve balistik füze üretme çabalarını da artırmıştır.⁸⁷ Söz konusu tedbirlerin yanı sıra İran, bölgedeki gücünü artırmak ve kendi güvenliğini tesis etmek amacıyla tehdit olarak algıladığı güçlere karşı mücadele veren gruplara destek politikasını sürdürmektedir. Bu çerçevede İran'ın, Hizbullah'a, Hamas'a ve İslami Cihad Örgütüne askeri ve

---

⁸⁴ Salihi, **a.g.m.**

⁸⁵ Davut Turan, "Gazze Operasyonu Işığında, İran'ın İsrail Filistin Sorunu'na Yaklaşımı", **Orta Doğu Analiz ORSAM**, Şubat 2009- Cilt 1 Sayı 2. (Erişim), http://www.orsam.org.tr/tr/Uploads/Yazilar/Dosyalar/2009214_davut.subat.pdf, 10.Ocak 2011.

⁸⁶ Keskin, "İran'ın Yeni Güvenlik Konsepti ve Değişen Küresel Konumu", **a.g.e.**, s.141.

⁸⁷ Kibaroglu, **a.g.m.**

ekonomik yardımlarını sürdürdüğü bilinmektedir.⁸⁸ İran'ın bu gayretleri ABD/İsrail tarafından kaygıyla izlenmektedir.

2.2. ABD

ABD'nin İran'a olan ilgisinin hedefi, Avrasya jeostratejisinin temellerine dayanmaktadır. ABD, "Avrasya'nın yaşam sahası" olarak tanımlanan Orta Asya, Orta Doğu ve Kafkasya'dan oluşan coğrafyada Soğuk Savaş sonrasında oluşan güç boşluklarını doldurmaya ve aynı zamanda enerji kaynaklarının merkezi olduğu için, söz konusu bölgeyi kontrolü altına almaya çalışmaktadır. ABD bu gayretini sürdürürken, enerji akışını sağlayan güzergâhları ve deniz ulaştırma hatlarını denetim altında tutmaya, pazarlarını geliştirmeye ve potansiyel rakipleri olan Rusya ve Çin'i çevrelemeye gayret etmektedir. ABD'nin Avrasya emelleri çerçevesinde, Orta Asya, Orta Doğu ve Kafkasya'dan oluşan yeni yaşam sahasının merkez ülkesi konumunda olan İran oldukça önemlidir.⁸⁹ Bu çerçevede, ABD-İran gerginliğini sadece nükleer programa indirgemek doğru olmayacaktır. Aşağıda ABD'nin Orta Doğu coğrafyasındaki amaçları ve bu amaçlar altında İran ile uzlaşmazlıkları beş başlık altında incelenecektir.

2.2.1. Petrol Ve Doğal Gaz Yataklarının Güvenliğinin Sağlanması Ve Dünya Enerji Arzının Sürdürülebilir Olması

Yukarıda bahsedilen ABD'nin Avrasya jeostratejisini biraz açmak gerekirse; dünyada bilinen petrol ve doğal gaz kaynaklarının yüzde atmış altısı Basra bölgesinde, yüzde on yedisi de Hazar Havzasında yer almaktadır. İran'ın da bahsi geçen bölgelerin orta noktasında olması nedeniyle ABD'nin İran'ı denetim altına almadan bölgeyi kontrol edebilmesi

⁸⁸ Turan, a.g.m.

⁸⁹ Nejat Eslan ile Söyleşi, a.g.m.

oldukça zordur. İran'ı kontrol altına almış bir ABD, dünya enerji kaynaklarının yüzde atmış beş ile yetmişini kontrol edebilecektir. Böylelikle ABD, neredeyse Rusya dışındaki tüm dünyayı denetleme imkânını ve kabiliyetini kazanacaktır.⁹⁰ ABD için sadece petrolün kontrolü değil; bu petrolün güvenilir yollardan dünya piyasasına aktarılması da hayatidir. Körfezde üretilen petrol, üç kritik boğazdan (Hürmüz Boğazı; Babül Mendep Boğazı ve Süveyş Kanalı) geçerek dünya piyasasına ulaştırılmaktadır.⁹¹ Dolayısıyla ABD'nin en önemli çıkar bölgesi olan Orta Doğu ve Hazar Havzası, dış politikasında birincil ilgi olmaya devam edecektir.

Ayrıca, İran petrolü ve doğalgazı Batı'dan ziyade Doğu'yu beslemektedir. Bu kapsamda İran petrolü, Hindistan, Çin ve Japonya için de oldukça önemli bir kaynaktır. Bu yüzden Çin'in ve Hindistan'ın, Körfez bölgesinde ve özellikle İran'da çok önemli yatırımları ve petrol arama çalışmaları mevcuttur. Dolayısıyla, ABD'nin küresel üstünlüğünü sürdürebilmesi için öncelikli potansiyel rakipleri olan Çin'in ve Hindistan'ın yükselişini frenleyebilmesi gerekmektedir. Bu da ancak, Hindistan'a ve Çin'e enerji akışını kontrol ederek mümkün olabilir.⁹²

Washington yönetimi açısından petrole ilgili bir diğer önemli husus, petrol fiyatlarının sürekli değişim göstermesidir. Petrol fiyatlarının olası artışları, ABD ekonomisini derinden etkilemektedir. Petrol fiyatlarındaki artışlar, ABD'nin ihraç mallarına olan talebi azaltmakta, ithal masraflarını artırmaktadır. Dolayısıyla ABD büyük ölçüde tüketim toplumu olduğundan, büyük petrol fiyatları artışında, 1973 petrol krizinde olduğu gibi, ülkede ekonomik krizlerin yaşanması beklenecektir. Bu da ABD için kabul edilebilir bir durum değildir.

---

⁹⁰ Erdoğan, a.g.e., s.231.

⁹¹ Cihangir Dumanlı, "Bölgenin Jeostratejik Durumu ve Taraflar Açısından Değerlendirilmesi", ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri Sempozyum Sonuç Raporu, **Türkiye Emekli Subaylar Derneği Stratejik Araştırmalar Merkezi (TESSAM)**, 12 Aralık 2007, s. 25.

⁹² Nejat Eslan ile Söyleşi, a.g.m.

Gözden kaçırılmaması gereken bir husus da, dünyada en çok petrol tüketen on ülke arasında olan ABD'nin kendi petrol rezervlerinin giderek tükenmekte olduğudur.⁹³

Tablo 3: Dünyada En Çok Petrol Tüketen 10 Ülke

Sıralama	Ülke Adı	Petrol Tüketim Miktarı (Milyon Varil/Gün)
1	ABD	18,771
2	Çin	8,374
3	Japonya	4,367
4	Hindistan	3,110
5	Rusya	2,740
6	Brezilya	2,522
7	Almanya	2,440
8	Suudi Arabistan	2,438
9	Güney Kore	2,185
10	Kanada	2,151

Kaynak: US Energy Information Administration, Independent Statistics and Analysis, <http://www.eia.doe.gov/countries/index.cfm?topL=con>

ABD, yeni keşifler olmadığı sürece yakın zamanda (on ile on beş yıl içerisinde) ülkesinde petrol kalmaması tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.⁹⁴ Dolayısıyla İran, ABD'nin kendi enerji ihtiyaçları açısından da önemlidir.

⁹³ “Country Energy Profiles”, **US Energy Information Administration, Independent Statistics and Analysis**, (Erişim) <http://www.eia.doe.gov/countries/index.cfm?topL=con>, 03 Mart 2011.

⁹⁴ “Dünyada Petrol Tükenmekte midir?”, **İTÜ Petrol ve Doğal Gaz Bölümü**, (Erişim) http://web.itu.edu.tr/~pdgmb/question/faq_t.html#8, 05 Şubat 2011.

2.2.2. İsrail'in Güvenliğinin Sağlanması

Günümüzde ABD-İsrail ilişkilerinin ulaştığı düzeye benzer bir ilişki türü tarihte neredeyse hiçbir zaman yaşanmamıştır. Söz konusu iki devlet arasındaki ilişki “özel bir ilişki” türü olarak adlandırılmaktadır.⁹⁵

ABD'nin dış politikasında İsrail'in ve Yahudilerin önemli bir yer teşkil etmesi 1920'li yılların başına kadar gitmektedir. Amerikan Kongresi 1922'de aldığı bir kararla Balfour Deklarasyonu'na olan desteğini ortaya koymuştur.⁹⁶ ABD Siyonizme olan desteğini, Arap ülkelerinin tüm karşı koymalarına rağmen, İsrail'in kurulması sürecini hazırlayan Filistin topraklarının yüzde elli altısı üzerinde bir Yahudi devleti kurulmasını öngören 1947 tarihli Taksim Planı'nın hiçbir yaptırım gücü olmayan ve kararları tavsiye niteliğinde olan BM Genel Kurulu'nda görüşülmesi ve oylanması sırasında da vermiştir. 1948 Mayıs'ında İsrail'in bağımsızlığını zaman geçirmeden –tam on bir dakika sonra- tanıyan ilk devlet ABD, bu yeni devletin arkasında olduğunu göstermiştir. ABD'nin İsrail'e verdiği destek özellikle 1967'den sonra kuşku götürmeyecek boyutlarda olmuştur. Bunun en önemli göstergesi o zamana kadarki yapılan yardımlarda çok ciddi bir artışın olmasıdır. İsrail özellikle 1976'dan itibaren Amerika'dan en fazla dış yardım alan ülke konumunda olmuştur.⁹⁷

ABD'nin İsrail'e verdiği şartsız desteğin arkasındaki önemli faktörlerden birisi Yahudi lobileridir. Amerika'daki Yahudi örgütleri deyince ilk akla gelenler Amerikan-İsrail Kamu İlişkileri Komitesi (The American Israel Public Affairs Committee-AIPAC), American Jewish Committee ve American Jewish Congress'dir. Bu lobilerden en bilineni ve güçlü olanı Amerikan-İsrail

⁹⁵ Mehmet Şahin, “ABD-İsrail İlişkileri- Böyle Dost Düşman Başına”, **Ortadoğu Analiz**, Cilt II, Sayı 21, Eylül 2010, s.40, (Erişim) http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2010916_mehmet%20%C5%9Fahin%20makale.pdf, 10 Temmuz 2011.

⁹⁶ Tayyar Arı, “**Irak, İran ve ABD, Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**”, 1.Baskı, s.98, Ocak 2004.

⁹⁷ Tayyar Arı, “**Irak, İran ve ABD, Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**”, 1.Baskı, s.98, Ocak 2004.

Kamu İlişkileri Komitesi AIPAC'tır.⁹⁸ Nitekim AIPAC internet sitesinin giriş kısmında "ABD ve İsrail Orta Doğu'da gittikçe büyüyen stratejik tehditlere karşı koymak için eşi benzeri görülmemiş bir ortaklık kurdular, bu işbirliği hem ABD'nin hem de İsrail'in büyük çıkarlarına hizmet ediyor." ifadeleri yer almaktadır. Buradan hareketle İsrail'in varlığına yönelik tehdit ve tehlikelerin algılanma biçimi ve bertaraf edilmesi, ABD dış politikasının öncelikli hedefleri arasında olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla İsrail'in tehdit olarak gördüğü İran Nükleer Programı, ABD için acilen çözülmesi gereken konular arasında görülmektedir.⁹⁹

ABD ile İsrail ilişkilerinin ulaştığı nokta sadece bu iki devleti değil, başta Orta Doğu bölgesi olmak üzere dünya siyasetini etkiler düzeye gelmiştir.¹⁰⁰ Zira, ABD'deki Yahudi Lobilerinin Washington'ın Orta Doğu politikasını önemli ölçüde yönlendirdiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda Mart 2003'deki Irak işgalinde bu ve benzeri İsrail lobilerinin önemli etkisi olduğu, İran'ın Nükleer Programı'nın gündemde olduğu içinde bulunduğumuz dönemde de İran'a saldırı kararı alınması için çaba gösterdikleri belirtilmektedir.¹⁰¹

İsrail lobilerinin bir diğer önemli etkisi İsrail'e yapılan yardımlarda kendisini göstermektedir. İsrail, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Amerikan dış yardımlarının en büyük alıcısı konumundadır. Geçmişte ekonomik yardım kapsamında da çok yardım almasına rağmen, bu yardımların niteliği daha çok askeri harcamalara yönelik olmuştur. 1949 yılından 2010 yılına kadar ABD'nin İsrail'e yapmış olduğu yardımın 109 milyar olduğu ileri

⁹⁸ Stephen M. Walt, John J. Mearshemier; **İsrail Lobisi**,1. Baskı, Kasım 2007, s.6.

⁹⁹ Özcan, **a.g.e.**, s.13.

¹⁰⁰ Mehmet Şahin, "ABD-İsrail İlişkileri- Böyle Dost Düşman Başına", **Ortadoğu Analiz**, Cilt II, Sayı 21, Eylül 2010, s.40, (Erişim) http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2010916_mehmet%20%C5%9Fahin%20maka le.pdf, 10 Temmuz 2011.

¹⁰¹ Stephen M. Walt, John J. Mearshemier, **a.g.e.**, s.6.

sürülmektedir. Amerika yaptığı bu yardımları, İsrail'i bölgesel barışın mimarı olarak gördüğü için verdiğini ifade etmektedir.¹⁰²

2.2.3. Kitle İmha Silahlarının Üretilmesi Ve Yayılmasının Önlenmesi

Kullanıldığı takdirde kitleler arasında ayırım gözetmeden öldürücü etkiye sahip olan silahlar "kitle imha silahı" olarak tanımlanmaktadır. Nükleer, biyolojik ve kimyasal kitle imha silahları, bugüne kadar geliştirilen üç temel kategoriyi oluşturmaktadır. Ölümcül etkilerinin yanında çevreye verebilecekleri zararlar da büyük ölçekli ve kalıcıdır. Bununla birlikte, kitle imha silahlarının son derece güçlü yıkım etkileri bulunmaktadır.¹⁰³

Gerek tüm dünya üzerinde gerekse de özellikle Orta Doğu coğrafyasında süratle yayılmış olan kitle imha silahlarının uluslararası barış ve istikrarı tehdit eden boyutlara ulaşması,¹⁰⁴ ABD'yi rahatsız etmektedir. Zira, 1970'li yıllardan itibaren Orta Doğu'da Suriye, Libya, Mısır ve Irak gibi radikal tavırlarıyla dikkat çeken Arap ülkelerinin yanı sıra, özellikle İslam Devrimi sonrasında İran'ın da kimyasal ve biyolojik silahlar ile bunları gönderme araçları olan balistik füzeler alanında kayda değer stoklara sahip olduğu yönünde oldukça kapsamlı bilgiler ortaya konulmaktadır.¹⁰⁵ Bu çerçevede konvansiyonel silahlar alanında dahi kaygı uyandıran silahlanma harcamaları içinde olan İran'ın ayrıca kitle imha silahları ve balistik füzeler üretme çabalarına da son yıllarda büyük hız verdiği belirtilmektedir.¹⁰⁶

¹⁰² Jeremy M. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel", **Congressional Research Service for Congress**, (erişim) <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf>, 10 Haziran 2011.

¹⁰³ Mustafa Kibaroglu, "Kitle İmha Silahlarının Yayılması Sorunu ve Japonya'nın Güvenliği" **Avrasya Dosyası**, Yaz 1999, Cilt 5, Sayı 2, s.2, (Erişim), <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/ASAM-JaponyaOzel.pdf>, 08 Temmuz 2011.

¹⁰⁴ Mustafa Kibaroglu, "Yeniden Yapılanan Orta Doğu ve Kitle İmha Silahları" **ASAM**, Avrasya Dosyası, Orta Doğu Özel Sayısı, s.7. (Erişim), <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/ASAM-Ortadogu-01Mart2004.pdf>, 08 Temmuz 2011.

¹⁰⁵ Mustafa Kibaroglu, "Yeniden Yapılanan Orta Doğu ve Kitle İmha Silahları" **a.g.m.**, s.3.

¹⁰⁶ Kibaroglu, "İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor", **a.g.m.** s.2.

İran'ın bir yandan nükleer silah yapmak için gerekli alt yapı, malzeme teknolojik ve bilimsel birikim elde etme çabaları yolunda önemli ölçüde başarılı olması, diğer yandan nükleer başlık taşıyabilecek çapta ve menzilde balistik füze denemelerini başarı ile gerçekleştirmesi, başta İran'ın gelecekteki nükleer başlık taşıyabilecek balistik füzelerinin menzili içinde olan İsrail ile Orta Doğu'da önemli çıkarları bulunan ABD ve Birleşik Krallık gibi birçok devleti ciddi olarak kaygılandırmaktadır.¹⁰⁷ Zira, İran'ın sahip olduğu kimyasal ve/veya biyolojik silahlar bir tehdit olarak görülmekte, bu kategorideki silahların terörist grupların ve/veya düşman devletlerin eline geçmesinden büyük endişe duyulmaktadır.¹⁰⁸ Bu çerçevede, kitle imha silahlarının totaliter rejimlerin ve terör örgütlerinin eline geçerek, kendisine karşı kullanılabilceği endişesi ABD'nin en önemli güvenlik sorunu olarak görülmektedir.

İranlı yetkililerin bahsi geçen kaygıları gidermek yönünde pek fazla bir çabası olmamakla birlikte bazı ortamlarda yaptığı açıklamalarda uluslararası güvenlik ve istikrara zarar verecek bir girişimde bulunmadıkları yönündeki ifadeleri başta ABD olmak üzere Batılı çevrelerde samimi ve tatmin edici bulunmamaktadır.¹⁰⁹ Bu sebeple ABD'nin öncelikli hedeflerinden birisi, kitle imha silahları ürettiği ve bu silahları terör örgütü örgütlerine vermesinden endişe duyduğu İran'ın durdurulmasıdır.

2.2.4. Terörizm Tehdidinin Ortadan Kaldırılması

ABD, radikal İslami hareketlerdeki artışı, kendisinin ve müttefiki İsrail'in çıkarlarına yönelik en büyük tehdit olarak algılamaktadır. Teröristlerin az maliyetle saldırı düzenleyebilme yetenekleri, teknoloji ile birleştiğinde artan

¹⁰⁷ Kibaroglu, "İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor", **a.g.m.** s.11.

¹⁰⁸ Kibaroglu, "İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor", **a.g.m.** s.3.

¹⁰⁹ Kibaroglu, "İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor", **a.g.m.** s.11.

hasar verme gücü ve kitle imha silahları ile desteklendiğinde daha da ölümcül olabilmesi terörizmi en önemli güvenlik sorunlardan birisi haline getirmiştir.¹¹⁰

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, terörizme kaynaklık ettiğini düşündüğü Orta Doğu'da önemli ekonomik ve politik değişimler gerçekleştirmek istemiştir. Saldırıların müsebbibini arayan ve bölgeye demokratikleşme ve özgürlük getirme iddiasıyla hareket eden ABD, önce Afganistan'a sonra Irak'a askeri operasyonlar düzenlemiş, ardından da dikkatini bölgede terör örgütlerine destek verdiğini düşündüğü İran'a çevirmiştir.

İran ise bu süreçte ABD'nin işgalleriyle bir taraftan doğusundaki ve batısındaki Irak ve Afganistan gibi jeo-stratejik tehditlerden kurtulurken¹¹¹, öte yandan ABD ve İsrail gibi tehdit olarak gördüğü diğer güçlere karşı ABD ve İsrail'in terör listesinde yer alan örgütlere (Hamas ve Hizbullah gibi) desteğini sürdürdüğü özellikle Batılı kaynaklarda belirtilmiştir. İran Meclis Başkanı Ali Laricani'nin şu sözleri de Batılı kaynakların İran'ın söz konusu örgütlere verdiği desteği doğrular niteliktedir. İran'ın, Hizbullah ve Hamas'a olan desteğini hiçbir şekilde gizlemediğini belirten Ali Laricani 2009 yılındaki bir açıklamasında şu ifadeleri kullanmıştır: "Açıkça söylüyoruz ki, hem Hizbullah'ı hem de Hamas'ı himaye ediyoruz."¹¹²

Mevcut Tahran yönetiminin de bahsi geçen örgütlerle yakın ilişkisini devam ettirdiği ifade edilmektedir.¹¹³

¹¹⁰ Özcan, a.g.e. s.17.

¹¹¹ Ahmet Cem Özen, "ABD'nin Nükleer İran Sorunu", **Derin Düşünce**, 01 Mayıs 2010 (Erişim), <http://www.derindusunce.org/2010/05/01/abdnin-nukleer-iran-sorunu/>, 10 Nisan 2011.

¹¹² "İran'dan Hizbullah ve Hamas'a Açık Destek", **Turkishny.com**, 4 Aralık 2009, (Erişim) <http://www.turkishny.com/other-news/4-other-news/20326-irandan-hizbullah-ve-hamasa-ack-destek>, 08 Haziran 2010.

¹¹³ Hamas ve Hizbullah gibi örgütler ile Tahran Yönetimi'nin üst düzey yetkililerinin zaman zaman görüşmeler yaptığı açık kaynaklara yansımaktadır. Bu kapsamda 2010'un Şubat ayında Ahmedinejad Hizbullah yetkilileri ile bir araya gelmiştir. (Bkz. Voice Of America, <http://www.voanews.com/english/news/middle-east/Iran-Hezbollah-Leaders-Meet-in-Syria-85482612.html>) Ayrıca 2010 yılının Haziran ayında Hamas ve Hizbullah'ın üst düzey yetkililerinin, Şam'da İranlı ve Suriyeli yetkililerle bir araya gelmiş olması, tarafların devam eden görüşmelerine başka bir örnektir. (Bkz. İsrail Haber <http://www.israhaber.com/hamas-ve-hizbullah-suriyede-bulusuyor-10508-haberi.html>)

2.2.5. İran'ın Nükleer Faaliyetlerinin Engellenmesi

İran'ın nükleer faaliyetleri bir sonraki bölümde daha kapsamlı ele alınacağı için bu kısımda, Tahran Yönetimi'nin nükleer çabalarının ABD'yi ne denli rahatsız ettiği, nükleer teknolojiye ve nükleer silahlara sahip bir İran'ın Orta Doğu dengelerini nasıl etkileyeceği hususlarına değinilecektir.

1990'ların başında ABD'nin süper güç statüsünün daha uzun yıllar sürdürülebilmesinin planlarını yapan Amerikalı yöneticiler için, nükleer kapasiteye sahip bir İran kabul edilemeyecek bir durumdu.

ABD, İran'ın nükleer enerjiye sahip olmanın enerji çeşitliliği bakımından bir hak olduğuna dayanan barışçıl söyleminin kendi içinde çelişkiler barındırdığını düşünmekte, enerji kaynakları bakımından zengin olan İran'ın nükleer enerjiye başvurmasını kuşku ile karşılamaktadır. Bunun yanı sıra uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin sivil amaçlar için kullanılacak kapasitenin üstünde seyrediyor olması, İran'ın Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'na (UAEK) eksik bilgi vermesi, İran için kuşku doğuran diğer nedenler olmuştur.¹¹⁴

Batı, bugün bu endişelerle İran'a yaklaşırken, söz konusu nükleer faaliyetler ABD'nin Orta Doğu çıkarları açısından tehlike oluşturmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, nükleer silah elde etmiş İran, Orta Doğu'da nüfuzunu artıracak, bölgede nükleer silâhlanma yarışını başlatabilecek¹¹⁵ ve küresel enerji dengelerini etkileyebilecektir. Ayrıca, nükleer kapasiteye sahip bir İran, Basra Körfezi'nde de etkinliğini artırarak Kuveyt, Bahreyn, Suudi Arabistan, Katar, Umman, BAE gibi ülkelerin ABD ile olan ilişkilerinin

¹¹⁴ "İran Nükleer Programı'nın Orta Doğu Güvenliğine Etkileri", Orta Doğu'da Güncel Güvenlik Sorunları, **Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Ekim 2010, İstanbul, Ss.21-23.

¹¹⁵ Nitekim birçok Orta Doğu ülkesi hâlihazırda İran'ı dengelemek, nükleer yarışta var olmak adına barışçı nükleer programlarla ilgilenmeye başlamıştır.

önüne set çekebilecektir. Bütün bunlar ABD'nin çıkarlarıyla çatışmaktadır. Söz konusu İran, hiç şüphesiz Irak üzerinde de daha etkin olacaktır.¹¹⁶

İran, nükleer silah elde etme çabalarının, uluslararası toplumda kabul görmediğinin bilincindedir. Ancak Tahran, ABD karşısında geri adım atan hiçbir gücün ayakta kalamadığını bilmekte,¹¹⁷ ABD'den korktuğunu ortaya koyacak davranışlar içerisinde olmanın rejimine hiçbir getirisi olmayacağını düşünmekte, rejiminin bekası ve güvenlik kaygıları nedeniyle nükleer çalışmalarından geri adım atmamaktadır.¹¹⁸

ABD Başkanı Barack Hussein Obama ise, dünyayı “Soğuk Savaş’ın en tehlikeli mirası” diye tanımladığı¹¹⁹ nükleer silahlardan arındırmak gibi idealist bir görüşe sahip olmakla birlikte “Nükleer İran”ı engelleyememiş bir ABD başkanı olarak tarihe geçmek istememektedir.¹²⁰ 2013 yılına kadar İran’ın nükleer silah elde edebileceğini tahmin eden ABD¹²¹, konunun ivedilikle çözümüne ilişkin yaptırımlar uygulamakta ve bunların yanı sıra askeri hareket da dahil olmak üzere her türlü seçeneğin masada olduğunu ifade etmektedir.

2.3. İSRAİL

Kurulduğu 1948 yılından bu yana çok sayıda savaş ve sınır ötesi çatışma yaşayan İsrail’in dış politikası, güvenlik parametresi üzerine

¹¹⁶ Hasan Ünal, “İran Savaşı Herşeyi Değiştirecek”, **Milli Gazete**, 13.04.2006, (Erişim) <http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=writersnews&id=5612>, 10 Kasım 2009

¹¹⁷ Hasan Ünal, “Savaş İhtimali Artıyor”, **Milli Gazete**, 24.07.2008, (Erişim) http://www.haber5.com/artikel.php?artikel_id=8260, 10 Kasım 2009.

¹¹⁸ Hasan Ünal, “İran Devlet Gibi Davranıyor”, **Milli Gazete**, 05 Nisan 2007, (Erişim) <http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=writersnews&id=11826>, 10 Kasım 2010.

¹¹⁹ “Obama’dan Dünyayı Nükleer Silahlardan Arındırma Çağrısı”, **TÜSİAD**, (Erişim), http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/ABDGundemi-Sayi70-31Mart6Nisan.pdf, 11 Temmuz 2011.

¹²⁰ Ahmet Cem Özen, “ABD’nin Nükleer İran Sorunu”, **Derin Düşünce**, 01 Mayıs 2010 (Erişim), <http://www.derindusunce.org/2010/05/01/abdnin-nukleer-iran-sorunu/>, 26 Aralık 2010.

¹²¹ Anthony. H.Cordesman, “Study On A Possible Israeli Strike On Iran’s Nuclear Development Facilities”, **Center For Strategic International Studies CSIS**, 14 March 2009, s.3 http://csis.org/files/media/csis/pubs/090316_israelistrikeiran.pdf, 26 Aralık 2010.

kurulmuştur.¹²² Dış politikanın temel amacı, bölgede ve uluslararası sistemde İsrail'in karşı karşıya kaldığı tehditlerin bertaraf edilmesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, İsrail'in dış politikasında tehdit olarak algıladığı ve bertaraf etmesi gerektiğini düşündüğü önemli konulardan biri İran olmuştur.

Mevcut İsrail yönetiminin tehdit olarak algıladığı İran ile ilişkilerde 1979 İran İslam Devrimi önemli bir dönüm noktası olmuştur. Devrim öncesinde İsrail ve İran gerek ekonomi, gerekse istihbarat alanında oldukça sıkı ilişkiler kurmuşlardır. Tarafların bahsi geçen ilişkileri çerçevesinde İsrail, İran'dan petrol, İran'da İsrail'den silah ithal eden önemli ülkelerden birisi olmuştur. Öte yandan İsraili pek çok ajan MOSSAD adına İran'a gönderilerek, SAVAK ajanlarına eğitim vermiştir.¹²³

Devrim öncesinde böylesine sıkı işbirliği içinde olan iki ülke arasındaki ilişkiler, devrimin ardından bozulmuştur. 1979 sonrasında Tahran, Batı'nın sadık müttefiki olmaktan çıkmış, Devrim İran'ı genel anlamda Batı, özel anlamda ABD ve İsrail düşmanlığına itmiştir. Bu kapsamda ABD'nin önemli müttefiklerinden olan İran, Devrimden sonra ABD'yi Büyük Şeytan olarak nitelemiştir. İsrail'i ise onun bölgedeki çıkarlarının koruyucusu olan Siyonist bir rejim olarak görmüştür. Humeyni sonrası dönemde ABD ile bozulan ilişkiler yumuşatılmaya çalışıldığı halde, İsrail ile olan ilişkilerde hiçbir ilerleme kaydedilememiştir.¹²⁴

Günümüzde İsrail, İran'ı kendi varlığına yönelik en büyük tehlike olarak görmektedir. Bu durumun sebepleri, İsrail'in Orta Doğu coğrafyasındaki amaçları ve bu amaçlar altında İran ile uzlaşmazlıkları üç başlık altında incelenmiştir.

¹²² "İsrail, Dış Politikası", **Doğudan**, (Erişim), <http://www.dogudan.org/Default.aspx?Ctrl=Text&IDArticle=68>, 08 Mart 2011.

¹²³ "İsrail, Dış Politikası", **Doğudan**, (Erişim), <http://www.dogudan.org/Default.aspx?Ctrl=Text&IDArticle=68>, 08 Mart 2011.

¹²⁴ "İsrail, Dış Politikası", **Doğudan**, (Erişim), <http://www.dogudan.org/Default.aspx?Ctrl=Text&IDArticle=68>, 08 Mart 2011.

2.3.1. Terörizm Tehdidinin Ortadan Kaldırılması

İsrail, İran'ı terörü destekleyen, insan haklarını ihlal eden ve Orta Doğu Barış Sürecini engelleyen bir devlet olarak görmektedir. İsraili yetkililer Orta Doğu'da faaliyet gösteren Hamas, Filistin İslami Cihad ve Hizbullah gibi örgütlerin, İran ve Suriye gibi devletlerin desteğiyle terör faaliyetlerinde bulunarak Arap-İsrail barış sürecini engellemeye çalıştığını ifade etmektedir.¹²⁵

İsrail'in temel amacı, Orta Doğu'da devlet kurduğu toprakları Arap ülkeleri nezdinde de tanınır konuma getirmektir. Bu sebeple, uzun yıllar Arap-İsrail savaşına sahne olan Orta Doğu'da açıkça İsrail-İran çatışması yaşanmamıştır. İran, "örtülü savaş" olarak nitelenen bir yöntemle Hizbullah ve Hamas örgütleri üzerindeki nüfuzunu İsrail'in çıkarlarını baltalamak amacıyla kullanma yoluna gitmektedir. Buna karşılık olarak da İsrail, ABD Kongresi'nde son derece etkin olan Yahudi lobisi vasıtasıyla İran'ın askeri ve ekonomik gelişimini sekteye uğratacak önlemlerin Amerikan yönetimleri tarafından alınmasını sağlamaya gayret etmiştir. Ancak İsrail, İran'a uygulanan yaptırımların yeterli olmadığını, İran desteğiyle hareket eden Hizbullah'ın ve İsrail'i tanımayan, silahlı mücadeleden vazgeçmeyen Hamas'ın her geçen gün kendisi için daha büyük bir tehlike haline geldiğini, bu sebeple kendisini tehdit eden terör unsurlarına İran üzerinden dur demenin zamanı geldiğini düşünmektedir.¹²⁶

2.3.2. Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Engellenmesi

Yüzlerce km. uzaklıktaki hedeflere kitle imha silahı içeren bir savaş başlığını gönderme imkân ve kabiliyeti, ülkelerin savunma ve uluslararası

¹²⁵ Ekşioğlu, **a.g.m.**

¹²⁶ Kibaroğlu, "İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor." **a.g.m.** Ss.12-13.

çıkarlarını koruyabilmeleri açısından önem taşımaktadır.¹²⁷ Bu sebeple bugün ABD, İsrail, İran, Çin, Rusya, İngiltere, Hindistan, Kuzey Kore, Pakistan başta olmak üzere otuz iki ülkenin balistik füzeye sahip olduğu bilinmektedir. Bahsi geçen ülkeler arasında dünyanın tüm dikkatini yoğunlaştırdığı ülkelere birisi de İran'dır.

İran; SSCB, Kuzey Kore ve Çin desteğiyle balistik füze programına 1980 yıllarının ortalarında başlamıştır. İran-Irak savaşı sırasında 600 balistik füze fırlatılmıştır. 1998 yılında, İran Şahap-3 adında tek kademeli, sıvı yakıt kullanan ve Kuzey Kore yapımı Nodong-1'i temel alan orta menzilli füze geliştirmiş ve test etmiştir. O zamandan beri İran, katı yakıtlı ve çok kademeli füze sistemlerinin de gelişmesi ile birlikte teorik olarak füzelerinin yerdeki dayanıklılığını ve uçuş menzilini sistemli olarak artırarak yeni füze projelerine imza atmıştır.¹²⁸

İran'ın balistik füze teknolojisi hakkında Batı'nın elinde net bilgiler bulunmamasıyla birlikte hâlihazırda Batılı kaynaklara göre İran'ın elinde kısa menzilli balistik füzeler kapsamında Fatih-100, Oghab, Nezeat serisi, Zelzal, Şahap 1 (SCUD-B), Şahap 2 (SCUD-C), CSS-8, orta menzilli balistik füzeler kapsamında ise Şahap-3¹²⁹, Seccil, Aşura, Fecr-3 füzelerine sahip olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca uzun menzilli balistik füzeler kapsamında ise Şahap-3, Şahap-4, Şahap-5, Şahap-6 gibi füzelerin üzerinde çalıştığı ifade edilmektedir.¹³⁰

¹²⁷ Mustafa Kibaroglu, "Yeniden Yapılanan Orta Doğu ve Kitle İmha Silahları, **Avrasya Dosyası**, 2003-2004 Kış, (Erişim), <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/ASAM-Ortadogu-01Mart2004.pdf>, 11 Temmuz 2011.

¹²⁸ Greg Bruno, "Iran's Ballistic Missile Program" GIFGRF, (Erişim), <http://www.cfr.org/iran/irans-ballistic-missile-program/p20425>, 11 Temmuz 2011.

¹²⁹ Şahap-3 füzelerinin temelde Kuzey Kore'den alınan Nodong-1 füzelerine dayandığı Amerikalı uzmanlarca ileri sürülmektedir. Menzili konusunda çok farklı bilgilere ulaşılmakla birlikte, 1.300 km.'ye ulaştığı tahmin edilen ve 1.200 kg yük kapasitesi olan Şahap-3'lerin geliştirilmesinde Kuzey Kore, Pakistan ve Çin'in yanı sıra Rusya'nın da adı CIA raporlarında teknolojik destek sağlayan ülkeler arasında geçmektedir. Bkz. <http://www.setav.org/ups/dosya/57436.pdf>

¹³⁰ Serdar Erduramaz, "İran'ın Balistik Füze Üretim Kabiliyetleri ve Üretim Yeteneği Hakkında Değerlendirme", **TÜRKSAM**, (Erişim), <http://www.turksam.org/tr/yazdir2163.html>, 11 Temmuz 2011.

Tablo 4: İran'ın Elinde Olduğu İleri Sürülen Önemli Balistik Füzelere¹³¹

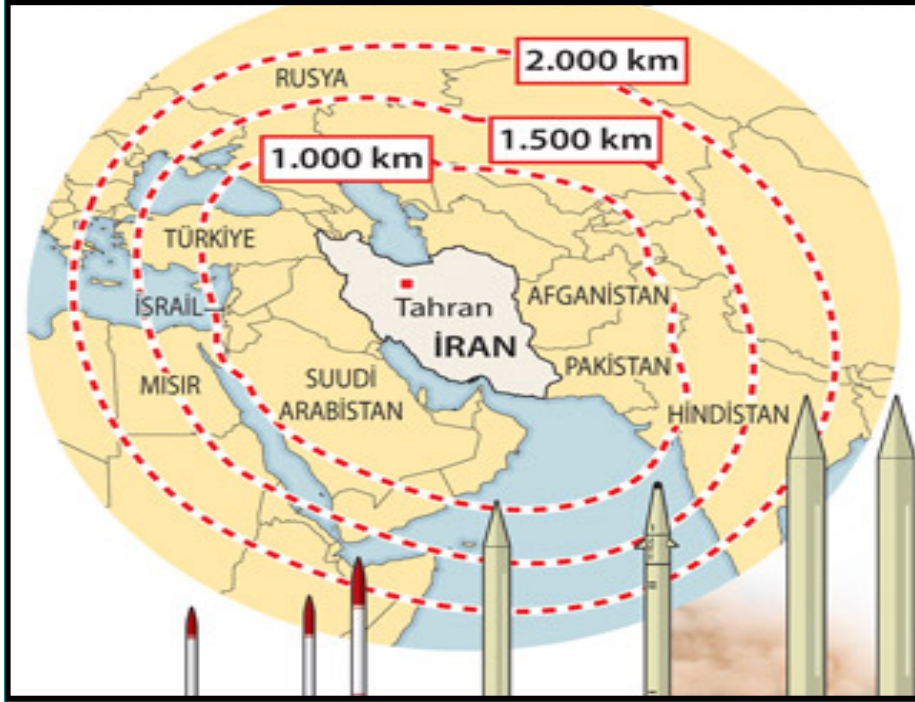
Türü	Menzili	Başlık Yük Kapasitesi	Sayısı	Orijini
CSS-8	150 km.	190 kg.	200	Çin
M-11	280 km.	800 kg.	30-50	Çin
Şahap 1 (SCUD-B)	300 km.	985 kg.	100-400	Kuzey Kore
Şahap 2 (SCUD-C)	500 km.	600 kg.	100-170	Kuzey Kore
Şahap-3 (Nodong-1)	1.300 km.	1200 kg.	Test ve geliştirme çalışmaları devam etmektedir.	Kuzey Kore
Şahap-4 (Taepo Dong-1)	1500 km.	1.000 kg.	Test ve geliştirme çalışmaları devam etmektedir.	Kuzey Kore
Şahap-5 (Taepo Dong-2B)	4.000 km.	1.000 kg.	Test ve geliştirme çalışmaları devam etmektedir.	Kuzey Kore
Şahap-6 (Taepo Dong)	10.000 km.	1.000 kg.	Test ve geliştirme çalışmaları devam etmektedir.	Kuzey Kore

Kaynak:<http://www.setav.org/ups/dosya/57436.pdf>,<http://fpc.state.gov/documents/organization/39332.pdf>,<http://www.turksam.org/tr/yazdir2163.html>,
<http://www.fas.org/nuke/guide/iran/missile/shahab-4.htm>,
http://www.missilethreat.com/missiles-of-the-world/id.110/missile_detail.asp,
www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/shahab-6.htm

İran'ın mevcut füzelerini hudutlara yakın bölgelere yerleştirmesi durumunda bütün Orta Doğu, Körfez ülkeleri, Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkeleri etki alanına girerken, geliştirmekte olduğu füzelerde de başarı

¹³¹ İran ile ilgili birçok Batı raporunda en fazla kullanılan füze sistemleri için farklı ve çelişkili füze isimleri göze çarpmakta, füze menzili envanteri ve özellikleri konularında farklı tespitler yapılmaktadır.

sağlaması halinde füzelerinin menziline ABD dahil olmak üzere tüm Avrupa ülkeleri girecektir. Söz konusu durum İsrail'in tehdit algısını artırmaktadır.¹³²

Harita 4: İran Balistik Füzelerinin Etki Alanını Gösteren Harita

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1144119>

İsrail; İran'ın ürettiği kitle imha silahlarını, bekasına yönelik hayati bir tehdit olarak algılamakta, bu silahların gerek üretiminin gerekse hedeflerine ulaştırılmasına yardımcı olan balistik füze çalışmalarının önüne geçilmesi gerektiğini düşünmektedir.¹³³

Şuanda dünyanın altıncı en büyük nükleer kapasitesine sahip olduğuna inanılan¹³⁴ İsrail'in sahip olduğu nükleer silahlar ve balistik füzeler Batı ve ABD nezdinde iki sebepten dolayı gündemde pek öne

¹³² Mehmet Ekinci, "Füze/Uzay Harekâtı" ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri" Sempozyum Sonuç Raporu, **Türkiye Emekli Subaylar Derneği Stratejik Araştırmalar Merkezi (TESSAM)**, 12 Aralık 2007, s.67.

¹³³ Kıbaroğlu, "Yeniden Yapılanan Orta Doğu ve Kitle İmha Silahları", **a.g.m.**

¹³⁴ Güner Özkan, "ABD-İran Arasında Nükleer Güç ve Güvenlik Sorunu", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 2007 Cilt: 44 Sayı:509, s.29. (Erişim), <http://www.setav.org/ups/dosya/23958.pdf>, 12 Temmuz 2011.

çıkılmamaktadır: İli İsrail'in "çevresi düşmanlarla dolu bir coğrafyada yaşayabilmesi için bu silahlara sahip olması gereği"nin Batılı çevrelerde adeta kanıksanmış olmasıdır. İsrail'in "sorumlu" bir devlet olarak bu tür silahları ancak kendi varlığı tehlikeye düştüğü takdirde kullanabileceği, bunun dışında söz konusu silahların depoda tutulacağı inancı sıklıkla vurgulanmaktadır. Arap ve diğer Müslüman toplumlar dışında İsrail'in kitle imha silahı kapasitesinin gündemi fazla işgal etmemesinin bir diğer sebebi de İsrail'in bu tür silahları üretmeyeceğini ya da bulundurmayaacağını taahhüt eden hiç bir antlaşmaya taraf olmamasıdır. Bu sebeple, uluslararası hukuki yükümlülük altına girmediği için nükleer, kimyasal ya da biyolojik silahlar üretmesi durumunda herhangi bir antlaşmayı ihlal etmesi söz konusu olmamaktadır.¹³⁵

Ancak, İran gibi ülkelerin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nı imzalayıp onaylayarak taraf olmalarına rağmen yükümlülüklerini ihlal etmeleri, daha fazla tepki çekmelerine ve gündemi daha fazla meşgul etmelerine sebep olmuştur.¹³⁶ Bu kapsamda İsrail, kitle imha silahları ve balistik füze çalışmaları konusunda her geçen gün yol alan İran'ın durdurulması gerektiğini ifade etmektedir. ABD ve Batılı devletlerde İran gerek kitle imha silahlarının ve füzelerinin kendileri açısından da güvenlik sorunu oluşturması nedeniyle İran'a geri adım atması için baskı yapmaktadır.¹³⁷

Bununla birlikte İsrail açısından oldukça önemli hususlardan birisi de söz konusu kitle imha silahlarının ya da balistik füzelerin İran tarafından Hamas ve Hizbullah gibi radikal terörist gruplara ya da totaliter rejimlere verilmek suretiyle kendisine karşı kullanılabilmesi durumudur. Bu nedenle bahsi geçen silahların yayılmasının engellenmesi İsrail'in öncelikli

¹³⁵ Kibaroglu, "Yeniden Yapılanan Orta Doğu ve Kitle İmha Silahları", **a.g.m.** s.7

¹³⁶ Kibaroglu, **a.g.m.** s.7

¹³⁷ Bayram Sinkaya, "İran'ın Nükleer Programına Arap Ülkelerinin Yaklaşımı" **Orta Doğu Analiz**, Mart 2010, Cilt 2, Sayı 15., s.89, (Erişim), http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201032_bayram_mart.pdf, 12 Temmuz 2011.

politikalarındandır. Dolayısıyla İsrail için İran'ın kontrol altına alınması kaçınılmazdır.¹³⁸

2.3.3. İran'ın Nükleer Faaliyetlerinin Engellenmesi

Orta Doğu'da herhangi bir Arap ya da Arap olmayan Müslüman devletin nükleer silah edinme olasılığı, İsrail tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. İsrail, Ulusal Güvenlik Doktrini'nde Arap ülkelerinin kendisini yok etmekte kararlı olduğunu, güvenlik sorunlarıyla kendisinin başa çıkmak zorunda olduğunu belirtmekte, nükleer faaliyet içerisinde olan devletleri vazgeçirmeyi görevi saymaktadır.¹³⁹ İsrail'in 1981'de Irak'ın Osirak Nükleer Tesislerini bombalamış olması, bu yaklaşımını destekler nitelikte bir örnektir.¹⁴⁰

İran'ın nükleer silah ürettiği konusunda elde somut bir kanıt bulunmamakla birlikte, bu ihtimalin varlığı bile İsrail'i rahatsız etmektedir. Çünkü nükleer silah elde etmiş İran'ın İsrail'e atacağı birkaç atom bombası, bütün İsrail'i yok edebilecektir. İsrail, İran'ın nükleer silah elde etme sürecini 2009 ile 2012 arasında tahmin etmektedir. Bu veriden hareketle, İsrail bir taraftan İran'ın nükleer faaliyetlerini yakın bir gelecekte çözümlenmesi gereken varoluşsal tehlike olarak değerlendirirken; diğer taraftan yaşamsal bir gereklilik olarak kendisi nükleer silah teknolojisini geliştirmektedir. Ancak, İsrail bugüne kadar resmi olarak nükleer silaha sahip olduğunu kabul etmemiş ve Nükleer Silahsızlık Anlaşmasına (Nuclear Non-Proliferation Treaty) da imza atmamıştır. Bu sebeplerle İsrail, bazı kesimler tarafından "Açıklanmamış Nükleer Silahlara Sahip Devlet" olarak tanımlanmaktadır.¹⁴¹

¹³⁸ Kibaroglu, "İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor", **a.g.m.** s.3.

¹³⁹ Cordesman, **a.g.m.** s.4.

¹⁴⁰ Muzaffer Kural, "İran'ın Nükleer Programına Ortadoğu Ülkelerinin Yaklaşımları ve Ahmedinejad'ın Türkiye Ziyareti", 20 Aralık 2010, **ORSAM**, (Erişim) <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1338>, 20 Ocak 2011.

¹⁴¹ Cordesman, **a.g.m.** s.5.

1967'den itibaren nükleer silaha sahip olduğu tahmin edilen İsrail, uluslararası toplum tarafından herhangi bir yaptırımla karşılaşmazken; bugün İsrail, uluslararası toplumu yaptırımlar konusunda bir olmaya çağırmakta, ileride yapabileceği bir askeri harekâtın için uluslararası camia nezdinde girişimlerde bulunmaktadır.¹⁴²

---

¹⁴² Cordesman, **a.g.m.**, s.6.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMAZLIĞIN ANA KONUSU: İRAN'IN NÜKLEER SİLAH ELDE ETME ÇABALARI VE GERGİNLİĞİN OLASI SONUÇLARI

3.1. İRAN'IN NÜKLEER SİLAH ELDE ETME ÇABALARI

3.1.1. İran'ın Nükleer Çalışmalarının Tarihçesi

Nükleer silahlar, ilk olarak ABD tarafından İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya'ya karşı kullanılmıştır. Nükleer silah sahibi olma konusunda ABD'yi sırasıyla SSCB (1949), İngiltere (1952), Fransa (1960) ve Çin (1964) izlemiştir. Enerji üretimi için gerçekleştirilen nükleer çalışmaların sayısının artması, bu çalışmaların denetim altına alınması gereğini doğurmuş ve 1957 yılında nükleer enerji üretiminin barışçıl olmayan askeri amaçlar için kullanımının önüne geçmek amacıyla Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (International Atomic Energy Agency-UAEK) kurulmuştur. 1968 yılında ise "Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması" (Non Proliferation Treaty–NPT) imzalanmıştır.¹⁴³

İran'da nükleer çalışmalar 1957 yılında, nükleer konuda bugünlerde İran'a en fazla karşı çıkan ABD'nin desteği ile başlamıştır. ABD, o dönem komünizmin yayılması ve SSCB'nin İran'da etkili olabileceği endişesi ile İran'ın askeri kapasitesini artırma yoluna gitmiş, bu sebeple taraflar arasında Atomun Sivil Kullanımına Dair İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. ABD, Eylül 1967'de İran'a Tahran Nükleer Araştırma Merkezi'nde kullanılmak üzere hafif

---

¹⁴³ NPT, UA EK'nın denetiminde barışçıl amaçlar doğrultusunda nükleer faaliyetler yürütülebileceğini, 01 Ocak 1967 tarihi öncesinde nükleer silah ve diğer nükleer patlayıcıları imal eden devletlerin, "nükleer devlet" olarak kabul edileceğini, anlaşmaya taraf olan ve elinde nükleer silah bulunan tüm ülkelerin zaman içerisinde nükleer silahsızlanmaya gideceğini belirten hükümler içermektedir.

su reaktörü ve laboratuvar malzemesi temin etmiştir.¹⁴⁴ Buna paralel olarak 1958'de UAEK'ya üye olan İran, 1970 yılında NPT'ye imza atmıştır. 1973 yılında da İran'da İran Atom Enerjisi Kurumu kurulmuştur.¹⁴⁵

Bölgenin en büyük askeri gücü olma niyetindeki Muhammed Rıza Pehlevi, 1974'te 20 bin Megawat (MW) gücünde yirmi adet nükleer reaktör inşa etmek istediğini açıklamıştır. 1973 Dünya Petrol Krizi'nin sağladığı maddi getiriler İran'a nükleer güç olmak için fırsat vermiş, bu süreçte İran altı nükleer reaktör kurmayı başarmıştır. ABD'nin yanı sıra İran'ın nükleer enerji çalışmalarının gelişmesinde, Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri de rol oynamış ve bu kapsamda 1974'te Almanya'nın desteğiyle, İran'ın Buşehr kentinde 1200 MW'lık bir santralin kurulması kararlaştırılmıştır.

1979 İslam Devrimi, İran'ın birçok alanında olduğu gibi, nükleer alandaki çalışmalarını da etkilemiştir. Rejimin ABD ve Batı karşıtı olması nedeniyle nükleer alandaki tüm antlaşmalar, Batılılar tarafından iptal edilmiştir. Diğer taraftan Batı ve ABD karşıtlığı, çalışmaların yabancı ülkelere bağımlılık yaratacağı endişesi, devrimin getirdiği ekonomik darboğaz ve nükleer faaliyetlerin dini açıdan sakıncalarının bulunması gibi nedenlerle İslam rejimi yöneticileri, çalışmalarını devam ettirmek istememiştir.¹⁴⁶ 1980–1988 İran-İrak Savaşı'nın da etkisi ile çalışmalar yavaşlamıştır.

İran-İrak Savaşı'nda Buşehr nükleer santraline yapılan saldırı, Saddam Hüseyin'in kimyasal silahlar kullanırken, gerekli cevabın verilememesi, bu kapsamda düşman güçler karşısında İran'ın askeri gücünü ve kapasitesini artırma isteği, nükleer çalışmaların 1989'dan sonra yeniden hızlanmasının nedenleri olmuştur. Bu süreçte İran'ın çabalarını SSCB ve Çin de desteklemiş,¹⁴⁷ bu çerçevede İran, Rusya ile 1992'de Nükleer İşbirliği

¹⁴⁴ Talha Köse, **İran Nükleer Programı ve Orta Doğu Siyaseti, Güç Dengeleri ve Diplomasinin İmkânları**, Seta Yayınları 3, 1.Baskı 2008, s.20.

¹⁴⁵ Orta Doğu'da Güncel Güvenlik Sorunları Raporu, ag.m. Ss.14-15.

¹⁴⁶ Arif KESKİN, "İran'ın Nükleer Çabaları: Hedefler, Tartışmalar ve Sonuçlar", Nükleer Enerji, 25 Ocak 2005, **TÜRSAM**, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, (Erişim Tarihi), <http://www.turksam.org/tr/a77.html>, 15 Ocak 2011.

¹⁴⁷ Orta Doğu'da Güncel Güvenlik Sorunları Raporu, **a.g.m.** s.20.

Antlaşması imzalamıştır. Almanlar tarafından yapımı başlatılan Buşehr nükleer santralının yeniden inşası, 1995'te Rusya'ya verilmiştir. Rusya'nın akabinde, nükleer ilişkiler genişletilerek Almanya, Arjantin, İspanya, Kuzey Kore, Pakistan ve Belçika ile işbirliğine gidilmiş, bunun sonucunda İran yirmiden fazla nükleer tesise sahip hale gelmiştir.¹⁴⁸

3.1.2. İran'ın Nükleer Krizi

İran Ulusal Direniş Konseyi'nin eski üyesi Ali Rıza Caferzade'nin 14 Ağustos 2002'de Washinton'da İran'ın Natanz uranyum zenginleştirme tesisinin ve Arak'ta inşa edilen ağır su üretim tesislerin gizli çalışmalarını ortaya koyan basın açıklaması, nükleer krizin başlamasına neden olmuştur. ABD, İran'ın adı geçen tesisleri inşa etme çabalarının, bu ülkenin nükleer silah üretmeyi amaçlayan gizli niyetlerinin bir işareti olduğunu ifade etmiştir.
149

Eylül 2002'de UAEK'nın, İran'dan adı geçen tesisler hakkında açıklama istemesi üzerine Tahran yönetimi, tesislerin UAEK tarafından ziyaret edilebileceğini ve söz konusu faaliyetlerin nükleer yakıt çevrimi çalışmaları olduğunu belirterek yanıt vermiştir. Şubat 2003'te UAEK yetkilileri tesisleri gezerek, Arak'taki ağır su reaktörünün inşa aşamasında olduğunu doğrulamış ve incelenmek üzere numuneler almıştır. UAEK denetçileri, aldıkları numunelerde yüksek derecede zenginleştirilmiş uranyum kalıntılarına rastladıklarını ve İran'ın belirli nükleer faaliyetlerini raporlamadığını belirtmişlerdir. Bu gelişmeler sonrası İran, uranyum dönüştürme deneyleri gerçekleştirdiğini, bunları Ajans'a bildirme konusunda ihmalkâr davrandığını kabul ederek telafi edici önlemler alacağını bildirmiştir.

¹⁴⁸ Keskin, a.g.m.

¹⁴⁹ Mustafa Kibaroglu, İran'ın Nükleer Güç Olma İddiası ve Batı'nın Tutumu: Şah'a Destek Mollalara Yasak, **Akademik Orta Doğu**, Cilt 1, Sayı 1, Ağustos 2006, s.3, (Erişim) <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-IranNukleer-MEJ2006-Turkce.pdf>, 05 Şubat 2011.

15 Kasım 2004'te AB Üçlüsü (Almanya, Fransa, İngiltere) ve İran arasında; İran'ın nükleer programının barışçıl niteliği konusunda somut teminatlar verilmesi, nükleer teknoloji ve ekonomik alanlarda işbirliği yapılması hususlarını içeren Paris Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmayı müteakiben İran, uranyum zenginleştirme faaliyetlerini askıya almıştır.¹⁵⁰

Mahmut Ahmedinejad'ın Ağustos 2005'te devlet başkanı olarak göreve gelmesi ile İran, uranyum zenginleştirme çalışmalarına yeniden başlamıştır. Bu kapsamda UAEK ile işbirliğini azaltan İran, Nisan 2006'da yüzde üç oranında uranyum zenginleştirmeyi başardığını açıklamıştır. UAEK ile işbirliği yapmaması nedeniyle İran'ın nükleer dosyası Aralık 2006'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) havale edilmiştir. BMGK, İran'dan uranyum zenginleştirme faaliyetlerini durdurmasını istemiş, UAEK'nın daha sıkı denetimlerine izin vermesini sağlamaya yönelik çeşitli kararlar almıştır.

UAEK, 18 Nisan 2007'de İran'ın Natanz tesisinde 1300'den fazla santrifüj makinesini kullanmaya başladığını açıklamış,¹⁵¹ müteakiben ABD, uranyum zenginleştirme projesini durdurması karşılığında İran ile kapsamlı müzakerelere hazır olduğunu bildirmiştir. Temmuz 2008'de Cenevre'de İran ile BMGK'nın daimi üyeleri (ABD, Rusya, Çin, Fransa ve İngiltere) ve Almanya (5+1 Grubu) arasında yürütülen müzakereler başlamıştır. 5+1 grubunun, uranyum zenginleştirme programını geçici olarak askıya alması ve durdurması karşılığında İran'a ekonomik ve siyasi teşvik paketi sunduğu bu toplantıdan somut bir netice alınamamıştır.

İran'ın UAEK'ya 21 Eylül 2009'da gönderdiği mektupta, yeni bir uranyum zenginleştirme tesisinin (Fordo Nükleer Tesisi) inşasını

¹⁵⁰ Arzu Celalifer Ekinci, **İran Nükleer Krizi**, 1. Baskı, Ankara, Karınca Yayınları, Ocak 2009, Ss. 42-62.

¹⁵¹ "İşte Adım Adım İran Nükleer Krizi", **Hürriyet Planet**, 30 Eylül 2009, (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/planet/12579394.asp>, 08 Şubat 2011.

sürdüdüğünü, tesiste yüzde beş oranında uranyumun zenginleştirileceğini, ancak bu seviyenin de silah üretimi için yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

İran 5+1 grubu ile 01 Ekim 2009'da Cenevre'de bir araya gelerek müzakerelere başlamıştır. Cenevre müzakereleri, Fordo Nükleer tesisinin UAEK'nın denetimine açılması ve Tahran Nükleer Araştırma Reaktörü'nün yakıt ihtiyacının karşılanması konularına odaklanmıştır. Müzakerede taraflar, İran'ın elindeki düşük düzeyde zenginleştirilmiş uranyumun yurtdışına gönderilerek reaktör için gerekli nükleer yakıtı dönüştürülmesini ve İran'a geri verilmesini kabul etmiştir. Bu amaçla taraflar, Viyana'da teknik görüşmelerin yapılmasını kararlaştırmışlardır.

Müzakerelerde ayrıca Batılı yetkililer, Fordo Nükleer Tesisi konusunda Ajans'a daha önce bilgi verilmediği ve askeri bir üste inşa edildiğine dayanarak bu tesisin nükleer silah üretmek amacına yönelik olabileceğini ve İran'da gizli başka tesislerin de olabileceğine ilişkin endişelerini ifade etmiştir. Buna karşılık İranlı yetkililer, Fordo'nun Natanz'ın askeri saldırıya uğrama ihtimaline karşı 2007'de inşa edilmeye başlandığını, nükleer materyal sevk edilmediği için Ajansa bildirim yükümlülüğünün doğmadığını ileri sürmüştür.¹⁵²

Cenevre'de varılan prensip anlaşması gereği İran, Fransa, Rusya ve ABD temsilcileri 19–21 Ekim 2009'da Viyana'da bir araya gelmiş ve Tahran Nükleer Araştırma Reaktörü için gerekli yakıtın sağlanmasına ilişkin UAEK'nın hazırladığı bir öneri üzerinde mutabakata varılmıştır. Bu öneriye göre İran yüzde üç buçuk oranında zenginleştirdiği uranyumun yüzde yetmişini Rusya'ya gönderecek, Rusya İran'dan aldığı düşük düzeyde zenginleştirilmiş uranyumu yüzde yirmi oranında zenginleştirecek ve Fransa'ya gönderecek, Fransa'da nükleer yakıtı dönüştürülecek uranyum ise İran'a teslim edilecekti. Başta Viyana önerisine sıcak bakan İran, bir süre

¹⁵² UAEK denetçilerinin 26–27 Ekim 2009 tarihlerinde Fordo nükleer tesisinde yaptığı incelemeler sonucu İran'ın bildirdiği gibi tesise henüz nükleer malzeme getirilmediği, bununla birlikte tesisin alt yapısının büyük ölçüde tamamlandığı; ancak tesisin varlığının Ajans'a geç bildirilmesinin şeffaflık şartını ihlal ettiği ve İran'ın başka gizli faaliyetleri olmadığına dair güveni sarstığı belirtilmiştir.

sonra Batılılara güvenmediğini açıklamış ve uranyumun İran topraklarında depolanmasını ve takas işlemlerinin de İran'da gerçekleştirilmesini talep etmiştir. Tahran yönetimi, zenginleştirilmiş uranyumun Fransa veya Rusya'ya gönderildikten sonra Batıların zenginleştirilmiş uranyumu vermemesinden çekinmekteydi. Sorunun derinleştiği bir dönemde, dönemin UAEK Başkanı Muhammed El Baradei, Cenevre ve Viyana'da yakalanan olumlu atmosferin sürdürülebilmesi amacıyla İran'ın düşük düzeyde zenginleştirilmiş uranyum stokunun her iki tarafın da güvendiği Türkiye'de depolanmasını ve İran'a yakıt teslim edilene kadar Türkiye'de tutulmasını önermiştir. Türkiye bu öneriye sıcak bakmasına rağmen; İranlı yetkililer zenginleştirilmiş uranyum stokunu kesinlikle ülke dışına çıkarmayacağını, teklifin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.

İran'ın zenginleştirilmiş uranyumu ülke dışına çıkarmaya sıcak bakmaması sonrasında UAEK Yönetim Kurulu, 27 Kasım 2009'da, İran'ı kınayan bir karar almış, İran ise UAEK Yönetim Kurulu kararının siyasi olduğunu ve kararın Ajansın itibarını zedelediğini ileri sürmüştür. Tahran Reaktörü'nün yakıt ihtiyacının karşılanması için anlaşma umutları ortadan kalkınca İran gerekli yakıtı üretmek üzere yüzde yirmi oranında uranyum zenginleştirme seçeneği üzerinde çalışacağını ilan etmiştir. İran'ın bir diğer tepkisi de Natanz büyüklüğünde on tane daha uranyum zenginleştirme tesisinin yapılmasına karar vermek olmuştur.¹⁵³

Son olarak AB, ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin ve Almanya'dan oluşan 5+1 ile İran arasında Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da 21–22 Ocak 2011'de yeni tur müzakereler yapılmıştır. Ancak İstanbul'daki görüşmeler de istenilen sonucu vermemiştir. Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, İran'ın yeterli işbirliği göstermediğini, nükleer programının barışçı amaçlarla olduğunu ortaya koymasına gerektiğini, UAEK'nın şu ana kadar bunu teyit edemediğini, yaptırımların kaldırılmasının

¹⁵³ Bayram Sinkaya, "İran'ın Nükleer Programı: Müzakere Sürecinde Umutların Yükselişi ve Düşüşü", **Orta Doğu Analiz**, Aralık 09, Cilt 1, Sayı 12, (Erişim) http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009129_bayram.tr.pdf, 13 Şubat 2011.

mümkün olmadığını, İran'dan, pragmatik bir tavır takınmasını, diyalog ve müzakere çabalarına olumlu karşılık vermesini beklediklerini ifade etmiştir.¹⁵⁴

Müzakerelerin sonuçsuz kalması, nükleer faaliyetlerinin barışçıl olduğunun İran tarafından ispatlanamaması ve terörizme destek verdiği iddia edilmesi nedenleriyle Tahran yönetimi, hâlihazırda ABD, AB ve BM Güvenlik Konseyi'nin birbirinden bağımsız yaptırımlarına maruz durumdadır. Bu yaptırımların bir kısmı İranlı üst düzey bürokratların seyahatlerini kısıtlamayı ve mal varlıklarına el koymayı öngörmekte, bir kısmı ise İran'ın enerji sektörünü hedef almaktadır. Buna ilaveten İran'a yönelik yaptırımların önemli bir kısmı, İran'ın nükleer faaliyetleri ve terörizmin finansmanı ile ilgili olduğu iddia edilen bankaları ve şirketleri hedef almaktadır. İran'a yönelik yaptırımların istenilen sonuçları –İran yönetiminin nükleer politikasında değişiklik ve terörizme karşı işbirliğinin sağlanması– vermediği mevcut durumda, ABD başta olmak üzere Batı, İran rejimini sarsabilecek yaptırımları uygulama amacındadır. Bu çerçevede İran'ın enerji (benzin ve rafine petrol ithalatı) ve finans sektörleri, yeni yaptırımların en kritik hedefi olacak gibi görünmektedir.¹⁵⁵

3.2. GERGİNLİĞİN SONUÇLARINA İLİŞKİN SENARYOLAR

İran ve ABD/İsrail güç mücadelesinde hâlihazırda tarafların uzlaşmazlığı, İran'ın nükleer faaliyetleri üzerinde kilitlenmiş durumdadır. İran, Batı'nın tüm baskılarına ve yaptırımlarına rağmen nükleer faaliyetlerini, barışçıl ve uluslararası hukuka uygun olduğunu ileri sürerek devam ettirmektedir. Batı ise yaptırımlardan sonuç alınamaması durumunda neler yapılabileceğini tartışmaktadır.

¹⁵⁴ “İran Görüşmeleri Sonuçsuz”, NTVMSNBC, (Erişim) <http://www.ntvmsnbc.com/id/25174228/>, 15 Şubat 2011.

¹⁵⁵ Bayram Sinkaya, Ali Kemal Yıldırım, “İran Yaptırımlarının Mali Boyutları”, *Orta Doğu Analiz*, Ocak 10, Cilt 2-Sayı 13, s.41.

Sorunun çözümlenememesi halinde, İsrail ve ABD açısından nükleer silah sorunu, askeri bir müdahale için uygun bir gerekçe oluşturmaktadır. Ancak uygun zamanın ne olacağı ya da İran'a yönelik harekâtın cereyan edip/etmeyeceği tüm dünyanın merakla takip ettiği sorulardır.

İçinde bulunduğumuz dönemde söz konusu gerginliğin sonucuna ilişkin iki olasılık mevcuttur. Bunlar, İyimser Senaryo (Sıcak Savaşın Gerçekleşmediği Senaryo) ve Kötümser Senaryo (Sıcak Savaşın Gerçekleştiği Senaryo)'dur. Bu iki olasılık altında gerginliğin seyrine ilişkin durum ele alınacaktır.

3.2.1. İyimser Senaryo (Sıcak Savaşın Gerçekleşmediği Senaryo)

11 Eylül 2001'de yaşadığı terör olayları sonrası Aralık 2001'de Afganistan'a, Mart 2003'te de Irak'a giren ABD ne Irak'tan ne de Afganistan'dan istediği sonuçları alabilmiştir. ABD'nin bölgeye sözde demokrasi ve istikrar getirme amacı başarılı olamadığı gibi Irak ve Afganistan'da çok sayıda Amerikan ve NATO askeri ile siviller hayatlarını kaybetmiştir.¹⁵⁶

Irak ve Afganistan savaşlarında ABD yönetiminin istediği sonucu alamaması, savaşların Amerikan ekonomisini olumsuz etkilemesi ve bu savaşların halkta yarattığı bıkkınlık, Obama'yı İran ile yaşanan nükleer gerginlik konusunda savaştan ziyade öncelikli olarak diyalogdan yana bir dış politika izlemeye itmiştir. Ayrıca 2008 Amerika merkezli küresel finansal kriz, Amerikan ekonomisini derinden etkilemiş, artan işsizlik önemli sorunları beraberinde getirmiştir.

¹⁵⁶ Esra Pakin Albayrakoğlu, "2009 Yılı Amerikan Dış Politikası'na Bir Bakış", **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi BİLGESAM**, (Erişim) http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=541:2009-yl-amerikan-d-politikasna-bir-bak&catid=98:analizler-abd&Itemid=135, 15 Şubat 2011.

ABD içte ve dışta belirtilen sorunlarla uğraşırken; Filistin meselesini yıllardır çözemeyen İsrail, bir taraftan Hamas'la mücadelesini sürdürürken diğer taraftan kuzeyindeki Lübnan Hizbullahı'ndan tehdit algılamaya devam etmektedir. Dahası, 2011'in Ocak ayında Lübnan'daki Batı yanlısı Saad Hariri hükümetinin Hizbullah tarafından düşürülmesi ve yeni hükümetin Hizbullah yanlısı Necip Mikati tarafından kurulması¹⁵⁷ İsrail'in kuzey sınırından algıladığı tehdidin boyutunu artırmıştır.

Ayrıca, 2011'in Ocak ayında Tunus'ta Yasemin devrimiyle başlayan Arap hükümetlerinin devrilme süreci Cezayir, Ürdün, Mısır ve Suriye gibi ülkeleri de içine almış, bu kapsamda Tunus'ta Zeynel Abidin Ben Ali'den sonra otuz yıldır ABD yanlısı Hüsnü Mübarek yönetimi de devrilmiştir.¹⁵⁸ Mübarek yönetiminin devrilmesi sonrasında kurulacak yeni hükümetin izleyeceği politikalar İsrail tarafından endişe ile takip edilmektedir.

Bunların yanı sıra bir taraftan sınır komşularından algıladığı tehdidi bertaraf etmekle uğraşan Tel Aviv, uluslararası toplum önünde de Mavi Marmara¹⁵⁹ baskını konusunda kendini aklamaya çalışmaktadır. Yukarıda bahsi geçen sebeplerle askeri harekât seçeneğinden ziyade Washington ve Tel Aviv yönetimlerinin İran nükleer faaliyetlerini durdurmak maksadıyla diplomatik, politik/psikolojik, hukuki ve ekonomik/finansal araçları bir süre daha kullanma yoluna gitmesi beklenebilir. ABD ve İsrail yönetiminin kısa vadede sorunun çözümüne yönelik kullanabileceği araçlar ve bu araçların krizin çözümündeki etkinlikleri aşağıda ele alınmıştır.

¹⁵⁷ "Lübnan'da Hükümet Kuruldu", **Zaman Dış Haberler**, 13 Haziran 2011, (Erişim), <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1146485&title=lubnanda-hukumet-kuruldu>, 20 Haziran 2011.

¹⁵⁸ Serdar Erdurmaz, "Mısır'daki Gelişmelerin Orta Doğu'ya Yansıması ve Türkiye", **TÜRKSAM**, 30 Ocak 2011, (Erişim) <http://www.turksam.org.tr/yazdir2315.html>, 16 Şubat 2011.

¹⁵⁹ İsrail ablukasındaki Gazze'ye yardım malzemeleri götürmek üzere bir grup gemi ile birlikte yola çıkan Mavi Marmara gemisi, 31 Mayıs 2010 tarihinde Gazze'ye yakın uluslararası sularda (İsrail'den 40 mil yaklaşık 64 km. açıktaki) İsrail Ordusu'nun gemiye asker çıkarması üzerine saldırıya uğramıştır. Saldırı sonucunda dokuz Türk Hayatını kaybetmiştir.

Bkz. Kürşad Turan, ORSAM, İsrail'in İnsani Yardım Gemilerine Saldırısı ve Beklentiler, www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=824

Diplomatik araçla, İran'ın uluslararası alanda yalnız bırakılması, psikolojik baskı altına alınması ve yıldırılması hedeflenecektir. Bu süreçte BM, NATO, UAEK ve AB gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra, Çin ve Rusya gibi ülkelerin de İran'ı yalnızlaştırması için çaba sarfedilecektir. ABD ve İsrail'in Rusya'yı ve Çin'i ikna etmesi kolay olmayacaktır. Çünkü Rusya, krizin uzamasında en fazla çıkarı olan ülkedir. Kriz uzadıkça Rusya bir yandan İran'a silah satarken, bir yandan da artan petrol fiyatlarından büyük gelir elde edebilecektir. Çin ise başlangıçta tarafsız bir tutum takınsa da krizin ilerleyen aşamalarında ABD'nin yanında yer alabilir. Çünkü uzun vadede Çin, ekonomik olarak ABD'ye bağımlı olacak ve enerji güvenliği açısından İran sorununun bir an önce bitmesini ve petrol fiyatlarının makul bir seviyede kalmasını isteyecektir.

ABD/İsrail'in İran'a yönelik diplomatik baskıları arttırarak sürdürmesi, tüm senaryolarda öncelikli gündem maddesi olmaya devam etse de diplomatik araçlarla kısa vadede sonuç alınması pek mümkün görünmemektedir.¹⁶⁰

Politik/psikolojik araçların kullanılmasının amacı, hedef ülkede minimum güç kullanarak politik hedefleri gerçekleştirmeye imkân verecek iç kamuoyunun hazırlanmasıdır. ABD yönetimi İran'da rejim değişikliğine uygun bir ortam hazırlamak maksadıyla ülkedeki basın yayın organları ve internet üzerinden muhalif görüşleri yayarak İran rejiminin meşruiyetini ve güvenilirliğini sarsmayı hedefleyebilir. Bu çerçevede, politik araçlar uygulanırken ABD/İsrail'in kullanabileceği en önemli unsurlar, İran'ın hassas noktası olan çok etnili yapısı ya da halk arasındaki sosyal ve ekonomik adaletsizlik olabilir. ABD, politik/psikolojik araçlarla ülke içinde kargaşa ortamı yaratmayı başarabilse bile, tesis edilen bu kaos ortamının güçlü İslami/Şia rejimini devirmesi mümkün olmayabilir. Dolayısıyla politik araçların tek başına etkili olmayacağını söylemek yanlış olmayabilir.¹⁶¹

¹⁶⁰ Özcan, a.g.m. Ss.28-29.

¹⁶¹ Özcan, a.g.m. Ss.33-37.

Hukuki araçlar, gerek ABD gerekse İran tarafından yaşanan gerginlikte kullanılmaya devam edecektir. ABD nükleer silah edinme konusunda İran'ın uluslararası sözleşmelere aykırı davrandığı tezini işlerken, İran da kendi tezlerini uluslararası hukukla desteklemeye çalışacaktır. Şüphesiz ki hukuk zemininde yapılan bu tartışmalar, tarafların yaklaşımına ve uluslararası destek bulmalarına yardım edecektir.¹⁶²

Ancak, ABD'nin ve İsrail'in hukuk tanımayan eylemleri (11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan'ın ve Irak'ın işgalinin meşruiyetinin tartışılabilirliği ya da İsrail'in 2008'deki Dökme Kurşun Harekâtında Gazze'de orantısız güç kullanımı, 2010'da Mavi Marmara gemisine uluslararası sularda düzenlenen operasyon vs.) dikkate alındığında hukuka çok da riayet etmeyen söz konusu aktörlerin hukuku uluslararası toplumda dile getirmesi, sorunun çözümünden ziyade hukukun bir politika aracı olmaktan öteye gidemeyeceğine işaret etmektedir.

Ekonomik ve finansal araçlar da diplomatik araçlar gibi krizin çözümüne ilişkin hemen hemen tüm senaryolarda yer almaktadır. Ekonomik yaptırımların ve finansal ambargonun amacı sadece uluslararası alanda değil, ülke içinde de rejimi baskı altına almaktır. Nitekim İran'a uygulanacak uzun süreli ekonomik ve finansal ambargonun ülkede ciddi sosyal patlamalara ve huzursuzluklara yol açacağı tahmin edilmektedir. Sosyal patlamaların, siyasal talepleri tetiklemesi, ardından da kamuoyu nezdinde rejimin meşruiyetinin tartışmalı hale gelmesi hedeflenecektir. Öte yandan siyasal kriz ve güvensizlik ortamı İran'dan büyük ölçekte döviz çıkışına da neden olabilecek, böylesi bir ortamda gelişen sosyal tepkilere rejimin sert karşılık vermesinin iç huzursuzlukları arttıran bir sarmala yol açması beklenebilecektir. Başka bir ifade ile ekonomik ve finansal ambargo diğer politik ve psikolojik araçlarla desteklendiğinde, arzu edilen kargaşa ortamının oluşması sadece zamana bağlı olacaktır. Sonuçta, ekonomik ve finansal ambargonun yaygın toplumsal kargaşa ortamına yol açarak rejimi zorlaması

---

¹⁶² Özcan, a.g.m, s.30.

ve meşruiyeti sarsması beklenebilir. Bu durum, rejim değişikliğine giden yolda önemli mesafe alınması anlamına da gelecektir.¹⁶³

Ancak, böyle bir ortamın tesisinin, tüm dünyaya yansımalarının da olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Ekonomik ambargo girişimine karşı İran'ın muhtemel cevapları, petrol ve finans piyasalarında şekillenecektir. Bu çerçevede İran, dünya piyasalarına petrol ihraç eden önemli bir oyuncu olma avantajından faydalanarak, petrol fiyatlarının artmasına sebep olacaktır. Böylesi bir durum da başta ABD ekonomisi olmak üzere küresel pazarları olumsuz yönde etkileyecektir.

Bununla birlikte İran, bir yandan ucuz petrol vaadi ile bazı ülkeleri işbirliğine ikna etmenin yollarını ararken, bir yandan da petrol ve diğer ticari malların kaçakçılığını özendirilebilecektir. İran ile komşuları arasında önemli bir karaborsa ve kaçakçılık ağı oluşmaya başlayacaktır. Bu durum, ABD ile İran'a komşu devletler arasında gerginlik nedeni olabilecektir. Finans piyasalarında ise İran, elindeki Dolar rezervini Euro'ya çevirerek mali alanda ABD'ye cevap vermeye çalışacaktır. Sonuç olarak her iki taraf da ekonomi ve finans alanlarında mümkün olduğunca karşı tarafa zarar vermeye, karşı tarafı olumsuz etkilemeye çalışacaktır.¹⁶⁴

Ekonomik ve finansal araçların kullanımı neticesinde, ABD ve dünya ekonomisinin bundan etkileneceği ve yeni gerginliklerin ortaya çıkabileceği dikkate alınır, ekonomik ve finansal araçların kullanımının, nükleer krizin aşılmasında kesin başarı sağlayacağını söylemek güç olacaktır. Kısacası iyimser senaryoda ABD ve İsrail yönetimlerinin kısa vadede İran'a askeri bir operasyon düzenlemeyeceği, askeri araçtan ziyade diplomatik, politik/psikolojik, ekonomik ve hukuksal araçları kullanması beklenmektedir.¹⁶⁵

---

¹⁶³ Özcan, a.g.m., Ss.31-32.

¹⁶⁴ Özcan, a.g.m., s.32.

¹⁶⁵ Özcan, a.g.m., Ss.28-37.

3.2.1. Kötümser Senaryo (Sıcak Savaşın Gerçekleştiği Senaryo)

İyimser senaryo çerçevesinde kısa vadede askeri harekâtın beklenmediği belirtilmesine rağmen; diplomatik, politik/psikolojik, ekonomik ve hukuksal araçların başarıya ulaşmaması halinde orta veya uzun vadede İran'a yönelik askeri bir harekâtın icrasının gündeme gelmesi beklenebilir. Zira gerek İsrail gerekse ABD içinde harekâta sıcak bakan önemli üst düzey yetkililer bulunmaktadır.

İsrail Parlamentosunda (Knesset) askeri harekâta destek veren önemli isimlerden biri İsrail Başbakanı Netanyahu, bir diğeri Savunma Bakanı Ehud Barak'tır. Her iki lider de çeşitli ortamlarda İran'ın Nükleer Programı'nın İsrail'i tehdit ettiğini,¹⁶⁶ bu ülkeye biran önce "bir ders verilmesi gerektiğini" ve Tahran'a yönelik bir askeri harekâtın her zaman masada olduğunu ifade etmektedir.¹⁶⁷

İsrail'in siyasi kanadının yanı sıra, askeri kanadında da operasyona yeşil ışık yakan önemli yetkililer bulunmaktadır. Bu kapsamda İsrail Askeri İstihbarat Başkanı Tuğgeneral Aviv Kochavi'nin söylemleri dikkat çekicidir. 2011'in Ocak ayında Kochavi, İran İslam Cumhuriyeti'nin 2015'ten önce nükleer silah sahibi olabileceğini ve nükleer silahtan ziyade bir ya da birkaç yıl içinde atom bombası üretebileceğini, yaptırımların ne İran ekonomisi üzerinde ne de nükleer program üzerinde etkili olabildiğini, nükleer faaliyetlerin askeri bir harekâtı kaçınılmaz hale getirdiğini belirtmiştir¹⁶⁸.

Öte yandan ABD içinde de bazı Amerikalı üst düzey yetkiler, zaman zaman İran'a yönelik yaptıkları açıklamalarda her an savaşa hazır oldukları mesajını vermektedirler. Konuya ilişkin olarak bir televizyon kanalında

¹⁶⁶ Aluf Ben, "Military Strike On Iran Is What Unites Netanyahu And Barak", **Haaretz.com**, 18 January 2011 (Erişim) <http://www.haaretz.com/print-edition/news/military-strike-on-iran-is-what-unites-netanyahu-and-barak-1.337686>, 17 Şubat 2011.

¹⁶⁷ "Barak Tells Gates: All Iran Options Still On Table", **Haaretz.com**, 21 September 2009, (Erişim) <http://www.haaretz.com/news/barak-tells-gates-all-iran-options-still-on-table-1.7526>, 17 Şubat 2011.

^{168c} Israeli Military Intelligence Chief: Iran Not Working On Nuclear Bomb", **Moral Low Ground**, 26 January 2011, (Erişim) <http://morallowground.com/2011/01/26/israeli-military-intelligence-chief-iran-not-working-on-nuclear-bomb/>, 19 Şubat 2011.

açıklama yapan ABD Genelkurmay Başkanı Oramiral Michael Mullen, askeri bir müdahalenin ihtiyaç durumunda bir seçenek olarak masada durduğunu ve ABD'nin de bir savaş planı bulunduğunu; ancak saldırının pek de iyi bir fikir olmadığını düşündüğünü açıklamıştır.¹⁶⁹ ABD'nin olası gelişmeler karşısında bölgeye yığıdığı büyük çaplı kuvvetleri ile İran'ı çevreleme çabaları, Basra Körfezi'nde devriye görevi icra eden uçak gemileri, olası savaş senaryoları için bölgede yaptığı tatbikatları, Michael Mullen'in bu açıklamalarını destekler niteliktedir.

Bunların yanı sıra ABD'nin İran'a harekât düzenlemesini öneren asıl grup, ABD dış politikasında saldırgan görüşe sahip olan “yeni muhafazakarlar” (new conservatives ya da kısaca neocon)¹⁷⁰’dır. Neoconlar¹⁷⁰, dünyada ABD'nin çıkarlarına karşı gelen otoriter rejimleri yıkıp, yerine demokratik rejimlerin kurulması amacıyla askeri güç kullanımından yana olan şahin kanadı temsil etmektedir. Bu sebeple de İran harekâtına destek vermektedirler.¹⁷¹

ABD ve İsrail içindeki üst düzey yetkililerin açıklamaları, muhtemel bir savaşın alt yapı çalışmaları olarak değerlendirilerek bu çalışmada İran ABD/İsrail nükleer anlaşmazlığının kısa sürede olmasa bile orta vadede savaşla sonuçlanacağı kabul edilmiştir. Çalışmanın diğer bölümleri de bu varsayım üzerine inşa edilmiştir.

¹⁶⁹ Ed Pilkington, “US Has Plan To Attack Iran, If Needed, Military Chief Admits”, **The Guardian**, 01 August 2010, (Erişim) <http://www.guardian.co.uk/world/2010/aug/01/us-iran-attack-plan-mullen>, 19 Şubat 2011.

¹⁷⁰ ABD üst düzey yönetiminde de yer alan Neoconlar, İsrail yanlısı ve destekçisidirler. Bu kapsamda ABD dış politika kararlarını etkileyen Neoconlar arasında çok sayıda Yahudi olduğu da bilinmektedir. Neoconlar ABD düşmanı olan bir devlete -o düşman devlet saldırmadan çok önce- saldırılmasından yanadırlar. Daha kapsamlı bilgi için Bkz. Yılmaz Dikbaş, İsrail'in Nükleer Silah Cephaneliği, Ss.191-196.

¹⁷¹ Yılmaz Dikbaş, **İsrail'in Nükleer Silah Cephaneliği**, İstanbul, Nisan 2006, Ss.191-193.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İRAN ASKERİ HAREKÂTINDA ÖNE ÇIKABİLECEK AKTÖRLER

4.1. SALDIRININ ABD TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİLMESİ DURUMU

Çalışmanın ikinci bölümünde bahsedilen tarafların uzlaşmazlıkları ve güç mücadeleleri nedeniyle ABD ve İran otuz yıldır birbirini yok etme amacıyla hareket etmekte, Vashington yıllardır Tahran rejimini devirmek için değişik manevralar yapmaktadır. Mesela ABD yönetimi İran-Irak Savaşında, Amerikan karşıtı iki rejimin savaşına destek vermiş, ardından uzun yıllar İran rejiminin devrilmesini beklenmiştir. Ancak İran halkının isyan edeceği ve rejimin sonunun geleceği beklentileri üzerine inşa edilen politikalar sonuç vermemiş görünmektedir.¹⁷²

Son yıllarda ABD, örtülü olarak İran'ı her yönden kuşatmaya ve komşularından gelebilecek desteği kesmeye, Tahran'ı adeta yalnız bırakmaya çalışmaktadır.¹⁷³

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD eski Başkanı Bush, İran'ı "Şer Eksenini"ndeki ülkelerden birisi olarak tanımlamış ve İran, ABD hedefi haline gelmiştir. Diğer taraftan ise Tahran rejiminin, ABD'yi, "Büyük Şeytan" ve "yok edilmesi gereken zalim bir devlet" olarak tanımlaması ABD-İran ilişkilerindeki gerilimin boyutunu göstermektedir.¹⁷⁴

Taraflar arasında yıllardır devam eden gerilim giderek artmasına rağmen, ABD'nin Irak'ta girdiği bataklık, Amerika'nın dünya kamuoyunda eleştirilen savaş yanlısı politikaları ve çok daha önemlisi ABD halkından yükselen tepkiler, ABD'nin çeşitli bahanelerle tek başına sıcak savaşa

---

¹⁷² Hasan Ünal, "Savaş İhtimali Artıyor, a.g.m.

¹⁷³ Osman Metin Öztürk, Yalçın Sarıkaya, "Kaosa Doğru İran, Güncel İran İncelemeleri", Ankara, Fark Yayınları, Ankara, 2006, s.28.

¹⁷⁴ Ünal, "Savaş İhtimali Artıyor, a.g.m.

girmesinin önünü kesmektedir. ABD'nin, İran'a yönelik bir askeri harekâta girişebilmesi için öncelikli olarak dünya kamuoyunun ve halkının desteğini sağlayabilecek sağlam gerekçeleri olması gerekmektedir. Aksi takdirde, ABD'nin Irak'ta olduğundan çok daha kötü durumlara düşmesi muhtemeldir.

Çalışmamda bahsedilen gerekçelerle ABD'nin tek başına bu harekâtı düzenlemeyeceği kabul edilmiştir.

4.2. SALDIRININ İSRAİL TARAFINDAN GERÇEKLEŞMESİ DURUMU

Nükleer İran, İsrail'i bir tür "İran'ın merhametine sığınan ülke" haline getirebilecek, böylelikle Orta Doğu'daki bütün Arap ülkeleri şu ya da bu ölçüde İran'a yaklaşmak durumunda kalacaktır. Bu durumda bölgesel dengeleri derinden etkileyeceği için İsrail öteden beri İran'a yapılacak bir saldırının hazırlığı içerisinde. ¹⁷⁵ İsrail bu maksatla, İran'a düzenlenecek olası saldırılar için tatbikatlar yapmaktadır.

İsrail Hava Kuvvetleri, Yunanistan Hava Kuvvetleri ile ortaklaşa yaptığı tatbikatlarla harbe hazırlık seviyesini arttırmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda iki ülkenin Hava Kuvvetleri, 28 Mayıs–12 Haziran 2008 tarihleri arasında "Glorius Spartan" (Şanlı Spartalı) adında bir tatbikat gerçekleştirmiştir. Yüz kadar F-16 ve F-15 savaş uçağının katıldığı tatbikat ile İsrail'in uzun menzilli darbe yeteneği, havada yakıt ikmali ve arama kurtarma konuları test edilmiştir. ¹⁷⁶ Tatbikat, Doğu Akdeniz'den Yunanistan'a kadar uzanan bölgede yapılmıştır. İsrail yakıt uçaklarının tatbikat alanında kat ettiği dokuz yüz millik mesafenin (bin dört yüz elli altı kilometre), İsrail ile İran'ın nükleer tesislerinin bulunduğu Natanz arasındaki mesafeye eşit olduğu ifade edilirken; bu tatbikatın aslında İran'a icra edilmek istenen hava operasyonun bir provasası olduğu öne sürülmüştür. Nitekim birkaç Amerikalı askeri üst düzey yetkili,

¹⁷⁵ Ünal, "Orta Doğu'da Aynı Ray Üzerindeki İki Tren Hızla Birbirine Doğru İlerliyor", **a.g.m.**

¹⁷⁶ "Greek Air Force Confirms Joint Israeli Forces, Defense News", **Defense News**, (Erişim) <http://www.defensenews.com/story.php?i=3592128>, 20 Şubat 2011.

İsrail ordusunun bu tatbikatla, uzun menzilli hedefleri vurma kapasitesini artırmayı amaçladığını ifade etmiştir.

Şekil 1: İsrail'in Doğu Akdeniz'de İcra Ettiği Tatbikatların Sahası

Kaynak: http://www.hurriyetusa.com/haber_detay.asp?id=16412

İsrail yönetimi, tatbikata ilişkin iddiaları ne doğrular ne de yalanlarken, İsrail Hava Kuvvetleri'nin, ülkenin yüzleştiği tehditlerle mücadele amacıyla düzenli olarak farklı eğitimlerden geçirildiğini açıklamıştır.¹⁷⁷

Bu tatbikatın amaçlarından birisi de Girit Adasına konuşlandırılmış olan S-300¹⁷⁸ füzelerinin test edilmesidir. Bu çerçevede Yunan S-300'leri ile prova yapmak isteyen İsrail, Yunan hükümetinden Kıbrıs Rum Yönetiminin satın aldığı, ancak Türkiye'nin tepkisi üzerine Girit'te konuşlandırılan Rus

¹⁷⁷“İran Provası”, **Hürriyet**, 22 Haziran 2008, (Erişim) http://www.hurriyetusa.com/haber_detay.asp?id=16412, 23 Şubat 2011.

¹⁷⁸ Balistik füzelere karşı etkili savunma yapabilen, vuruş kabiliyeti yüksek, radarları aynı anda yüz hedefi takip edip, on iki hedefe kilitleme yeteneğine sahip S-300'lerin azami menzili iki yüz kilometre olup, otuz bin metreye kadar irtifa alabildiği bilinmektedir. Bkz. <http://tr.wikipedia.org/wiki/S-300>

yapımı S-300 füzelerini Yunanistan ile gerçekleştirdikleri ortak tatbikatlarla deneme fırsatı bulmaktadır. Söz konusu tatbikatlarda İsraili pilotların amacının; İran'ın Rusya'dan satın aldığı S-300 hava savunma sistemini tanıması ve bunlara yönelik imha yöntemlerini geliştirebilmesi olduğu belirtilmektedir.¹⁷⁹

Türkiye'nin 2010 yılında hava sahasını kapatmasından sonra İsrail, gerek İran gerekse başka düşman güçlerin tehdidine karşı tatbikat yapacak yeni saha arayışına girmiştir. Yunanistan askeri ortaklığının yanı sıra Bazı Akdeniz (İtalya) ve Balkan ülkeleri (Bulgaristan, Macaristan, Sırbistan, Romanya) ile İsrail arasında hava sahası, istihbarat, askeri teknoloji gibi alanlarda anlaşma yapılarak yakınlaşma sağlanmıştır. İsrail, bu ülkeler ile uzlaşma sağlayarak Akdeniz ve Balkan ülkelerinin hava sahalarının İsrail uçaklarına açılmasını hedeflemiştir.¹⁸⁰

İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'in 12–14 Ağustos 2010 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Romanya ziyareti esnasında Cumhurbaşkanı Traian Basescu'nun demeçleri de bu yakınlaşmayı taahhüt etmektedir. Basescu, İran ile olası bir savaşta ülkesinin, NATO'nun ve İsrail'in sadık müttefiki olacağını; ancak bu meselenin, diplomasi ve yaptırımlarla çözülmesini umduğunu ifade ederek İran ile harbe girilmesi halinde İsrail'in yanında olacaklarının sinyalini vermiştir.¹⁸¹

Bu gelişmelerle muhtemel bir harbe yönelik olarak Doğu Akdeniz'de; İsrail, Rum Kesimi ve Yunanistan arasında; Balkanlar'da ise Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Macaristan hatta Sırbistan ve Makedonya arasında stratejik bir yakınlık kurmuştur.¹⁸²

¹⁷⁹ Yorgo Kırbaki, "İsrail Yunan S-300 leri ile İran provası mı yapacak", Hürriyet, 04 Eylül 2010, (Erişim), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/15707213.asp>, 10 Temmuz 2011.

¹⁸⁰ İbrahim Karagül, "Ege Adalarına İsrail Füzeleri Kime Karşı?", **Yeni Şafak**, 16 Aralık 2010, (Erişim) <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/?t=16.12.2010&y=IbrahimKaragul>, 24 Şubat 2011.

¹⁸¹ Celalettin Yavuz, "İsrail'in Yunanistan ve Romanya ile İttifak Arayışları", **TÜRKSAM**, 20 Ağustos 2010, (Erişim) <http://www.turksam.org/tr/yazdir2162.html>, 24 Şubat 2011.

¹⁸² İbrahim Karagül, **a.g.m.**

İsrail Ordusu bir taraftan tatbikatlar ile harbe hazırlık seviyesini artırmaya çalışırken, diğer yandan da halkını muhtemel bir savaşa hazırlamak maksadıyla Sivil Savunma Tatbikatları yapmaktadır. Bu kapsamda 2009 ve 2010 yıllarında Dönüm Noktası üç ve dört (Turning Point three and four) tatbikatlarını icra etmiştir. Tatbikatlarda, beklenmedik bir anda füze saldırısına maruz kalınması halinde çeşitli cephelerde çalışacak sivil ve askeri sistemler arasındaki koordinasyonun sınanması amaçlanmıştır.¹⁸³

İsrail'in harbe hazırlık gayretleri olağan hızıyla devam ederken, İran'a harekât kararı üzerinde gerek Knesset'te (İsrail Parlamentosu) gerekse askeri kesimde ciddi görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İsrail'de şahin kanat olarak nitelendirilebilen Savunma Bakanı Ehud Barak, Başbakan Benyamin Netanyahu ve İsrail Askeri İstihbarat Başkanı Tuğgeneral Aviv Kochavi gibi isimler İran harekâtına destek verenler arasındadırlar. Buna karşılık 14 Şubat 2011 tarihinde görev süresi dolan olan Eski İsrail Genelkurmay Başkanı¹⁸⁴ Gabi Ahkenazi, İsrail İç İstihbarat Şefi Yuval Diskin ise savaş karşıtı isimler arasında yer almaktadır. Konuya ilişkin olarak Gabi Ahkenazi İsrail'in tek başına İran'a yapacağı askeri harekâtın telafisi olmayacak sonuçlar doğuracağını düşünmektedir.¹⁸⁵

Harekâtın İsrail halkına getirebileceği maliyetin farkına varan Başbakan Netanyahu 2011'in Ocak ayında yaptığı açıklamasında, daha önce İsrail'in saldırı planlarının her an masada olduğu yönündeki açıklamalarından farklı olarak, uluslararası toplumun İran'ın nükleer faaliyetlerini engellemek için ABD komutasında İran'a saldırması gerektiğini; zira yaptırımların tek başına yeterli olmayacağını ve Tahran yönetimini daha fazla baskı altına almak için askeri saldırıda bulunulması gerektiğini belirtmiştir.

¹⁸³ "İsrail, En Kapsamlı Sivil Savunma Tatbikatına Hazırlanıyor", **Net Gazete**, 26 Mayıs 2009, (Erişim)

http://www.netgazete.com/News/597423/%C4%B0srail_en_kapsamli_sivil_savunma_tatbikatini_yapacak.aspx, 25 Şubat 2011.

¹⁸⁴ 14 Şubat 2011 tarihinde İsrail Genelkurmay Başkanı olarak Benny Gantz getirilmiştir.

¹⁸⁵ "War On Iran Spells Disaster For Israel", **Press Tv**, 13 January 2011, (Erişim) www.presstv.ir/detail/159937.html, 25 Şubat 2011.

Netanyahu'nun bu demeçleri de dikkate alındığında İsrail'in söz konusu askeri harekâtı tek başına yapma ihtimalinin düşük olduğu, ancak İsrail'in böyle bir harekâtın ABD önderliğinde gerçekleştirilmesi için ABD yönetimine ve uluslararası topluma baskı yapmaya devam edeceği daha akla yatkın gelmektedir. Ayrıca, harekâta ilişkin üst düzey İsraili yetkililer arasındaki görüş ayrılıkları, son dönemde Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki hükümetlerin devrilmesiyle yaşanan gelişmelerin İsrail'in tehdit algılamasına olumsuz yansımaları, Filistin sorununun devam etmesi gibi olumsuz gelişmeler de dikkate alındığında bu çalışmada muhtemel bir harekâtın sadece İsrail tarafından gerçekleştirilmeyeceği varsayımı daha kuvvetli bir ihtimal olarak kabul edilmiştir.¹⁸⁶

4.3. SALDIRININ ABD VE İSRAİL TARAFINDAN GERÇEKLEŞMESİ DURUMU

Tek başına yapacağı bir operasyonun bedelinin ağır olacağını düşünen İsrail yönetimi, ABD ile birlikte bir harekâta girerek maliyeti paylaşmak isteyecektir. İsrail'in, ABD'nin yasama yürütme ve yargı erklerinde etkili olan Yahudi Lobisi mensupları aracılığı ile ABD'yi harekâta ikna etmesi çok zor olmayabilir. Zira İsrail'in küresel ve bölgesel politikalarına kayıtsız

---

¹⁸⁶Varsayımının aksini iddia eden, senaryolar da mevcuttur. 2003 yılında "The American Conservative" Dergisinde yayımlanan "Four Day War" adlı makalede İran askeri harekâtının İsrail tarafından gerçekleştirileceği değerlendirilmiştir. 4 Günlük Kıyamet Senaryosunda; 1.gün; Negev Çölü'ndeki askeri üslerden kalkan İsrail uçakları, İran'ın Buşehr'deki nükleer tesislerini yok edecek ve saldırı İslam ülkelerinde milyonlarca insanın sokaklara dökülmesine sebep olacaktır. 2.gün; İran misillemeye geçecek ve Kahire, Amman, Ankara'da İsrail Büyükelçilikleri tahrip edilecektir. 3.gün: İslam dünyasında Cuma namazı sonrası kalabalıklar harekete geçirilerek, Endonezya, Malezya, Mısır halkları İsrail'e savaş açılmasını isteyecektir. 4.gün Pakistan'dan nükleer silah yüklenen, hedefleri Tel Aviv ve Ashdod olan iki uçak gizli bir hava üssünden kalkacaktır. İntihar pilotları tarafından uçurulan uçakların, kuyruk işaretleri Güney Afrikalı olduklarını teyit edecektir. Uçaklar, İsrail hava trafik kontrolünün kendilerine verdiği hattı izlerken, aniden yön değiştirip iki kente dalacaklar ve nükleer yüklerini boşaltacaklardır. İsrail de Pakistan'a misilleme yapacak, Arap yönetimleri çökecek, savaş tüm Orta Doğu'yu kaplayacaktır. Zayıflayan İsrail ayakta kalma mücadelesi verecek ve nükleer silahlarla Arap başkentlerini vuracak, Orta Doğu tam bir kaosa sürüklenecektir.

şartsız destek veren Yahudi lobileri ABD’de bankacılık ve borsa başta olmak üzere ekonomi, medya, eğitim gibi birçok alanda oldukça etkilidirler.¹⁸⁷

İsrail’in başlatıp, ardından ABD’nin katılacağı bir senaryo, savaşın uluslararası toplum önündeki maliyetinin paylaşılması bakımından hem İsrail hem de ABD için belki de tüm senaryoların en iyisi olacaktır. İsrail’in başlatacağı bir hava saldırısı karşısında, İran’ın karşı müdahaleye geçmesi beklenecektir. ABD bu durumda hem Irak’ı hem Irak’taki kendi kuvvetlerini korumak gerekçesiyle savaşa müdahil olacaktır.¹⁸⁸ Savaşın kendisi tarafından başlatılmadığı, Irak ve üslerini koruma gerekçesiyle yapılacak bir saldırı senaryosu, ABD’nin uluslararası toplumda elini kuvvetlendirebilir.

Olası harekâta hazırlanmak için ABD ve İsrail arasında ortak tatbikatlar yapılmaktadır. Bu kapsamda İsrail ve ABD, 2011’in Şubat ayında ABD’nin Kaliforniya sahillerinde Arrow füze savunma sisteminin denemesini yapmıştır.

---

¹⁸⁷ Pınar Oğan, “ABD’de Yahudi Lobiciliği”, **ORSAM Dış Politika Analizleri**, 12 Mart 2010, (Erişim) www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=668, 01 Mart 2011.

¹⁸⁸ 22 Aralık 2008 tarihinde Erdoğan Karakuş ile yapılan Özel Röportaj.

Şekil 2: ABD'nin Arrow Füze Savunma Sistemi Tatbikatı

Kaynak: <http://www.defpro.com/news/details/22239/?SID=17e162c88c3898251eca6379e0f771df>

İsrail Savunma Bakanlığı yaptığı açıklamada denemenin başarılı geçtiğini, yeni sistemlerle İsrail'e yönelik tehditlerle daha iyi mücadele edileceğini belirtmiştir.¹⁸⁹ İsrail kaynaklarında ise ABD ve İsrail işbirliği ile yapılan denemenin, Arrow füze savunma sisteminin İran'ın İsrail'i ve bölgedeki bazı Amerikan üslerini vurabilecek kapasitedeki Şahap 3 füzelerine karşı başarılı olup olmayacağını test etmek amacıyla gerçekleştirildiği iddia edilmiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Matti Friedman, "Israel, U.S Successfully Test Arrow Missile", **The Washington Post**, 22 Şubat 2011, (Erişim), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/02/22/AR2011022201074.html>, 03 Mart 2011.

¹⁹⁰ Anshel Pfeffer, "Israel And U.S. Successfully Test Anti-Missile System", **Haaretz**, 23 Şubat 2011, (Erişim), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-and-u-s-successfully-test-anti-missile-system-1.344989>, 03 Mart 2011.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MUHEMEL İRAN ASKERİ HAREKÂTI

5.1. İRAN ASKERİ HAREKÂTININ HEDEFLERİ

ABD ve İsrail tarafından yapılacak askeri harekâtının amacı, İran'ın stratejik seviyedeki siyasi, ekonomik ve askeri kaynaklarının yok edilmesi olacaktır. Bu çerçevede harbi planlayan güçlerin sadece, İran nükleer değil stratejik askeri tesislerini (lojistik üsler, limanlar ve askeri depolar), ekonomik varlıklarını ve kritik ulaşım alt yapısını (sanayi tesisleri, elektrik santralleri, ana ulaşım yolları, limanları), enerji hatlarını, komuta kontrol merkezlerini, radar sistemlerini vs. vurması beklenmektedir.

Harekâtın önemli ekonomik hedeflerinden birinin, petrol tesislerinin/rafinerilerin kontrolü, Basra Körfezi'nin güvenliği ve özellikle petrol akışının sağlanabilmesi için İran'daki kritik bölge ve noktaların (mesela Kuzistan, Harg Adası ve Buşehr, Bandar Abbas ve Adalar Bölgesi) fiziki kontrolü olması beklenmektedir. Bahsi geçen kritik noktalara yönelik yapılacak saldırılarda, petrol tesisleri ve rafinerilerinin olabildiğince zarar görmemesi için gayret gösterilecektir.

“Hava harekâtlarında başarı sağlanabilmesi için öncelikli olarak hava savunma sistemleri hedef seçilir. Çünkü hava savunma sistemleri dışındaki diğer hedefler (mesela nükleer tesisler) sabittir. Dolayısıyla bu harekâtta da ilk hedefin hava savunma sistemleri olması muhtemeldir.”¹⁹¹

İran'a yapılabilecek askeri harekâtın doğru zamanda yapılabilmesi için ABD ve İsrail'in, mevcut imkânları ile harekâta ilişkin tüm istihbari bilgileri toplamaya çalışacağı açıktır. Harekâtın başlaması ile eş zamanlı olarak

¹⁹¹ 22 Aralık 2008 tarihinde Erdoğan Karakuş ile yapılan Özel Röportaj.

İran'ın erken uyarı ve ikaz sistemini oluşturan hava savunma sistemleri, stratejik haberleşme ağı, stratejik füze menzilleri, hava gücü, sivil ve askeri hava alanları imha edilecek ya da saf dışı bırakılacaktır. Bu harekât icra edilirken önce söz konusu hedefler yoğun bir elektronik yayın ile baskı altına alınarak çalışmaz hale getirilecek, ardından her bir hedef için önceden tahsis edilen ileri teknoloji silah sistemleri ile hedefler imha edilmeye çalışılacaktır.

Devrim Muhafızlarının tamamen imhası amaçlanırken, daha sonraki dönemlerde ihtiyaç duyulabileceği gerekçesiyle düzenli ordunun sadece saf dışı bırakılacağı düşünülebilir. Harekâtın başlangıcı aşamasında, İran Hükümet Merkezi'nin özellikle Mollalardan oluşan ve İran yönetiminde birinci derecede etkili dini lider kadrosunun olabildiğince saf dışı bırakılması hedeflenebilir. (Ancak bu konuda ne kadar başarılı olunabileceği tartışmaya açıktır.)¹⁹²

Muhtemel bir harbin hedeflerinin yanı sıra harekâtın cereyan tarzları da oldukça önem taşımaktadır. İran'ın büyüklüğü ve arazi yapısı, sergileyeceği millî birlik ve beraberliği, olası ABD/İsrail müdahalesinin hava taarruzları ve ihtiyaç halinde özel kuvvetler harekâtı ile sınırlı kalacağını düşündürmektedir.¹⁹³ İran'ın savaş esnasında izleyeceği hareket tarzına göre füze, deniz ya da özel kuvvetler harekâtı gibi diğer harekât tarzlarının da sınırlı olarak icra edilebileceği gözden kaçırılmamakla birlikte, tezimde İran askeri harekâtının olası cereyan tarzının "hava harekâtı" ile sınırlı kalacağı kabul edilmiştir.

¹⁹² Adem Demir, "ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri", **a.g.e**, Ss.53-55.

¹⁹³ Kemal Turan, "İran Nükleer Krizinde Bıçak Altında Siyaset, Ulusal Akademik Bilgi ve Ağ Merkezi"s.44.,(Erişim),http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS%2CTHUK&c=google&ano=85805_70c9baa22a0d9deba42b970ce4491a9, 04 Mart 2011.

5.2. İRAN ASKERİ HAREKÂTININ OLASI CEREYAN TARZI

Dünya kamuoyunda en çok beklenen senaryo, kara harekatı, füze saldırısı ya da deniz operasyonundan ziyade ABD ve İsrail askeri uçaklarının havadan İran'ı bombalamasıdır.

“Kara harekâtı yapmak zaruri ise yapılması en uygun seçenek olacaktır. Çünkü kara harekâtı insan kaybına en çok neden olabilecek bir seçimken, hava harekâtı kayıp verme ihtimali en az olan seçenektir. Ayrıca, İran coğrafyası dağlık olması nedeniyle kara harekâtına çok da müsait değildir. Hava harekâtında ilk vurulacak yerler, her zaman için hava savunma sistemlerinin bulunduğu yerlerdir. Bu harekâta da öyle olması kuvvetle muhtemeldir.”¹⁹⁴

İcra edilecek hava harekâtında, İran'ın en zayıf halkalarından biri hava kuvvetleri ve hava savunma sistemleridir. İran'ın teçhizatının büyük bir bölümü, eski ve düşük teknolojiye sahiptir. İran Hava Kuvvetleri, Rus yapımı yaşlı MIG 29'ları, Sovyet yapımı SU 24, SU 25'leri¹⁹⁵, Çin yapımı F-7M jetlerini hatta daha yaşlı (1960-1965'lerde üretilmiş) Amerikan yapımı F-4, F-5 ve Fransız yapımı Mirage F-1'leri¹⁹⁶ kullanmaktadır. Eski teknolojiye sahip adı geçen savaş uçaklarının, üstün teknoloji ile donatılmış ABD veya İsrail Hava Kuvvetleri ile mukayese edilmesinin mümkün olmaması nedeniyle muhtemel bir saldırıda İran'ın bu uçaklarla başarıya ulaşması oldukça güçtür.

Harekât için en iyi zamanlama konusunda:

“En iyi zamanlama gece ve kış şartları olacaktır. Gece yapılacak bir harekât, gündüz şartlarında görev yapan uçakları saf dışı edecektir. ABD iyi savunulan hedefleri, radara görünmeyen uçaklarıyla veya yerden atılan füzelerle vuracaktır. Ayrıca, kış şartlarında

¹⁹⁴ 22 Aralık 2008 tarihinde Erdoğan Karakuş ile yapılan Özel Röportaj.

¹⁹⁵ Cordesman, **a.g.m.** s.78.

¹⁹⁶“Islamic Republic of Iran Air Force”, **Wikipedia**, (Erişim) http://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_Republic_of_Iran_Air_Force, 20 Mart 2011.

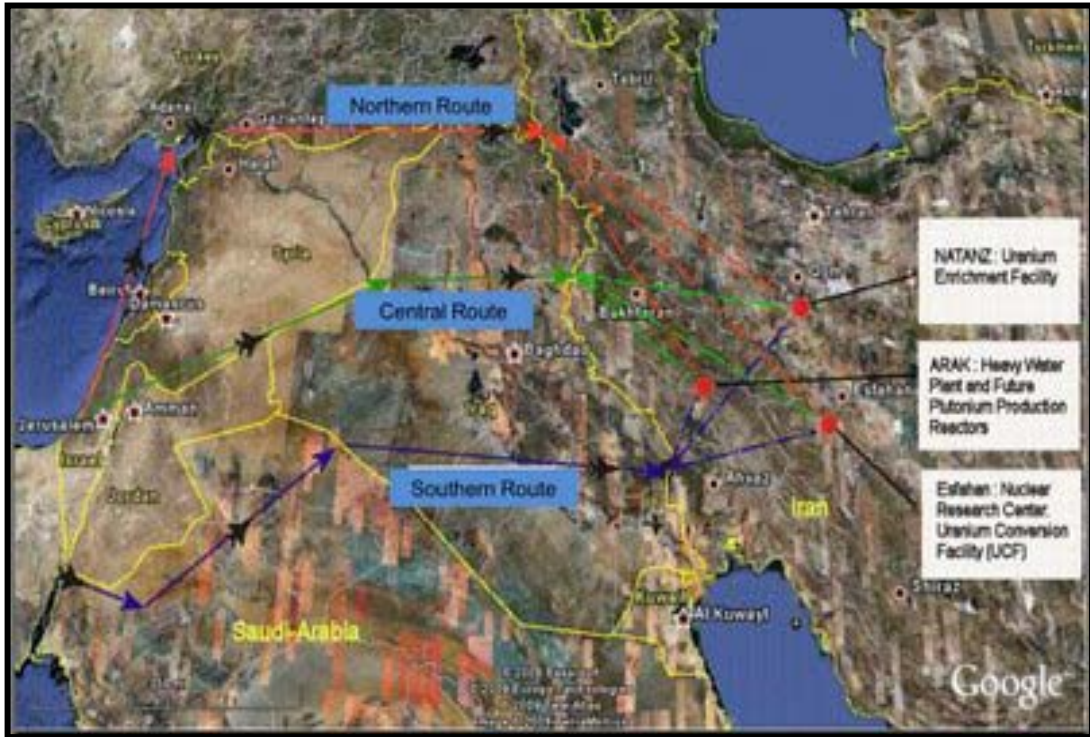
*gerçekleşecek bir harekât halkın kısa zamanda iktidara karşı ayaklanmasına, isyan etmesine sebebiyet verecektir.*¹⁹⁷

Bahsi geçen şartlarda bir harekâtın gerçekleştirilmesi ile “bir taş ile iki kuş vurulmuş olacak”; nükleer tesisleri yok etmeye ilaveten Tahran yönetiminin devrilmesi amacı da kısmen veya tümüyle başarıya ulaşmış olacaktır.

Harekâtın uzaması, uluslararası tepkiyi artıracığı için planlanan hava taarruzunun süresi mümkün olduğunca kısa tutulacaktır. Akıllardaki önemli bir diğer soru ABD ve İsrail’in bu saldırıyı nasıl ve çok daha önemlisi hangi rotayı kullanarak yapacağıdır. İsrail’in başlatacağı ve sonrasında ABD’nin de müdahil olabileceği saldırıya ilişkin olarak Batılı kaynaklarda, İsrail’in kullanabileceği çok sayıda rotadan bahsedilmektedir. Ancak uzmanlar tarafından kabul gören en yaygın muhtemel üç rota, aşağıdaki haritada gösterilmiştir.

---

¹⁹⁷ 22 Aralık 2008 tarihinde Erdoğan Karakuş ile yapılan Özel Röportaj.

Harita 4: İsrail'in İran Nükleer Tesislerine Yapacağı Saldırının Muhtemel Rotaları

Kaynak: Anthony. H.Cordesman, Study On A Possible Israeli Strike On Iran's Nuclear Development Facilities, **CSIS Center For Strategic International Studies**, 14 March 2009, s.60, http://csis.org/files/media/isis/pubs/090316_israelistrikeriran.pdf

Kuzey Rotasına göre İsrail'den kalkan F-15 ve F-16 uçakları Doğu Akdeniz üzerinden ilerleyecek, Türkiye-Suriye sınırı köşesinden batı istikametine yönelerek batı-doğu uçuş rotasını Suriye sınırı boyunca devam ettirerek Doğu'daki İran nükleer tesislerine yönelecektir.¹⁹⁸

İsrail uçakları bu rotayı 6-7 Eylül 2007 gecesi Suriye'nin Deyr-i Zor yakınlarındaki El Kibar tesislerini vurmak için de kullanmıştır. İsrail jetleri Antakya merkezli, Hatay ili Kırıkhan ve Hassa ilçeleri üzerinden çok alçak irtifadan uçarak, Elektronik Harp kabiliyetine sahip uçakları sayesinde radardan kaybolarak harekâtı başarıyla tamamlamıştır.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Cordesman, **a.g.m.** s. 61.

¹⁹⁹ Özge Kılınç, "SSNET Özel Dosyası: İsrail'in Türkiye Üzerinden Suriye Hava Saldırısı", **Savunma Sanayi.net**, 05 Haziran 2010, (Erişim) <http://www.savunmasanayi.net/israilin-turkiye-uzerinden-suriye-hava-saldirisi/israilin-turkiye-uzerinden-suriye-hava-saldirisi/>, 10 Mart 2011.

İsrail'in kuzey rotasını kullanması halinde, Suriye harekâtında olduğu gibi hava savunma radarları tarafından tespit edilemeyen, düşman haberleşme ağlarını işgal etme ve çökertme imkânına sahip F-15 ve F-16 uçakları kullanması muhtemeldir. İsrail'in sahip olduğu bu ileri teknoloji ile Türk radarlarını yanıltabilmesi de ihtimal dâhilindedir. Suriye hava üslerinin kuzey sınırına yakın olmaması ve Suriye'nin hava envanterinde de eski teçhizatın bulunması nedenleriyle Suriye'nin bu uçakları tespiti zor gözükmemektedir.²⁰⁰

Bunların yanı sıra kuzey rotası, İsrail'in hedeflerine ulaşabileceği en uzun mesafeli rotalardan biridir. Bu rotanın yaklaşık 2220 km. olduğu ifade edilmektedir.²⁰¹ Söz konusu mesafeyi kat etmek durumunda olan F-15 ve F-16'ların havada yakıt ikmali yapmak mecburiyetinde kalacakları düşünülmektedir.

Bu rotanın en büyük handikapı, İsrail savaş uçaklarının tespitine ilişkindir. Bu konuda Suriye'nin tespit riski düşük olmasına karşın, Türkiye açısından bu risk yüksektir. İsrail uçaklarının Türkiye tarafından tespiti ve Türkiye'nin müdahaleyi gerekli görmesi halinde, bölgede büyük bir gerginlik yaşanabileceği öngörülebilir. Bu çerçevede kuzey rotasının içerdiği riskler nedeniyle tercih edilmesi zayıf bir ihtimaldir. Ancak, yine de göz ardı edilmemesi gereken bir seçenek olduğu düşünülmektedir.

Merkezi Rotaya göre İsrail uçakları, Ürdün üzerinden geçerek İran nükleer tesislerini vuracaktır. Ancak İsrail ile Ürdün arasındaki Ekim 1994 tarihli Barış Antlaşmasına göre İsrail'in, Ürdün üzerinden geçecek her uçuşunu Ürdün'e bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Aksi taktirde, İsrail'in Ürdün hava sahasını ihlal etmesinin yüksek politik riskleri olacaktır. Bu kapsamda hava sahasının ihlalinin tespiti halinde Ürdün, buna karşı koyacak

²⁰⁰ Cordesman, **a.g.m.** Ss.61-62.

²⁰¹ Whitney Raas, Austin Long, "Osirak Redux Assessing Israeli Capabilities To Destroy Iranian Nuclear Facilities", **Security Studies Program**, Nisan 2006, (Erişim) http://web.mit.edu/ssp/publications/working_papers/wp_06-1.pdf, 10 Mart 2011.

ve bütün bölge bu durumdan haberdar olacak ve böylece saldırının sürpriz niteliği ortadan kalkacaktır.

İsrail'in Ürdün-Suriye sınırı üzerinden İran'a intikali de benzer şekilde operasyonel olarak yüksek risk taşıyacaktır. Bu durum, İsrail'in harekâtını derinden etkileyebilir. Bahsi geçen nedenlerle İsrail açısından merkezi rotanın tercih sebebi olma ihtimali zayıf gözükmemektedir.

Güney Rotasına göre İsrail, Ürdün'ün güney ucundan Suudi Arabistan içine, daha sonra da Irak üzerinden İran'a intikalini gerçekleştirecektir.²⁰² Sekiz adet F-16 ve beş adet F-15 İsrail uçağı, 1981'de Irak Osirak Nükleer Reaktörünü de bu rotayı kullanarak vurmuştur.²⁰³

Ancak bu rotanın kullanılabilmesi Suudi Arabistan'ın hava sahasını İsrail'e açmasına bağlıdır. Bu konuda 12 Haziran 2010 tarihinde İngiliz The Times Gazetesi'nin iddiaları oldukça dikkat çekicidir. The Times Gazetesi haberinde; Körfez'deki askeri kaynakların, olası bir saldırı durumunda, Suudi Arabistan'ın kuzeyindeki hava koridorunun İsrail uçaklarına açılacağını, Suudi Arabistan'ın, bu duruma hazırlıklı olmak amacıyla savunma sistemlerini de gözden geçirerek testler yaptığını bildirmiştir. Haberin devamında Suudi Arabistan uçuş izni verirse İsrail'in, yaklaşık iki bin dört yüz on kilometre mesafedeki İran hedeflerine en kısa yoldan ulaşabileceği, harekâtın Irak üzerinden yapılacak olması sebebiyle bu ülkeden de izin alınmasının şart olduğu, bunun için de ABD'nin onayının gerektiği ifade edilmiştir.²⁰⁴

Akıllardaki bir diğer soru ise Bağdat Yönetiminin; Şiiilerin kontrolünde olması ve/veya Tahran ile çok yakın ilişkiler kurması halinde, yine İsrail'e hava sahasını açıp açmayacağı hususudur.

²⁰² Cordesman, **a.g.m.** Ss.62,66.

²⁰³ Özge Kılınç, **a.g.m.**

²⁰⁴ Hugh Tomlinson, "Saudi Arabia Gives Israel Clear Skies To Attack Iranian Nuclear Sites", **The Times**, 12 June 2010, (Erişim) http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/middle_east/article7148555.ece, 12 Mart 2011.

ABD'nin etkisinin Irak'ta sürdüğü ve Bağdat Yönetiminin Şii kontrolünde olması gibi çetrefilli bir varsayım altında, ABD etkisinde kurulan Bağdat hükümetinin İsrail'e hava sahasını açması muhtemeldir. Zira bu durum Yönetimi; İran ile ortak mezhepten kaynaklanan yakınlık ile ABD'yle stratejik müttefiklik arasında bir açmaza düşürse bile, Bağdat'ın ABD'ye mevcudiyetini ve ihdasını borçlu olmasının, İran ile kurulan yakın ilişkilere göre daha baskın bir etki yapacağı, bu nedenle de Irak'ın hava sahasını İsrail'e açmasının muhtemel olacağı düşünülmektedir.

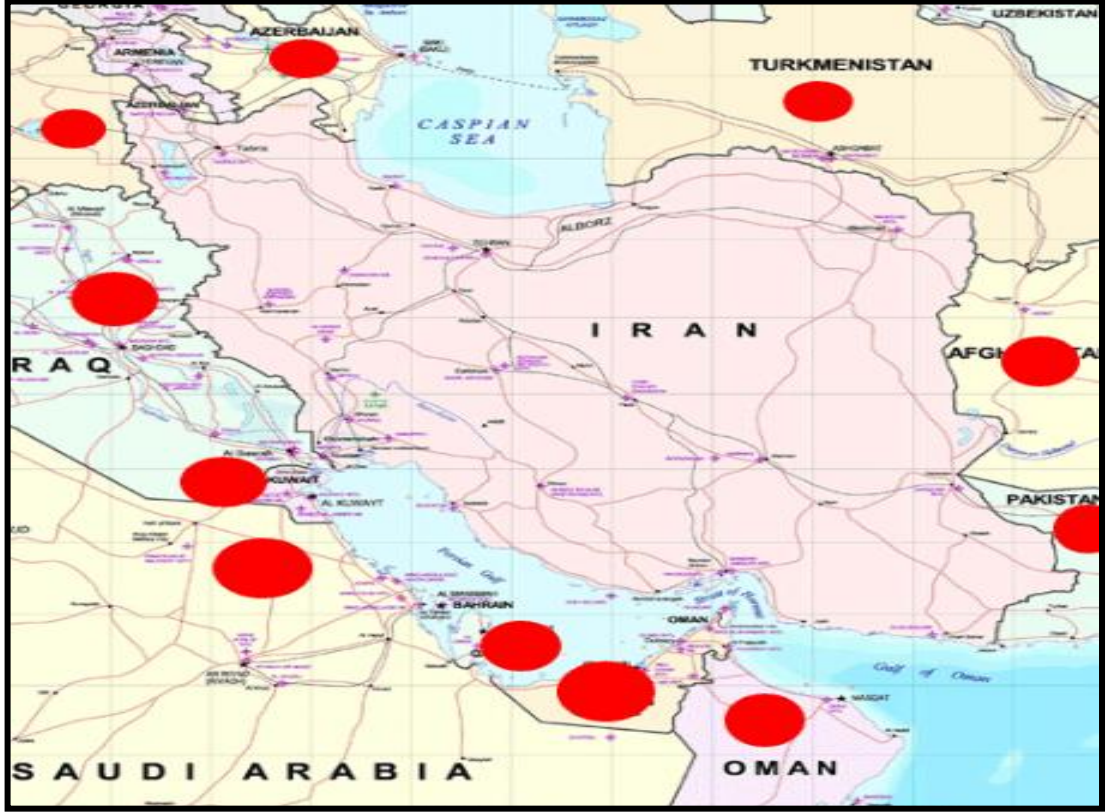
Suudi Arabistan'ın hava sahasını açacağına ilişkin iddialar, İsrail ve Suudi yetkililerce teyit edilmemiştir. Ancak, Suudi yetkililerin izninin alınması halinde operasyonel anlamda düşük risk potansiyeline sahip güney rotası seçeneğinin en muhtemel olacağı dikkate alınmalıdır.

İsrail'in başını çekeceği bir hareket için bu rotalar gündemdeyken, ABD'nin muhtemel saldırıda izleyebileceği rotalar üzerinde de ayrıca durmak gerekir.

ABD'nin, İran'ın hemen hemen tüm komşularında (Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE, Uman, Suudi Arabistan, Pakistan, Afganistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkiye) bir askeri üssü bulunmaktadır. Bu ülkelerin ABD'nin İran operasyonuna, izin verip-vermeyeceği tartışılmaktadır. Bölge ülkelerinin birçoğu, ABD ile ekonomik ve diplomatik yönden işbirliği içerisinde bulunmaktadır. Amerikan üssü bulunan ülkelerin ABD ile ilişkilerinin seyrini, askeri operasyonda üs kullanımına izin verip-vermemeleri belirleyecektir.²⁰⁵

---

²⁰⁵“Hürriyet Foto Analiz”, **Hürriyet**, (Erişim) <http://fotoanaliz.hurriyet.com.tr/GaleriDetay.aspx?cid=5829&p=2&rid=4369>, 12 Mart 2011.

Harita 5: İran'a Komşu Ülkelerde Bulunan ABD Üsleri

Kaynak: <http://fotoanaliz.hurriyet.com.tr/GaleriDetay.aspx?cid=5829&p=2&rid=4369>

Bu ülkelerin yanı sıra ABD'nin, Basra Körfezinde de hazır bekleyen uçak gemileri ve Hint Okyanusu'nda Diego Garcia adında büyük bir üssü bulunmaktadır. Körfez ülkeleri ile anlaşma sağlanamasa bile, 1991 ve 2003 Irak ve 2001 Afganistan harekâtlarının da aynı üsten yapıldığı dikkate alınarak, ABD'nin Hint Okyanusu'nda bulunan İngiliz adası Diego Garcia üzerinden İran'ı vuracağını iddia eden senaryolar da mevcuttur.²⁰⁶ Dahası, ABD'nin en kötü ihtimalle Irak'taki üsleriyle bile bu operasyonda başarı sağlayabileceği düşünülebilir.

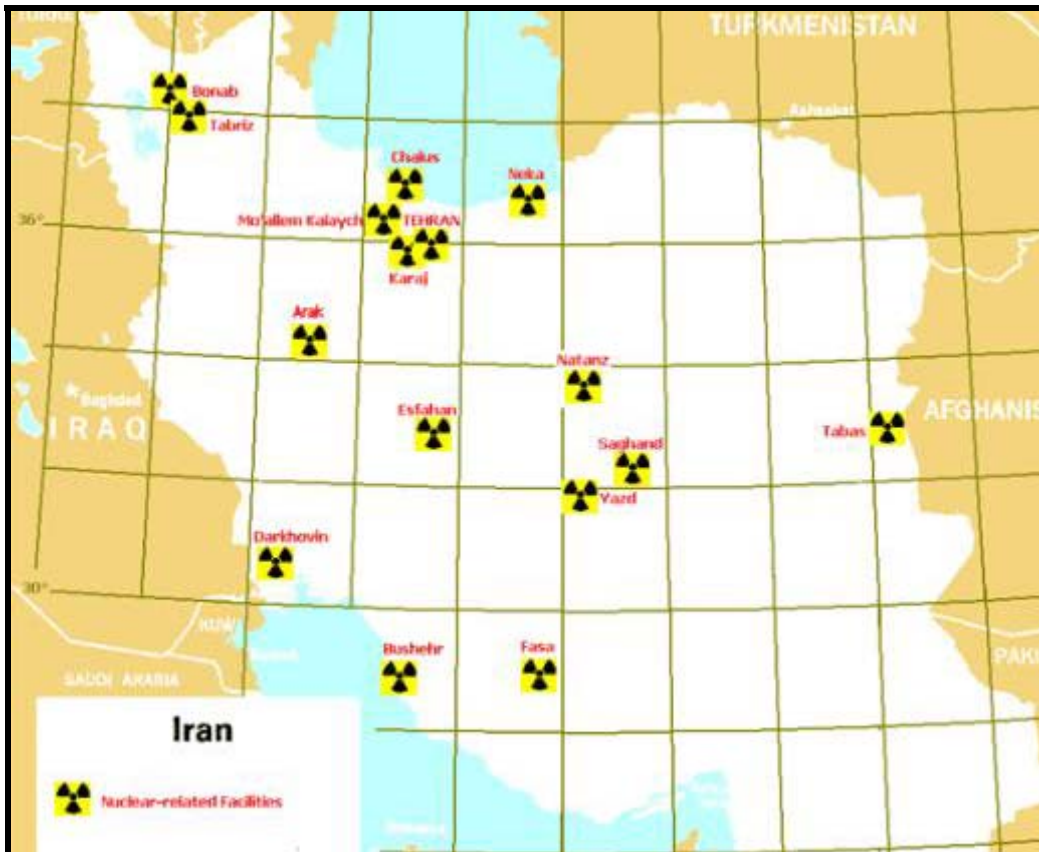
Bu kapsamda Körfez ülkelerinden olamasa bile Diego Garcia ya da Irak'taki üslerinden havalanacak ABD uçakları, İsrail ile ortaklaşa belirledikleri

²⁰⁶ Rob Edwards, Diego Garcia: Iran Attack Mystery Deepens, **Herald Scotland**, 21 Mart 2010, (Erişim) <http://www.heraldscotland.com/news/politics/diego-garcia-iran-attack-mystery-deepens-1.1014932>, 14 Mart 2011.

askeri ve nükleer hedefleri, gelişmiş silah sistemleri ve mühimmat kullanarak yok etmeye çalışacaktır.

ABD Hava Kuvvetlerinin gelişmiş hava harp silah ve bombardıman uçakları sayesinde, belirlenen hedefler kısa sürede tahrip edilmeye çalışılacak, ardından da bu hedeflere taarruzlar gerçekleşecektir. Ayrıca yetenekleri çok artırılmış İnsansız Hava Araçları da, hedef tespitinde büyük kolaylıklar sağlayabilir.

İsrail ve ABD unsurları, hava savunma sistemlerini imha ettikten sonra aşağıdaki haritada gösterilen İran nükleer tesislerini de imha etmeye yöneleceklerdir.²⁰⁷

Harita 6: Muhtemel İran Harekâtında Vurulması Hedeflenen İran Nükleer Tesisleri

Kaynak: <http://fotoanaliz.hurriyet.com.tr/GaleriDetay.aspx?cid=5829&p=2&rid=4369>

²⁰⁷ Sönmez, “ABD-İran Gerginliği ve Türkiye’ye Etkileri”, a.g.e. s. 81.

Yukarıda da belirtildiği gibi, yetenekleri arttırılmış İnsansız Hava Araçları hedef tespitinde büyük kolaylıklar sağlayacak ve böylece İran'a yönelik Hava Harekâtı, tüm hedeflere aynı zamanda taarruz yapılarak, şok ve korku yaratılmasını amaçlayacaktır. Kısacası sahip olunan ileri teknoloji bombardıman uçakları ve silahları ile hedefler kısa sürede tahrip edilmeye çalışılacak, ardından da bu hedeflere taarruzlar gerçekleştirilecektir.²⁰⁸

---

²⁰⁸ Sönmez, “ABD-İran Gerginliği ve Türkiye’ye Etkileri”, **a.g.e.** s. 82.

ALTINCI BÖLÜM

İRAN HAREKÂTININ ETKİLERİ

6.1. HAREKÂTIN ASKERİ VE EKONOMİK ETKİLERİ

Böyle bir çatışmanın mutlak bir galibinin olmasını beklemek ve sona ermesi ile birlikte her şeyin sona erebileceğini düşünmek oldukça zordur. Taraflar arasındaki gerginliğin çatışmayla sonuçlanması, bölgede ve uluslararası dengelerde değişikliklere, mevcut kutuplaşmaların derinleşmesine, yeni kutupların oluşmasına ve asimetrik güçlerin mücadele yönteminin ön plana çıkmasına neden olacaktır.²⁰⁹

Harekâtın sonucunda, İran'ın nükleer kabiliyetinin ve kapasitesinin tamamen yok edilmesi ya da tesislerin bütünüyle etkisiz hale getirilmesini beklemek aşırı zorlama olabilir.²¹⁰ Çok sayıdaki İran nükleer tesisi, coğrafi olarak yayılmış ve bazıları sivil yerleşim bölgelerinin yakınında ya da altında olmakla birlikte bunların vurulmasının, Tahran'ın nükleer programını sadece üç beş yıl geciktirebileceği,²¹¹ bu sebeple İran'ın nükleer silah elde etmesinin gecikeceği, askeri, endüstriyel ve ekonomik gücünü yeniden kazanmasının zaman alacağı düşünülmektedir. Böyle bir harekâttan elde edilecek sonuçların derecesinin, İran'ın ön alma ve karşı koyma durumuna bağlı olarak değişmesi muhtemeldir.²¹²

Büyük olasılıkla ABD/İsrail-İran savaşında her iki tarafın da kayıplar vereceği beklenmekle birlikte, bu kayıpların miktarı ya da durumu İran'ın

---

²⁰⁹ Kuloğlu, ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri, **a.g.e.**, s.145.

²¹⁰ Armağan Kuloğlu, "İran'ın Nükleer Teknoloji Çıkmazı, Gelişmeler ve Türkiye", **ORSAM**, Temmuz-Ağustos 2010 Cilt 2-Sayı 19-20, (Erişim) <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1060>, 13 Nisan 2011.

²¹¹ Koç, Gurur ve Önyargı: ABD-İran Gerginliği ve Türkiye, **a.g.m.**, s.61.

²¹² Kuloğlu, "İran'ın Nükleer Teknoloji Çıkmazı, Gelişmeler ve Türkiye", **a.g.m.**

elindeki askeri imkânların savaş sırasında ne kadarının kullanılabileceğine göre değişecektir.²¹³

İran'ın, saldırıya çeşitli şekillerde yanıt verebilmesi mümkündür.²¹⁴ İran'ın füze sistemlerinin güdüm sistemi ve isabet ihtimali konusundaki zafiyetlerinin devam ettiği bilinmesine rağmen, envanterindeki hava-hava, kara-hava, kara-kara, deniz-deniz ve deniz-hava füzeleri ile cevap vermesi halinde saldıran kuvvetlere zayıf verebilmesi ihtimal dâhilindedir.²¹⁵

İran düşman unsurlara karşı koyması halinde Rus ve Çin teknolojilerini, kendi silah ve teknolojilerini, Ukrayna'dan aldığı silahları deneme imkanını ve etkinliklerini ölçme fırsatını yakalayacaktır. Ayrıca, İran sahip olduğu bu silahlarla ön alabilmesi ve ABD taarruzundan kendisini bir müddet koruyabilmesi halinde Kuveyt, Suudi Arabistan ve Körfezdeki ABD askeri ve sivil hedeflerine taarruzlar gerçekleştirebilir.²¹⁶

İsrail'in Orta Doğu'daki İran destekli radikal unsurları kontrol altına almadan gerçekleştireceği bir harekâta Lübnan Hizbullahı'nın İsrail'e karşı füze taarruzları, Hamas ve İslami Cihat Örgütlerinin de yine İsrail'e karşı eylemlerde bulunması da oldukça yüksek bir ihtimaldir.²¹⁷

Bunlara ilave olarak İran; ABD ekonomisini hedef almak amacıyla, mayınlamak veya petrol tankerlerini batırmak suretiyle Hürmüz Boğazı'nı

²¹³ Kuloğlu, ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri, "ABD-İran Çatışmasının Askeri Sonuçları" **a.g.e.**, Ss.140-141.

²¹⁴ Tezimde ABD/İsrail'in saldırması halinde İran'ın hareket tarzı ele alınırken; Hasan Ünal tarafından "Orta Doğu'da Aynı Ray Üzerindeki İki Tren Hızla Birbirine Doğru İlerliyor" başlıklı makalede (küçük bir ihtimal olmakla birlikte) bu saldırının beklenenin tersine İran'ın, kendisine saldırılacağını hissettiği anda, ABD'ye saldırması senaryosuna değinilmiştir. Bu çerçevede İran tarafından beklenmedik bir anda kimyasal silahlarla yapılacak bir saldırının tam anlamıyla bir felaket senaryosu ve askeri sonuçlarının çok daha farklı olacağı belirtilmiştir. Senaryoda kimyasal füzelerle gerçekleştirilebilecek bir saldırı ile İsrail ve Körfez'deki ABD donanması vurulabilecek, dahası ABD'nin de nükleer füzelerin kullanması gündeme gelebilecektir. Böyle bir durum ise İran'ın intiharı manasına gelecek, dünyada pek çok dengeyi değiştirecek sonuçlara neden olacaktır.

Bkz. Ünal, "Orta Doğu'da Aynı Ray Üzerindeki İki Tren Hızla Birbirine Doğru İlerliyor", Barem Siyaset/Haber/Kültür, http://www.baremdergisi.com/news_detail.php?id=7693

²¹⁵ Kuloğlu, "İran'ın Nükleer Teknoloji Çıkmazı, Gelişmeler ve Türkiye", **a.g.m.**

²¹⁶ Kuloğlu, ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri, "ABD-İran Çatışmasının Askeri Sonuçları" **a.g.e.**, Ss.142-145.

²¹⁷ Kuloğlu, "İran'ın Nükleer Teknoloji Çıkmazı, Gelişmeler ve Türkiye", **a.g.m.**

deniz ulaşımına kapatmayı ve bu suretle Körfez'den petrol akışını sekteye uğratmayı deneyebilir. Basra Körfezi'nin ABD'nin, Batı Avrupa'nın hatta Japonya'nın petrol ihtiyacının önemli bir kısmını karşıladığı göz önünde bulundurulduğunda; petrol arzında yaşanacak böyle bir kesintinin, petrol fiyatlarını yükselterek küresel boyutlarda bir ekonomik krizi tetiklemesini öngörür. Ekonomik krizin etkilerinden en çok etkilenecek ülkelerin başında İran'ın sınır komşusu Türkiye olacak, Türkiye-İran ekonomik ilişkileri harekât sonucu büyük darbe alacaktır. Türkiye'nin İran'dan temin ettiği doğal gaz akışı sekteye uğrayabilir. Enerji arzında yaşanacak böyle bir kesintinin, bir taraftan Türk ekonomisinde hissedilir bir küçülme yol açması, diğer taraftan da ısınma başta olmak üzere doğalgaza bağımlı gereksinmelerin karşılanamamasından dolayı sosyal sıkıntıları beraberinde getirmesi muhtemeldir.²¹⁸

Öte yandan, harekâtın başlamasının ardından, İran'daki bu gelişmelerin Irak'ı da etkilemesi beklenebilir. Irak'taki direnişin artacağı, güneydeki Şiilerin direniş ve ayaklanmaya teşebbüs edeceği, bazı Kürt grupların ABD'ye tavır alabileceği, terör güçlerinin de yeniden hareketlenerek Irak'taki ABD güçlerine karşı eylemler yapabileceği düşünülebilir.

İran'a yapılabilecek müdahale, terörün ve şiddetin ön plana çıkmasına neden olacak, sadece İran'da değil, çeşitli ülkelerde hatta ABD içinde kaosu arttıracak, ABD vatandaşları, tesisleri, her türlü unsurları İranlı örgütlerin ya da El Kaide'nin hedefi haline getirecektir. Dahası İran'a müdahaleye destek verebilecek veya ABD üslerine ev sahipliği yapacak ülkeler de hedef haline gelebilirler.²¹⁹

ABD'nin İsrail ile birlikte veya münferit olarak İran'a karşı askerî bir harekât icra etmesi durumunda, bundan en fazla zarar görecektir. Harekâtın Türkiye'nin güvenlik çerçevesinde yansımaları değerlendirildiğinde; 2003 Irak harekâtı öncesinde tecrübe

²¹⁸ Kemal Turan, **a.g.m.**

²¹⁹ Kuloğlu, ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri,"ABD-İran Çatışmasının Askeri Sonuçları" **a.g.e.**, Ss.142-145.

edildiği gibi ABD'nin Türkiye'den askerî tesislerin ve/veya Türk hava sahasının kullanımı yönündeki istekleri²²⁰ veya İsrail ve/veya ABD'nin izinsiz olarak Türk hava sahasını (kuzey rotayı)²²¹ kullanması, Türkiye'yi İran ve Müslüman ülkelere karşı zor bir konumda bırakabilir. Amerika'nın böyle bir isteğine Türkiye'nin olumlu cevap vermesi, Türkiye'yi komşusu İran'a karşı saldırgan konuma sokacaktır.

Türkiye'nin de bir şekilde harekâtla ilişkilendirilmesi halinde Türkiye-İran ilişkilerinin büyük darbe alacağı, harekât sonrası dönemde Türkiye'nin terörle mücadelesine destek veren İran'ın, Türkiye'nin zayıflatılması amacıyla PKK/Kongra-Gel terör örgütünün İran uzantısı olan PJAK'a yaklaşımının değişebileceği ve Türkiye'de terör hareketlerinin artması ihtimal dahilindedir.

İran ile yaşanabilecek gerilimlerin yanı sıra, savaşın ABD ile ilişkilere yansımaları çerçevesinde, Türkiye'nin 2003 tezkere krizinde yaşadığı üzere Amerikan isteklerini reddetmesi, Türk-ABD ilişkilerinde PKK ile mücadele açısından yeni sorunların gündeme gelmesine sebep olacaktır.

İran'a karşı gerçekleştirilecek geniş çaplı bir müdahale ve sonrasında uygulanacak yaptırımlar, Irak örneğinde yaşandığı gibi İran'ın siyasi birliğini ve toprak bütünlüğünü tehlikeye sokabilir. Böyle bir gelişme sonrasında Türkiye-İran sınırının İran tarafında ortaya çıkacak bir otorite zaafiyeti, Irak'ın kuzeyinde tecrübe edildiği gibi Türkiye'nin iç güvenliğini tehdit edebilir. Bu bağlamda İran'ın toprak bütünlüğünün korunması, Türkiye için oldukça önemlidir. Bu çekincelerden dolayı Türkiye, Avrupa ülkeleri ve ABD üzerindeki nüfuzunu kullanarak öncelikli olarak harekâtın önüne geçmeye

²²⁰Tezimde ABD'nin Türkiye'den üs isteyeceği düşünülmemekle birlikte, konunun gözden kaçırılmaması gerektiği düşünülmektedir. Korgeneral Karakuş Türkiye'den üs istenilmesi hususunu şu şekilde izah etmiştir. Karakuş, böyle bir harekâtın gerçekleşmesi için ABD'nin Türkiye'ye hiç ihtiyacı olmayacağını, İran'ın Irak'ın işgalinden çok farklı olacağını; çünkü ABD'nin Irak'ı işgali ile zaten o bölgeye yerleşmiş ve askerî üssünü bölgeye yerleşmiş olduğunu, bu sebeple İncirlik Hava Üssü'ne ya da Türkiye'deki başka bir üsse ihtiyacı kalmadığını ifade etmiştir. Karakuş tarafından; İran'ın husumetinin tek başlarına çekmek istemeyen ABD ve İsrail'in yapılacak hava harekâtının, Türkiye tarafından desteklenmesi pek tabii ki arzu edilen bir durum olacağı ilave edilmiştir.

²²¹ Tezimde muhtemel hava harekâtının Türkiye üzerinden yapılması ihtimalinin düşük olduğu değerlendirilse de bu ihtimalin de mevcut olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

çalışmalı, gerçekleşmesi kaçınılmaz ise harekâtın sadece nükleer tesisler ile sınırlı kalması yönünde çaba harcamalıdır.

İran'ın nükleer programı hususunda ABD/İsrail ile İran arasında tırmanan gerginlikte, Türkiye'nin bıçak sırtında bir siyaset takip etmesi en uygun seçenek olarak görünmektedir. Bu çerçevede Türkiye, sınırlı bir askerî harekâta tarafsız kalarak kendisini ileride hedef alabilecek bir nükleer tehdidi üçüncü ülkeler vasıtasıyla bertaraf etmeyi düşünebilir.²²²

6.2. HAREKÂTIN SİYASİ VE SOSYAL ETKİLERİ

İran'a yapılabilecek bir müdahalenin, İslam dünyasında ve Orta Doğu'da muazzam yansımaları olacaktır. Bu müdahaleyle İslam dünyasında büyük protestolar gündeme gelecek, ABD ve İsrail karşıtlığı dünyanın her yerinde yükselecektir. Türkiye dâhil bütün Orta Doğu ülkelerinde, ABD ve İsrail'e karşı kızgınlık, öfke ve gösteriler ortaya çıkabilir.²²³ Ayrıca yükselen ABD ve İsrail karşıtlığı, radikal grupların güçlenmesine zemin teşkil ettiği gibi bölgeyi ve dünyayı yeni bir terör dalgası ile karşı karşıya bırakabilir.

Bu çerçevede ABD'nin İran'ı vurmak için Irak'taki üslerini kullanması, bu ülkedeki varlığını ve Şii gruplarla ilişkilerini olumsuz etkileyecektir. İran'a yönelik bir ABD harekâtından sonra Iraklı Şiiiler ABD'ye karşı saldırılara başlarlar mı bilinmez ama ABD'ye bakışlarının olumsuz yönde etkileneceği söylenebilir.

Harekâtın siyasi sonuçlarını etkileyebilecek önemli unsurlardan biri de İran milliyetçilik duygusunun harekâttan nasıl etkileneceğidir. Bu tür bir harekâtın İran'ı nükleer kapasite edinmek için daha da istekli hale getireceğini düşünenler olsa da, arada kazanılacak zaman içinde İran halkının programa verdiği desteğin azalması ya da rejimin değişmesi

²²² Kemal Turan, **a.g.m.**

²²³ Hasan Ünal, ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri, **a.g.e.** s.127.

mümkündür.²²⁴ Bu kapsamda İran'daki rejim muhalifleri, -2003 Irak harekâtında yaşandığı gibi- İran'ın toprak bütünlüğünü bozmaya yönelik faaliyetlerini hızlandırabilir. Özellikle Irak'ın kuzeyindeki ayrılıkçı Kürt grupların desteğini alacak İran Kürtleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin hamiliğinde kurdukları Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ni tekrar hayata geçirmeyi deneyebilirler. Aynı paralelde, harekât ile zayıflatılan İran'ın, Irak'ın kuzeyine müdahale tehlikesinin ortadan kalkması ile Irak Kürtlerinin bağımsızlık isteklerinde daha talepkâr davranmalarının yolu da açılmış olacaktır.

Harekât sonucunda İran'ın güç kaybetmesi, Orta Doğu'nun hassas dengelerini değiştirebilir. Oluşacak bu yeni siyasi iklim içerisinde İran'ın fiili müttefiki olan Suriye yalnızlaşacak ve ABD ile İsrail'in baskılarına daha fazla boyun eğmek zorunda kalabilecektir. Aynı paralelde, İran'ın desteğini yitirecek olan Hizbullah'ın Lübnan'da, Hamas'ın ise Filistin'de nüfuz kaybına uğrayacakları öngörülebilir. Bu gelişmelerle eşzamanlı olarak, Filistin meselesi ile İsrail-Suriye sınır anlaşmazlığında İsrail ve ABD, arzuladıkları çözüm tarzını karşı tarafa dayatma olarak kabul ettirebilir.

İran'ın nükleer silah elde etmesini engellemek amacıyla İran'a yapılabilecek bir müdahale, Türkiye'nin siyasi menfaatlerine de uygun olmayabilir. Her halükarda, bu operasyonla Türkiye'nin başı ağrıyacak, harekâta alacağı tavra göre sıkıntıların şiddeti ve sıkıntılara kaynaklık eden aktörler değişkenlik gösterecektir. Söz konusu harekâta Türkiye'nin alacağı tavır ABD ve/veya İran ile ilişkilerinin zedelenmesine ya da İsrail ile ilişkilerin daha da gerilmesine neden olabilir. Çatışmanın her halükarda maliyeti olması nedeniyle Türkiye'nin bu olası durumda, diplomasi ve müzakere yoluyla tarafların uzlaşması konusunda gayret göstermesi en iyi seçenek olabilir. Savaş kaçınılmazsa, tarafsız bir tutum içinde olması ve kendi çıkarlarını belirleyip korumanın yollarını araması uygun olabilir.²²⁵

²²⁴ Şanlı Bahadır Koç, "Gurur ve Önyargı: İran-ABD Gerginliği ve Türkiye", **Stratejik Analiz**, Nisan 2006, s. 61.

²²⁵ Kuloğlu, ABD-İran Gerginliği ve Türkiye'ye Etkileri, **a.g.e.**, s.145.

Türkiye için en kötü senaryo, İran harekâtında Türkiye'nin rızası dışında hava sahasının İsrail ve/veya ABD tarafından kullanılması ve bir şekilde Türkiye'nin harekâta dahil edilmeye çalışılmasıdır. Söz konusu durum, Türkiye-İran ilişkilerini oldukça gerginleştirebilir ve Türkiye'nin tehdit algısını artırabilir. Ayrıca harekât sonrasında İran'a uygulanacak yaptırımlar, İran'ın siyasi birliğini ve toprak bütünlüğünü tehlikeye sokabilir.

Harekât sonucunda ABD'nin kontrolüne girmiş bir İran, Rusya ve Çin'in; Orta Asya, Kafkasya ve Orta Doğu'daki menfaatlerini de olumsuz yönde etkileyecektir. Bu sebeple, Rusya Federasyonu ve Çin, İran'ın Şah zamanında olduğu gibi tekrar ABD etkisine girmesini kesinlikle arzulamayacaktır. Türkiye bu iki ülkenin İran'a yönelik çekincelerinden istifade ederek, Rusya Federasyonu ve Çin'in BM Güvenlik Konseyi'nde askerî harekâtın çapı konusunda ABD üzerinde baskı kurmalarını destekleyebilir.²²⁶

Harekâtın siyasi etkilerinin yanında çevresel etkileri de olacaktır. İran'ın nükleer reaktörlerine yapılacak saldırının, reaktördeki yüksek derecedeki radyoaktif maddelerin (reaktördeki fizyon işleminde elde edilen aktinitler ve füzyon ürünleri) çevreye yayılmasına sebebiyet verebilir. Örneğin Buşehr nükleer tesisine yapılan saldırı, radyonükleid kirliliği yayacak, bu kirlilikten İran'ın yanı sıra Bahreyn, Katar, BAE'nin de etkilenecektir. Saldırı esnasındaki radyoaktif kirlilik, adı geçen bölgelerde binlerce insanın anında ölmesine ya da saldırının ardından çok sayıda insanın kansere yakalanarak hayatını kaybetmesine sebep olabilir.²²⁷

---

²²⁶ Kemal Turan, **a.g.m.**

²²⁷ Cordesman, **a.g.m.** s.90.

SONUÇ

Orta Doğu, dünya petrol rezervlerinin 2/3'üne sahip olması, bütün güç merkezlerini ilgilendiren su yolları ve geçitleri kontrol edebilmesi, üç büyük dinin kutsal kabul ettiği kültürel ve tarihi zenginliklere ev sahipliği yapması ve üç kıtayı birleştiren bir kavşak niteliği taşıması dolayısıyla küresel güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir. Orta Doğu'nun merkezinde yer alan İran bu coğrafyanın önemli avantajlarına sahiptir. Bu durum İran'ı başta ABD ve İsrail olmak üzere küresel güçlerin hedefi haline getirmiştir.

Küresel güç mücadelesinde İran'ın hedef tahtası haline gelmesi nedeniyle Tahran yönetimi, mevcut rejiminin güvenliğinin tesisi, askeri gücünün devamlılığı ve caydırıcılığın sağlanması için 1957'de ABD desteği ile nükleer çalışmalarına başlamıştır. 1950'li yıllara kadar SSCB'nin Körfez ülkelerine karşı İran desteğine ihtiyacı olan Washington yönetimi, bahsi geçen yıllara kadar Tahran'la iyi ilişkiler içerisinde olmuş, bu kapsamda İran'ın nükleer çalışmalarına destek vermiştir.

Ancak, 1979'da İslam Devrimiyle yeniden şekillenen İran dış politikasının Batı karşıtı bir yapı alması, ABD/İsrail'i İran ile karşı karşıya getirmiştir. Bu dönemde ABD'nin en önemli hedefi İran'ı kendi doğrultusunda değiştirmek olmuştur. Ancak ABD, İran'ı değiştirmek bir yana, İran ile ilişki kurma konusunda bile başarılı olamamıştır. ABD'nin Irak harekâtı ile Irak'a yerleşmesi ve İran'ın çevresinin giderek Amerikan askerleriyle kuşatılması İran'ın ABD'den algıladığı tehdidi artırmıştır. Bununla birlikte Devrim sonrası İran'ın Batı'nın etkisinden çıkarak izlediği bağımsız dış politika, rejimini ihraç çabaları, SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş sonrası İran'ın Orta Doğu güç dengesinde oldukça etkin bir aktör olarak yerini alması, teröre destek vermesi ABD ve İsrail'i oldukça rahatsız eden gelişmeler olmuştur. Söz konusu gelişmeler iki ülkenin artan bir biçimde bir birlerine karşıt düşmanca politikalar üretmesine sebebiyet vermiştir. Bu çerçevede dönemin ABD Başkanı George W.Bush'un 2002 yılında İran'ı, Libya, Sudan, Suriye, Irak ve

Kuzey Kore ile birlikte “şer eksenini” olarak nitelendirmiştir. İran’ı Orta Doğu Barış Sürecine engel olmak, kitle imha ve nükleer silah üretmekle suçlayan İsrail ise bu ülkeyi kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak gördüğünü her fırsatta ifade etmiştir.

11 Eylül sonrası dönemde nükleer çalışmalarını hızlandıran İran, hâlihazırda nükleer faaliyetlerine devam etmektedir. Dünya üzerinde Batılı ülkelerin de aralarında olduğu çok sayıda küresel aktör nükleer yarışın içindeyken, günümüzde aynı küresel aktörler İran’ı nükleer silah üretmekle suçlamaktadır. Bu suçlamalar karşısında İran, nükleer faaliyetlerini barışçıl amaçlarla sürdürdüğünü iddia etmektedir. İran’da mevcut nükleer tesisler olmasına rağmen, nükleer silah üretildiğine dair somut deliller bulunmamaktadır. Gerek delillerin bulunmaması gerekse İran’ın barışçıl amaçlarla nükleer çalışmalarını sürdürme yönündeki açıklamaları dünya kamuoyunda kabul görmemektedir. İran’ın nükleer silah üretimine yarayan santrifugasyon yöntemiyle uranyum zenginleştirme kapasitesini elde etmiş olması ve nükleer tesislerini uluslararası denetime açma konusunda isteksiz davranması UAİK ve Batı’nın, İran’ın nükleer silah elde etme yönündeki iddialarını güçlendirmektedir.

İsrail, İran’ın nükleer silah elde etme sürecini 2009–2012 arasında tahmin ederken, ABD bu süreyi 2013 olarak öngörmekte ve İran’ın nükleer faaliyetlerinin en kısa zamanda durdurulması gerektiğini ifade etmektedir. Halihazırda ABD, İsrail ve uluslararası kuruluşlar İran’a nükleer faaliyetlerini durdurması yönünde çağrıda bulunurken, İran ne pahasına olursa olsun uranyum zenginleştirme projesini askıya almayacağını ve kendi deyimleriyle barışçıl nükleer hedeflerinden sapmayacağını ifade etmektedir. BM çatısı altında İran ile müzakereler devam ederken, basın yayın organlarında ve akademik çevrelerde ABD/İsrail-İran arasında nükleer nedenle artan gerilimin savaşa sonuçlanacağı öngörüsüyle çok sayıda savaş senaryosu üretilmektedir.

Nükleer bir İran'ın İsrail açısından bekâ sorunu olarak algılanması ve daha önce nükleer gerekçeyle İsrail'in Suriye'nin El Kibar'daki tesisine askeri harekât düzenlemesi, nükleer İran'ın ABD'nin bölgesel ve küresel menfaatleri açısından da asla kabul edilemeyecek bir durum olması, diğer taraftan ABD ve İsrail'in İran'ın nükleer silah elde etme takviminin giderek kısalması dikkate alındığında İsrail/ABD'nin İran'a yönelik olası bir askeri harekâtını öngörmek zor olmayacaktır.

Buna rağmen askeri harekâtın kısa vadede gerçekleşmesinin önünde çok sayıda engel bulunmaktadır. İsrail'in ülke içinde Filistin sorunuyla uğraşırken, uluslararası toplum önünde Mavi Marmara baskınına aklama çabaları, diğer taraftan ABD'nin Irak ve Afganistan'da istenilen başarıyı elde edememesi ve son dönemde Arap Baharı adı altında Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde rejim karşıtı gösterilerin giderek yaygınlaşması ile dünyanın gündemini söz konusu rejim karşıtı eylemlerin oluşturması gibi nedenler, İran'a yapılmak istenilen harekâtı en azından bir süreliğine ertelemeye ve uygun şartların oluşmasını beklemeye mecbur bırakabilir.

ABD'nin İsrail ortaklığı ile gerçekleştireceği saldırının, ülke genelindeki tüm askeri, siyasi unsurlardan ziyade nükleer tesisler ve hava savunma sistemleri gibi stratejik unsurları hedef alması muhtemeldir. İran'a yapılacak hava harekâtı temelli bir saldırının sonuçları sadece Orta Doğu'yu değil tüm dünyayı etkileyecektir. Taraflar arasındaki çatışmanın tam bir galibinin olmayacağı söylenebilir. Çatışma, bölgede ve dünyada huzursuzluk, belirsizlik ve kaos yaratacak, kapanması oldukça zor olan derin yaralar açabilecektir. Bu çerçevede muhtemel bir harekâttan en çok etkilenen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Zira 1639 tarihli Kasr-ı Şirin Antlaşması'ndan bu yana doğu komşusu İran'daki her türlü siyasi, sosyal ve ekonomik gelişme, Türkiye'yi doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir.

KAYNAKÇA

İNTERNET KAYNAKLARI VE GAZETELER

“Barak Tells Gates: All Iran Options Still On Table”, **Haaretz.com**, 21 September 2009, (Erişim), <http://www.haaretz.com/news/barak-tells-gates-all-iran-options-still-on-table-1.7526> ,17 Şubat 2011.

http://www.cesran.org/index.php?option=com_content&view=article&id=520%3Aorta-dou-siyasetini-belirleyen-uec-temel-aktoer-tuerkiye-abd-rusya-federasyonu&catid=37%3Aorta-dou-calmalar-makale-ve-raporlar&Itemid=67&lang=tr, 05 Nisan 2011.

“Country Energy Profiles”, **US Energy Information Administration**, Independent Statistics and Analysis, (Erişim), <http://www.eia.doe.gov/countries/index.cfm?topL=con>, 03 Mart 2011.

<http://www.diplomasisozluk.com/nedir/%C3%A7evreleme-politikas%C4%B1>, 25 Mart 2011.

“Dünyada Petrol Tükenmekte midir?”, **İTÜ Petrol ve Doğal Gaz Bölümü**, (Erişim) http://web.itu.edu.tr/~pdgmb/question/faq_t.html#8, 05 Şubat 2011.

Greek Air Force Confirms Joint Israeli Forces, **Defense News**, (Erişim), <http://www.defensenews.com/story.php?i=3592128>, 20 Şubat 2011.

“Hürmüz Boğazı Jeopolitiği”, Orta Doğu’da Güncel Güvenlik Sorunları Raporu, **Bahçeşehir Üniversitesi, Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi**, (Erişim) İstanbul, Ekim 2010, s.8, busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/ortadogu_rapor.pdf, 05 Aralık 2010.

Hürriyet Foto Analiz, **Hürriyet**, (Erişim) <http://fotoanaliz.hurriyet.com.tr/GaleriDetay.aspx?cid=5829&p=2&rid=4369>, 12 Mart 2011.

International Energy Outlook 2007”, **Energy Information Administration**, (Erişim),[http://tonto.eia.doe.gov/ftproot/forecasting/0484\(2007\).pdf](http://tonto.eia.doe.gov/ftproot/forecasting/0484(2007).pdf), 02 Aralık 2010.

“İran’ı Anlamak”, **Bahçeşehir Üniversitesi, Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi**, İstanbul, Temmuz 2009, (Erişim) <http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/irani-anlamak.pdf>, 30 Haziran 2011.

“İran Görüşmeleri Sonuçsuz”, **NTVMSNBC**, (Erişim) <http://www.ntvmsnbc.com/id/25174228/>, 15 Şubat 2011.

“İran”, **Energy Information Administration**, October 2007, (Erişim), <http://eia.doe.gov/emeu/cabs/Iran/Oil.html>, 10 Aralık 2010.

“İran Economy”, **The World Fact Book, Central Intelligence Agency**, (Erişim) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 01 Şubat 2011.

“İran'dan Hizbullah ve Hamas'a Açık Destek”, **Turkishny.com**, 4 Aralık 2009, (Erişim), <http://www.turkishny.com/other-news/4-other-news/20326-irandan-hizbullah-ve-hamasa-ack-destek>, 08 Haziran 2011.

“İran İslam Cumhuriyeti Ülke Raporu”, **Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi**, Mart 2008, (Erişim) , <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/iran.pdf>, 10 Aralık 2010.

“İran Nükleer Programının Orta Doğu Güvenliğine Etkileri”, Orta Doğu’da Güncel Güvenlik Sorunları, **Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Ekim 2010, İstanbul (Erişim), http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/ortadogu_rapor.pdf, 10 Aralık 2010.

“Iran Oil And Natural Gas”, **U.S Energy Information Administration**, Independent Statistics and Analysis, (Erişim) www.eia.doe.gov, 10 Ocak 2011.

“Iran Population”, **The World Factbook, Central Intelligence Agency**, (Erişim) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>., 15 şubat 2011.

“İran Provası”, **Hürriyet**, 22 Haziran 2008, (Erişim), http://www.hurriyetusa.com/haber_detay.asp?id=16412, 23 şubat 2011.

“İran”, **T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi**, (Erişim), <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=%C4%B0ran> ,11 Aralık 2010.

“İsrail, En Kapsamlı Sivil Savunma Tatbikatına Hazırlanıyor”, 26 Mayıs 2009, **Net Gazete**, (Erişim) , http://www.netgazete.com/News/597423/%C4%B0srail_en_kapsamli_sivil_savunma_tatbikatini_yapacak.aspx, 25 şubat 2011.

“Israeli Military Intelligence Chief: Iran Not Working On Nuclear Bomb”, 26 January 2011,(Erişim) <http://morallowground.com/2011/01/26/israeli-military-intelligence-chief-iran-not-working-on-nuclear-bomb/>, 03 Mart 2011.

“Islamic Republic Of Iran Air Force”, **Wikipedia**, (Erişim), http://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_Republic_of_Iran_Air_Force,20 Mart 2011.

“Kültür Ve Tarih”, **Adriya Datis Law and Consultancy Office**, (Erişim) http://www.ariyadatis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=16&Itemid=17&lang=tr, 25 Haziran 2011.

“Lübnan’da Hükümet Kuruldu”, **Zaman Dış Haberler**, 13 Haziran 2011, (Erişim),

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1146485&title=lubnanda-hukumet-kuruldu>, 20 Haziran 2011.

Nejat ile Söyleşi, “İran Üzerinde ABD ile Çin Arasında Güç Mücadelesi Var, ABD Nükleer Darbe Yapabilir.”, **2023**, (Erişim), <http://www.2023.gen.tr/subat2006/2.html>, 10 Ocak 2011.

“Obama’dan Dünyayı Nükleer Silahlardan Arındırma Çağrısı” **TÜSİAD**, (Erişim), http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/ABDGundemi-Sayi70-31Mart6Nisan.pdf, 11 Temmuz 2011.

“Persian Gulf Oil and Gas Exports Fact Sheet” , **U.S. Department of Energy**, (Erişim), <http://www.persiangufonline.org/interestgroups/oilfacts.html>, 01 Aralık 2010.

“Petrol Oyunlarında Bir Darbe İki Ülke: İran-Türkiye”, (Erişim) <http://www.sde.org.tr/print.aspx?pageID=0&columnID=199&newsID=0>, 05 Temmuz 2011.

“War On Iran Spells Disaster For Israel”, **Press Tv**, 13 January 2011, (Erişim) www.presstv.ir/detail/159937.html, 25 Şubat 2011.

“Yeni Yaptırımlar İran’ı Güçlendirdi”, **Milliyet Gazetesi**, 09 Nisan 2010, (Erişim), <http://www.milliyet.com.tr/-yeni-yaptirimlar-iran-i-guclendirdi-/dunya/sondakika/08.10.2010/1299401/default.htm?ref=haberici>, 10 Aralık 2010.

22 Aralık 2008 Tarihinde Erdoğan Karakuş İle Yapılan Röportaj.

KİTAPLAR VE MAKALELER

AKHBARİ, Mohammad and ZOLFEGHARİ, Hossein; “A Geopolitical Analysis Of Ethnicity In Iran, With An Emphasis On Challenges And Opportunities”, **Geopolitics Quartely**, Volume: 5, No: 3, Winter 2009, (Erişim) www.sid.ir/en/VEWSSID/J_pdf/108020101603.pdf, 19 Aralık 2010.

ALBAYRAKOĞLU, Esra Pakin; “2009 Yılı Amerikan Dış Politikası’na Bir Bakış”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)**, (Erişim) http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=541, 15 Şubat 2011.

ARI, Tayyar; **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, I. Baskı, İstanbul, Ekim 2004.

ARI, Tayyar; **Irak, İran ve ABD, Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, I.Baskı, Ocak 2004.

BEN, Aluf; “Military Strike On Iran Is What Unites Netanyahu And Barak”, 18 January 2011, **Haaretz.com**, 17 Şubat 2011, (Erişim), <http://www.haaretz.com/print-edition/news/military-strike-on-iran-is-what-unites-netanyahu-and-barak-1.337686> defense/israel-and-u-s-successfully-test-anti-missile-system-1.344989, 03 Mart 2011.

BRUNO, Greg; “Iran's Ballistic Missile Program” **GIFGRF**, (Erişim), <http://www.cfr.org/iran/irans-ballistic-missile-program/p20425>, 11 Temmuz 2011.

CANKARA, Yavuz; **Yeni Oyun: İran’ın Nükleer Politikası**, I. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.

CEYLAN Ali Kemal; **Çılgık Çılgıca İran**, I. Basım, İstanbul, Yeni yüzyıl Yayınları, Temmuz 2009.

CLEVELAND, William; **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çev. Mehmet Harmancı, I. Baskı, İstanbul, 2004.

CORDESMAN, Anthony. H.; “Study On A Possible Israeli Strike On Iran’s Nuclear Development Facilities”, **CSIS Center For Strategic International Studies**,(Erişim),
http://csis.org/files/media/csis/pubs/090316_israelistrikeiran.pdf, 14 March 2009.

ÇITAK, Metin; “**ABD-İran Arasında Meydana Gelebilecek Çatışma Olasılığı, Sonrasında Ortaya Çıkacak Yeni Durum ve Türkiye’nin Milli Güvenliğine Etkileri**” Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze, 2007.

DEMİR Adem; “ABD-İran Gerginliği ve Türkiye’ye Etkileri”, **Türkiye Emekli Subaylar Derneği Stratejik Araştırmalar Merkezi Sempozyum Sonuç Raporu**, 12 Aralık 2007.

DİKBAŞ, Yılmaz; **İsrail’in Nükleer Silah Cephaneliği**, İstanbul, Nisan 2006.

DUMANLI, Cihangir; “Bölgenin Jeostratejik Durumu ve Taraflar Açısından Değerlendirilmesi, ABD-İran Gerginliği ve Türkiye’ye Etkileri” Sempozyum Sonuç Raporu, **Türkiye Emekli Subaylar Derneği Stratejik Araştırmalar Merkezi (TESSAM)**, 12 Aralık 2007.

DURMUŞ, Mehmet; “Şah’tan Hatemi’ye İran Dış Politikası”, **Uluslararası İlişkiler ve Strateji Araştırmalar Merkezi TÜRKSAM**, (Erişim)
<http://www.turksam.org/tr/a653.html>, 01 Nisan 2011.

EDWARS, Rob and GARCÍA Diego; “Iran Attack Mystery Deepens”, **Herald Scotland**, 21 Mart 2010,
 (Erişim),<http://www.heraldscotland.com/news/politics/diego-garcia-iran-attack-mystery-deepens-1.1014932>, 14 Mart 2011.

EKİNCİ, Arzu Celalifer; **İran Nükleer Krizi**, I. Baskı, Ankara, Karınca Yayınları, Ocak 2009.

EKİNCİ, Mehmet; “Füze/Uzay Harekâtı” ABD-İran Gerginliği ve Türkiye’ye Etkileri” Sempozyum Sonuç Raporu, **Türkiye Emekli Subaylar Derneği Stratejik Araştırmalar Merkezi (TESSAM)**, 12 Aralık 2007.

EKŞİOĞLU, Ayça Tuğçe; “Humeyni Dönemi İran Dış Politikası”, **Kocaeli Stratejik Araştırmalar Masası (KOUSAM)**, (Erişim), <http://kousam.ysmyazilim.com/default.asp>, 13 Ocak 2011.

ERDOĞDU, Hikmet; **Büyük Pers Düşüncesinden Zülfikarın Yumruğuna İran**, I. Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

ERDURMAZ, Serdar; “İran’ın Balistik Füze Üretim Kabiliyetleri ve Üretim Yeteneği Hakkında Değerlendirme”, **TÜRKSAM**, (Erişim), <http://www.turksam.org/tr/yazdir2163.html>, 11 Temmuz 2011.

ERDURMAZ, Serdar; “Mısır’daki Gelişmelerin Orta Doğu’ya Yansıması ve Türkiye”, **TÜRKSAM**, 30 Ocak 2011, (Erişim), <http://www.turksam.org/tr/yazdir2315.html>, 16 Şubat 2011.

FRIEDMAN, George; “The Geopolitics Of Iran: Holding The Center Of A Mountain Fortress”, **STRATFOR**, (Erişim), <http://www.safehaven.com/article/10837/the-geopolitics-of-iran>, 13 Ekim 2010.

FRIEDMAN, Matti; “Israel, U.S Successfully Test Arrow Missile”, **The Washington Post**, 22 Şubat 2011, (Erişim), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/02/22/AR2011022201074.html>, 03 Mart 2011.

GÜNDOĞAN, Ünal; “Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi: Genel Değerlendirme”, **Ortadoğu Analiz**, Mayıs 2011, Cilt III, Sayı 29, (Erişim) http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011513_makale8.pdf, 25 Haziran 2011.

GÜNDOĞAN Ünal, **İran ve Ortadoğu**, I. Baskı, Ankara, Adres Yayınları, 2010.

GÜNDOĞAN, Ünal; “1990’lı Yıllardan Günümüze İran ve Basra Körfezi Ülkeleri: İdeolojiden Pragmatizme Süreklilik ve Değişim”, **Ortadoğu Analiz**, Ocak 2011, Cilt III, Sayı 25, (Erişim) www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011125_unalson.pdf, 30 Haziran 2011.

GÜRKAŞ, Berna; “**Bölgesel Bir Güç Olarak İran’ın Jeopolitik Konumu**”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, (Erişim),<http://tez2.yok.gov.tr/>, 15 Ekim 2010.

KARAGÜL, İbrahim; “Ege Adalarına İsrail Füzeleri Kime Karşı?”, **Yeni Şafak**, 16 Aralık 2010, (Erişim) , <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/?t=16.12.2010&y=IbrahimKaragul>, 24 Şubat 2011.

KESKİN, Arif; “ABD-İran Gerginliği Çerçevesinde İran’da Etnik Milliyetçilik”, **TÜRKSAM**, 02 Ağustos 2007 (Erişim), http://diranish.org/turkce/index.php?option=com_content&task=view&id=151&Itemid=1, 15 Aralık 2010.

KESKİN, Arif, “İran’ın Doğal Gaz Siyaseti ve Türkiye, Güney Azerbaycan Sosyo-Kültürel Çalışmaları”, **GÜNASKAM**, (Erişim) http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=174&Itemid=46, 10 Aralık 2010.

KESKİN, Arif; “İran’ın Nükleer Çabaları: Hedefler, Tartışmalar ve Sonuçlar, Nükleer Enerji”, **Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi TÜRKSAM**, 25 Ocak 2005, (Erişim), <http://www.turksam.org/tr/a77.html>, 15 Ocak 2011.

KILINÇ, Özge, “SSNET Özel Dosyası: İsrail’in Türkiye Üzerinden Suriye Hava Saldırısı”, **Savunma Sanayi.net**, 05 Haziran 2010, (Erişim) <http://www.savunmasanayi.net/israilin-turkiye-uzerinden-suriye-hava-saldirisi/israilin-turkiye-uzerinden-suriye-hava-saldirisi/>, 10 Mart 2011.

KİBAROĞLU, Mustafa; “İran Bir Nükleer Güç Mü Olmak İstiyor?”, **Avrasya Dosyası**, İran Özel Sayısı, Güz 1999, cilt. 5, sayı. 3.

KİBAROĞLU, Mustafa; “İran’daki Gelişmelerin Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri”, **Harp Akademileri Komutanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi**, Mart 2006, (Erişim) <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-HarbAkademileri-Sempozyum-Iran-Mart2006.pdf>, 01 Nisan 2011.

KİBAROĞLU, Mustafa; “İran’ın Nükleer Güç Olma İddiası ve Batı’nın Tutumu: Şah’a Destek Mollalara Yasak”, **Akademik Orta Doğu**, Cilt I, Sayı 1, Ağustos 2006, (Erişim), <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-IranNukleer-MEJ2006-Turkce.pdf>, 05 Şubat 2011.

KİBAROĞLU, Mustafa; “Kitle İmha Silahlarının Yayılması Sorunu ve Japonya’nın Güvenliği” **Avrasya Dosyası**, Yaz 1999, Cilt 5, Sayı 2, (Erişim), <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/ASAM-JaponyaOzel.pdf>, 08 Temmuz 2011.

KİBAROĞLU, Mustafa; “Yeniden Yapılanan Orta Doğu ve Kitle İmha Silahları” **ASAM, Avrasya Dosyası**, Orta Doğu Özel Sayısı, (Erişim), <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/ASAM-Ortadogu-01Mart2004.pdf>, 08 Temmuz 2011.

KOÇ, Şanlı Bahadır; Gurur ve Önyargı: İran-ABD Gerginliği ve Türkiye, **Stratejik Analiz**, Nisan 06.

KÖSE, Talha; İran Nükleer Programı ve Orta Doğu Siyaseti, Güç Dengeleri ve Diplomasinin İmkânları, **Seta Yayınları III**, I.Baskı 2008.

KULOĞLU, Armağan; “Türkiye-İran Eksenindeki Gelişmeler”, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Serisi, Jeopolitik Tartışmalar Serisi, **ORSAM**, Ankara, 2010, (Erişim), http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Toplantilar/Dosyalar/2010422_OJT-9_Raporu.pdf, 28 Mart 2011.

KULOĞLU, Armağan; “İran’ın Nükleer Teknoloji Çıkmazı, Gelişmeler ve Türkiye”, **ORSAM**, Temmuz-Ağustos 2010, Cilt II, Sayı 19–20, (Erişim) <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1060>, 13 Nisan 2011.

MURAN, Aygül; ATAY Ahmet Gürkan; “Humeyni ve Ahmedinejad Dönemi İran Dış Politikasının Karşılaştırmalı Analizi”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi/Journal of Strategic Studies**, Beykent Üniversitesi, 2009, (Erişim) www.beykent.edu.tr/docs/39.doc?phpMyAdmin, 02 Temmuz 2011.

OĞAN, Pınar; “ABD’de Yahudi Lobiciliği”, **ORSAM** Dış Politika Analizleri, 12 Mart 2010, (Erişim), www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=668, 01 Mart 2011.

ÖZCAN, Nihat Ali; “İran Sorunu’nun Geleceği Senaryolar, Bölgesel Etkiler ve Türkiye’ye Etkileri”, Ankara, **TEPAV**, 2006

ÖZEN, Ahmet Cem; “ABD’nin Nükleer İran Sorunu”, **Derin Düşünce**, 01 Mayıs 2010 (Erişim), <http://www.derindusunce.org/2010/05/01/abd-nin-nukleer-iran-sorunu/>, 10 Nisan 2011.

ÖZTÜRK, Osman Metin; SARIKAYA Yalçın; **Kaosa Doğru İran, Güncel İran İncelemeleri**, Ankara, Fark Yayınları, 2006.

PFEFFER, Anshel; "Israel And U.S. Successfully Test Anti-Missile System", **Haaretz**, 23 Şubat 2011, (Erişim), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-and-u-s-successfully-test-anti-missile-system-1.344989>, 03 Mart 2011.

PİLKİNGTON Ed; "US Has Plan To Attack Iran, If Needed, Military Chief Admits", **The Guardian**, 01 August 2010, (Erişim) <http://www.guardian.co.uk/world/2010/aug/01/us-iran-attack-plan-mullen>, 19 Şubat 2011.

RAAS Whitney and LONG Austin; "Osirak Redux Assessing Israeli Capabilities To Destroy Iranian Nuclear Facilities", **Security Studies Program**, Nisan 2006, (Erişim) http://web.mit.edu/ssp/publications/working_papers/wp_06-1.pdf, 10 Mart 2011.

SİLAHÇIOĞLU, Doğu; **ABD/İsrail-İran Denklemi ve Türkiye**, 2. Basım, İstanbul, Günizi Yayıncılık, Nisan 2006.

SÖNMEZOĞLU, Faruk; **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, 3.Basım, İstanbul, Der Yayınları.

TİMUR, Necdet; ABD'nin Yeni Nükleer Kâbusu İran, **Ulusal Strateji Dergisi**, Sayı 26, Ağustos 2002.

SALİHİ, Emin; "Orta Doğu'da Oluşan Yeni Dengeler ve "Şii Hilali" Söylemi", **BİLGESAM**, 25 Mart 2011, (Erişim), http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=989:ortadouda-oluan-yeni-dengeler-ve-ii-hilali-soeylemi&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150 , 05 Nisan 2011.

SHARP Jeremy M., "U.S. Foreign Aid To Israel", **Congressional Research Service for Congress**, (Erişim) <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf>, 10 Haziran 2011.

SİNKAYA, Bayram; “İran’ın Nükleer Programına Arap Ülkelerinin Yaklaşımı” **Orta Doğu Analiz**, Mart 2010, Cilt 2, Sayı 15., s.89, (Erişim), http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201032_bayram_mart.pdf, 12 Temmuz 2011.

SİNKAYA, Bayram; “İran’ın Nükleer Programı: Müzakere Sürecinde Umutların Yükselişi ve Düşüşü”, **Orta Doğu Analiz**, Aralık 09, cilt I, sayı 12, (Erişim) http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009129_bayram.tr.pdf, 13 Şubat 2011.

SİNKAYA, Bayram ve YILDIRIM, Ali Kemal; “İran Yaptırımlarının Mali Boyutları”, **Orta Doğu Analiz**, cilt II, sayı 13, Ocak 2010.

ŞAHİN Mehmet, “ABD-İsrail İlişkileri-Böyle Dost Düşman Başına”, **Ortadoğu Analiz**, cilt II, sayı 21, Eylül 2010, (Erişim) http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2010916_mehmet%20%C5%9Fahin%20makale.pdf, 10 Temmuz 2011.

TOMLINSON Hugh; “Saudi Arabia Gives Israel Clear Skies To Attack Iranian Nuclear Sites”, **The Times**, 12 June 2010, (Erişim), http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/middle_east/article7148555.ece, 12 Mart 2011.

TURAN, Davut; “Gazze Operasyonu Işığında, İran’ın İsrail Filistin Sorunu’na Yaklaşımı”, **Orta Doğu Analiz**, Şubat 2009, cilt I, sayı 2, (Erişim), http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009214_davut.subat.pdf, 10.Ocak 2011.

TURAN, Davut; “ABD’nin İran’da Etnik Politikası”, **GÜNASKAM**, (Erişim), http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=95&Itemid=44, 20 Aralık 2010.

TURAN, Kemal; “İran Nükleer Krizinde Bıçak Altında Siyaset”, **Ulusal Akademik Bilgi ve Ağ Merkezi**, (Erişim) http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTIP%2CTMUH%2CTSOS%2CTHUK&c=google&ano=85805_70c9baa22a0d9debac42b970ce4491a9 , 04 Mart 2011.

TURAN, Kürşad; “İsrail'in İnsani Yardım Gemilerine Saldırısı ve Beklentiler”, **ORSAM** , (Erişim), www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=824, 05 Mayıs 2011.

TÜRKOĞLU, Yusuf; “2011 Yılı Hedef Ülke İran: Pazar Fırsatları, Potansiyel İşbirliği Alanları”, **Orta Doğu Analiz**, Aralık 2010.

ÜNAL, Hasan; “Savaş İhtimali Artıyor”, **Milli Gazete**”, 24.07.2008, (Erişim), http://www.haber5.com/artikel.php?artikel_id=8260, 10 Kasım 2009.

ÜNAL, Hasan; “İran Savaşı Herşeyi Değiştirecek”, **Milli Gazete**, 13.04.2006,(Erişim), <http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=writersnews&id=5612>,10 Kasım 2009.

ÜNAL, Hasan; “İran Devlet Gibi Davranıyor”, **Milli Gazete**”,(Erişim), <http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=writersnews&id=11826>, 05 Nisan 2007.

WALT, M. Stephen; MEARSHEMIER, John J.; **İsrail Lobisi**,1. Baskı, Kasım 2007.

YAMAN, Büşra; “Devrim Sonrası İran Dış Politikası”, **ORSAM**, (Erişim) <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1242>, 08 Ocak 2011.

YAVUZ, Celalettin; “İsrail'in Yunanistan ve Romanya ile İttifak Arayışları”, **TÜRKSAM**, 20 Ağustos 2010, (Erişim) , <http://www.turksam.org/tr/yazdir2162.html>, 24 Şubat 2011.

YURDAKURBAN, İsmail; “**Devrim Sonra İnan Dış Politikası**”, Yüksek Lisans Tezi 2007, (Erişim), <http://www.belgeler.com/blg/1a4f/devrim-sonrasi-iran-dis-politikasi-1979-2005-after-the-revolution-of-the-iranian-foreign-policy-1979-2005>, 01 Nisan 2011.

ÖZET

ERGÜL IŞIK, Mehtap Pınar, İran ve ABD/İsrail Güç Mücadelesi: İran'ın Nükleer Silah Elde Etme Çabaları ve Muhtemel Senaryolar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Son dönemde İran'ın nükleer çalışmaları dünya gündemini meşgul eden konuların başında gelmektedir ve açık kaynakta taraflar arasında devam eden gerginliğe ilişkin olarak sayısız savaş senaryoları üretilmektedir.

Taraflar arasında devam eden gerginlikte, ABD ve İsraili üst düzey yetkililer İran nükleer faaliyetlerinin nükleer silah üretimine yönelik olduğunu ve İran Nükleer Programının durdurulamaması halinde askeri hareket dahil her türlü seçeneğin masada olduğunu ifade ederken; nükleer çalışmalarını kesintiye uğratmadan sürdüren İran, bundan geri adım atmayacağını, nükleer çalışmalarının barışçıl olduğunu ileri sürmektedir.

BM çatısı altında devam eden müzakerelerden bir sonuç alınamaması halinde; tarafların küresel güç mücadelesi kapsamında çatışan menfaatleri neticesinde bir savaşa girebileceğine dair kuvvetli belirtiler görülmektedir. Söz konusu olası savaşın sonuçları sadece Orta Doğu'yu değil, tüm dünyayı etkileyecektir.

Anahtar Sözcükler:

1. İran Nükleer Programı
2. Orta Doğu Güç Mücadelesi
3. İran-ABD Gerginliği
4. İran Savaş Senaryoları
5. Hedef İran
6. Orta Doğu

ABSTRACT

ERGÜL IŞIK, Mehtap Pınar, Iran and USA/Israel Force Conflict: Iranian efforts to acquire nuclear weapon and Possible Scenarios, Master Thesis, Ankara, 2011.

Iran's nuclear activity is head of the list which occupies to world's diary and indefinite war scenarios are derived from the open sources regarding the tension among the parties.

Ongoing the tension among the parties; while Israeli and American top-level authorities declared that Iran's Nuclear Activities towards to produce a nuclear-weapon and if the nuclear programme is never stopped, all the various options which also includes the military operation will be alleged, Iran perpetuating its activities continuously asserts that her actions tends to peaceful aims and not retreat from her actions.

If any result is not taken under the framework of UN; it is seen a powerful indication that parties will enter the war as a result of their conflicting interests with in the context of global force for conflict. The probable war will be affected not only to Middle-East but also to all over the world.

Key Words:

1. Iran Nuclear Programme
2. Middle East Force Conflict
3. Iran-USA Tension
4. Iran War Scenarios
5. Target Iran
6. Middle East